

Zapis o junaštvu i ratnoj vještini

(Jovo Popović, *Prva lička proleterska brigada*, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1988)

General-major u penziji VLADIMIR MARIČIĆ

Monografija o Prvoj ličkoj proleterskoj brigadi je obimna knjiga od 930 stranica; podeljenja u 32 tematske celine koje su poređane hronološki — od 13. jula 1942. do 15. maja 1945. godine. Svako poglavlje obeležava jednu od etapa ratnog puta brigade. Kraći predgovor knjizi napisao je ratni komandant Šeste ličke proleterske divizije general-pukovnik Đoko Jovanić. U knjizi je dat i spisak sa osnovnim biografskim podacima za više od 10.000 boraca ove brigade.

U izradi ove monografije autor se opredelio za kombinovani hronološko-problemski način pisanja, u kojem su u prvom planu i središtu pažnje pojedinačni borac i starešina, i svaka jedinica kao deo celine. U stvari, knjiga je priča o pojedinačnim podvizima i žrtvama, junaštvima i odricanjima, u kojoj se razaznaje svaka jedinica ponaosob i gotovo svi njeni pripadnici. Na taj način je dočaran osoben i neponovljiv trenutak ratnih zbivanja i borbenog puta kojim su prošli proleter i Prve ličke brigade.

Publikacija o 1. ličkoj proleterskoj brigadi izlazi sa velikim zakašnjenjem — 40 godina nakon završetka rata i preko dvije decenije od vremena kada su se pojavile prve monografske obrade naših ratnih jedinica. Tačnije, prva brigada Narodnooslobodilačke vojske Hrvatske, uz to i nosilac najvišeg ratnog zvanja, među posljednjima dobija svoju ratnu hroniku, što se očigledno ne može pravdati samo »objektivnim« razlozima. Kao da niko među stotinama njenih starešina i boraca nije želio da se uhvati u koštac sa izuzetno složenim i delikatnim zadatkom historijske rekonstrukcije ratnog puta svoje brigade. To je učinio jedan vrsni novinar i publicista, koji je rat doživio i proživio kao dijete, uz partizanske štabove i pozadinske institucije narodnooslobodilačkog pokreta, uz oca prvoborca i istaknutog ličkog odbornika. Možda baš zato što nije bio ratnik i što je o

1. ličkoj brigadi slušao samo iz priča drugih, Jovo Popović je znao da za pisanje njene ratne »biografije« nisu dovoljni samo entuzijizam, volja i upornost. Trebalo je obaviti razgovore sa nekoliko stotina boraca i starješina, proučiti i konfrontirati gotovo svaki ratni dokumenat i podatak o brigadi i 6. ličkoj diviziji, konsultirati njene ratne komandante i političke komesare, pročitati brojne zabilješke, uspomene i sjećanja. Sve je to zahtijevalo i mnogo znanja i mnogo truda. »Olakšavajuća« prednost autora bila je u tome što je, u vrijeme kada je otpočeo rad na Prvoj ličkoj, imao iza sebe već pozamašnu seriju publicističko-novinarskih radova, i što je gotovo dvije decenije pasionirano istraživao mnoge fenomene našeg narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, posebno njihovu političku, sociološku i etičku komponentu. I upravo zahvaljujući tim, kao i mnoštvu drugih okolnosti, dobili smo jednu od najreprezentativnijih brigadnih monografija, izvanserijsku u mnogim svojim aspektima. To je osnovni razlog što prikaz o njoj objavljujemo u opštevojnom teorijskom časopisu, čije su stranice namijenjene, u prvom redu, problematici operativnog i strategijskog nivoa, a brigada je — kao što znamo — taktička kategorija. Prva lička, međutim, prevazilazi te okvire.

Kompozicija i struktura monografije

Knjiga *Prva lička proleterska NOU brigada »Marko Orešković«* ima 930 stranica; od toga 567 strana teksta i fotografija i 360 stranica spiska boraca brigade, kojih je bilo preko 12.000. Podijeljena je u 32 tematske cjeline, poređane hronološki — od 13. juna 1942. godine do 15. maja 1945. godine. Dejstva brigade u 1942. godini data su u 10 odeljaka, u 1943. godini — u 9, u 1944. godini — u 11. i u 1945. godini — u 2. Svako poglavlje obilježava jednu od etapa ratnog puta brigade, ali ih autor označava onim što je najmarkantnije: »Akcije iz Škara«, »Brigada u operaciji 'Weiss'«, »Između Drvara i Une«, »Marš za Srbiju«, »Ofanziva pobjede« i sl. Kraći predgovor knjizi napisao je ratni komandant 6. ličke proleterske divizije general-pukovnik Đoko Jovanić, upućujući čitaoca na nekoliko bitnih orijentira, koji mogu da posluže kao putokaz za potpunije razumijevanje i lakše praćenje obimnog teksta.

Opredjeljujući se za kombinirani kronološko-problemski način pisanja, u kojem je u prvom planu i središtu pažnje pojedinačni borac i starješina, svaka jedinica kao dio cjeline i svaki konkretan komandir, komandant i politički komesar, Jovo Popović je očigledno

poslušao glas publiciste i instinkt novinara — reportera, koji dobro zna da priča o brigadi ima svoju vrijednost jedino ako se u njoj jasno raspoznaje svaki dio i ako su »krupni kadrovi« zamijenjeni pojedinačnom slikom. Taj metodološki postupak doveden je u monografiji o 1. ličkoj brigadi gotovo do perfekcije. To nije knjiga o amorfnoj masi, o bataljonima i četama koji liče jedni na druge poput bezimenih formacijskih sastava kakve srećemo u našoj historiografiji, već priča o pojedinačnim podvizima i žrtvama, junaštvima i odricanjima, u kojoj razaznajemo svaku jedinicu ponaosob i gotovo sve njene pripadnike. Ta kristalna struktura se neprekidno prelama u čitavom spektru boja, dočaravajući osoben i neponovljiv trenutak ratnih zbivanja i borbenog puta kojim su prolazili proleter i Prve ličke brigade.

Možda je kompozicija knjige mogla da bude i nešto drukčija da se autor opredijelio za periodizaciju koja je uobičajena: (dejstva brigade do ulaska u 6. ličku diviziju; dejstva u sastavu divizije na teritoriji Like; dejstva u sastavu 1. proleterskog korpusa u Bosanskoj krajini, i dr.), jer bi to omogućavalo izvlačenje trajnijih i sa stanovišta ratnih iskustava — relevantnijih zaključaka i sudova. Vojnicima od zanata i ratnim kadrovima takav način pisanja vjerovatno bi bio korisniji, ali širokom krugu čitalaca svakako manje interesantan i privlačan. Vrijednost knjige i jeste u tome što je pisana jezikom, stilom i izborom činjenica koje će privući pažnju najšireg auditorijuma, čitalaca svih uzrasta i obrazovanja.

Druga primjedba, možda čak i ozbiljnija, odnosi se na nepostojanje grafičkih i likovnih ilustracija koje bi olakšavale praćenje teksta. To je jedna od rijetkih knjiga o ratnim brigadama u kojoj nema nijedne skice, sheme i geografske karte, koje bi čitaocu dočarale operativno-taktički presjek situacije i omogućile zorno praćenje dejstava brigade, njenih bataljona i četa, a time i angažmana štabova i komandi. Za onoga ko nema vizuelnu predstavu teritorije na kojoj je brigada ratovala to je veliki hendikep, pogotovo ako ne raspolaže geografskom kartom većih ili manjih razmjera.

Političke i vojne prilike u vrijeme formiranja brigade

Prva lička proleterska brigada formirana je od 13. juna do 8. jula 1942. godine na teritoriji Prve operativne zone NOV Hrvatske. U sistemu narodnooslobodilačkog pokreta Hrvatske 1. operativna zona je obuhvatala teritoriju Like, Korduna i Banije, znači ona područja u kojima se oružana borba protiv okupatora i domaćih izdaj-

nika vodila nesmanjenim intenzitetom i žestinom od prvih ustaničkih pušaka, juna i jula 1941. godine, do konačnog oslobođenja, maja 1945. godine. U tim regijama bilo je težište borbenih dejstava vojnih formacija pod rukovodstvom Glavnog štaba Hrvatske skoro pune tri godine, a o snazi ustanka govori i činjenica da je na ovom tlu formirano do konca 1942. godine devet brigada i isto toliko partizanskih odreda, sa ukupno oko 15.000 boraca.

U proljeće 1942. godine slobodna teritorija Like, Korduna i Banije činila je relativno povezanu geografsku i operativnu cjelinu, sa koje se moglo kretati u akcije širih razmjera. Na toj teritoriji narodnooslobodilački pokret je uspio da već u prvoj ratnoj godini izvojuje takve političke i vojne pobjede, i ostvari takva operativna preimućstva koja više nikada nisu mogla da budu dovedena u pitanje, čak ni u vrijeme velikih ofanziva njemačkih trupa, kada su naše jedinice privremeno napuštale ove teritorije. Umjesto jedinica koje su odlazile stvarane su nove, nastavljajući oružanu borbu još većom žestinom i upornošću.

Kao dan formiranja 1. ličke proleterske brigade historiografija NOR-a je prihvatila 8. juli 1942. godine, kada je kompletna brigada prvi put postrojena na livadi kod vrela Mrežnice, između Slunja i Plaškog. Nešto više od 1.100 boraca, od kojih su mnogi već imali jednogodišnje ratno i borbeno iskustvo, slušalo je tog kasnog popodneva svog prvog komandanta Stevu Opsenicu i političkog komesara Uroša Krunića, a ispred stroja četiri bataljona nalazili su se već prekaljeni komandanti Danilo Damjanović Momčilo Novković, Josip Kustrin i Mićo Trninić. U sačuvanim dokumentima, međutim, brigada se spominje već početkom juna; najprije u naredbi br. 2. Glavnog štaba NOPO Hrvatske od 13. juna, a tri dana kasnije i u naredbi štaba 1. operativne zone.

U sastav brigade su ušla četiri bataljona: dva lička (»Marko Orešković« i »Pekiša Vuksan«), jedan kordunaški i jedan banijski. Bataljon »Marko Orešković« bio je najstariji pokretni bataljon u Hrvatskoj — formiran je 29. novembra 1941. godine, ali su i ostala tri imala već dugo ratno iskustvo. U 12 četa i 4 mitraljeska voda bilo je svrstano »oko 510 boraca iz Like, 320 sa Korduna i 200 sa Banije«, što znači da je prosječno brojno stanje u bataljonima iznosilo oko 250 ljudi. Ono bi bilo još i veće da u prethodnim borbama oko Slunja i u pokretima do izvora Mrežnice nije izgubljeno nekoliko desetina boraca, iz čega autor izvlači zaključak da je brigada faktički postajala i dejstvovala prije nego što se kao kompaktna cjelina postrojila.

Za razliku od komandnog kadra koji je odmah imenovan, to nije učinjeno sa partijskim sekretarima. Na nivou brigade to je značilo »... biti bez jedinstvene partijske organizacije«, koja je bila neophodna upravo zbog sjedinjavanja boraca iz različitih krajeva i starješina različitih svojstava.

Dejstva brigade do ulaska u 6. ličku diviziju

Borbenim dejstvima brigade u prva četiri mjeseca posvećena je gotovo 1/4 cjelokupnog teksta, ali se ta nesrazmjera može objasniti, prije svega, potrebom šireg elaboriranja kompleksa vojno-političkih prilika i odnosa na teritoriji 1. operativne zone.

Poslije polovičnog uspjeha još neprikupljene brigade na koridoru Ličko Petrovo Selo — Slunj, prije svega zbog propusta štaba zone, dodijeljen joj je novi zadatak — da prekine željezničku prugu Vrhovine — Plaški. Analizirajući ovu akciju iz svih uglova, autor zaključuje da ona »svjedoči o nizu naivnosti, nespretnosti i neumješnosti u organizaciji. Išlo se na rušenje pruge, a potrebni alat nije pripremljen. Bio je izveden naporan marš-manevar, a nije u plan ukalkulisano vrijeme potrebno za savladavanje besputne Kapele.« Sve to, međutim, nije umanjilo postignuti uspjeh, posebno u napadima na utvrđene željezničke stanice i »vaktarnice«, kojom prilikom je porušeno preko 8 km pruge, zarobljeno 40 italijanskih vojnika, a zaplijenjeno 40 pušaka i 3 mitraljeza.

Kako je to bila prva brigada Narodnooslobodilačke vojske Hrvatske, udarna pesnica 1. operativne zone za dejstva na širem prostoru, sasvim je razumljivo što su njena dejstva, uspjesi i gubici, bili u fokusu interesovanja svih vojnih i političkih institucija. Njihova je ocjena da je »značaj stvaranja takve jedinice izuzetno veliki, jer predstavlja prekretnicu u vojničkom i organizacionom pogledu«. Takav pozitivan sud, međutim, Jovo Popović nije prihvatao apologetski. Uporedo sa pričom o junačkim podvizima i herojstvima boraca i starejšina 1. ličke, čiji je broj gotovo nemoguće registrovati na 560 stranica monografije, on upozorava — uvijek dokumentovano i razložno — i na mnoge slabosti, a prije svega na činjenicu da brigadu u prvim mjesecima postojanja nisu dovoljno sistematski, planski i ekonomično vodili viši štabovi, a ponekad i vlastita komanda. Zbog toga se i moglo dogoditi da već u početnim akcijama pretrpi mnoge gubitke.

Na žalost, nije joj dato dovoljno vremena da to stanje sanira odmorom i boljom ishranom. Na tako nešto nije se moglo ni raču-

nati, jer vojne i političke prilike na terenu to nisu dozvoljavale. Umjesto odmora, Glavni štab Hrvatske je naredio štabu brigade da angažuje sve svoje jedinice na razbijanju utvrđenog italijansko-kvislinškog koridora u zapadnoj Lici, koji razdvaja ličke i goranske partizane, s tim da težište dejstava usmjeri na komunikaciju koja iz Senja i Otočca vodi pravcem Prokike — Brinje — Krišpolje — Jezerane — Modruš — Ogulin. U rejonu Žute Lokve — Prokike — Brinje bilo je oko 1.300 Italijana i veći broj ustaša i četnika, a u ostalim garnizonima posadu su činili samo domaći kvislinzi — ustaše i četnici. U ustaničkoj Drežnici brigada je svečano dočekan a i paradnim korakom prodefilovala ispred komandanta i politkomesara Glavnog štaba i sekretara CK KPH.

Od dejstava u koridoru zapadne Like posebno su izdvojene akcije u kojima je likvidirana posada neprijatelja u uporištima Prokike, Krišpolje i Jezerane (u prvoj polovini avgusta), što je omogućilo spajanje slobodnih teritorija zapadne Like i Gorskog kotara i veći manevar naših snaga. Kako autor kaže »pobjedama na ključnim čvorištima komunikacije Ogulin — Brinje prekinuta je jedna od posljednjih veza Zagreba sa Hrvatskim primorjem. Stvorena je izuzetno značajna baza narodnooslobodilačkog pokreta, posebno važna zbog otvaranja ulaza u područja gdje se ustanak još nije rasplamsao.«

Oslobođenjem Modruša, Jezerana, Krišpolja i Dabra stvorene su mogućnosti za prilaz ličkoj pruzi između Vrhovina i Plaškog, za čije su funkcionisanje Italijani bili životno zainteresovani, pogotovo nakon gubljenja kontrole nad cestom Žute Lokve — Ogulin i kontinuirane ugroženosti komunikacije Senj — Otočac.

Pošto je iscrpla gotovo sve mogućnosti za dalja ofanzivna dejstva sjeverno od Otočca, 1. brigada je dobila zadatak da, sa novoformiranom 2. ličkom brigadom, napadne prugu između Vrhovina i Perušića i likvidira ustaške posade zapadno od Otočca, Perušića i Gospića. U toku priprema za izvršenje ovog zadatka, uslijedila je italijanska ofanziva; oko 3.000 vojnika napalo je brigadu u Škarama. Zbog slabe obavještajne službe i još slabije procjene situacije štab brigade (kao ni štab 5. zone) nisu uočili da se radi o zamašnoj ofanzivi, već su akciju Italijana procijenili kao napad ograničenih razmjera, sračunat gotovo isključivo na ometanje planova brigade. Tako se i dogodilo da se brigada uplete u nepotrebne protivnapade u rejonu Škara, koji objektivno nisu mogli da promijene situaciju u našu korist, izuzev što su donosili nove gubitke. Konačno se shvatilo da se od daljnjih napada na Škare mora odustati, kao što se moralo

odustati i od namjeravanog pohoda preko Gackog polja na Lešće i Sinac. Poslije žestokih četvorodnevnih borbi brigada je privremeno podijeljena: dva bataljona su ostala radi zaštite zbjegova i golorukog naroda, a štab brigade sa druga dva bataljona krenuo je u sela Crna Vlast i Turjansko, i poslije kraćeg zadržavanja nastavio pokret ka željezničkoj pruzi, koju je od 12—16. septembra napao između Lešća i Sinca, na desnom krilu 2. ličke brigade. Uspjeh napada je bio slab, ali je ipak prinudio Italijane da izvuku bataljon iz grupacije koja je izvodila ofanzivu i upotrebe ga za intervenciju na pruzi.

Prve dane oktobra 1942. godine brigada je provela u Krbavici kod Korenice na odmoru i pripremama za dejstva u novim područjima. Prethodno je učestvovala u dvije akcije na ustaška uporišta u Kosinju i Pazarištu, ali oba puta sa polovičnim uspjehom, za koje autor nalazi objašnjenje u slaboj procjeni snaga neprijatelja i nesinhroniziranim dejstvima jedinica koje su učestvovala u ovim akcijama. Međutim, čak i sa tako negativnim završetkom, obe ove borbe 1. brigade postigle su krupan efekat—prisilile su italijanske štabove da odmah intervenišu pukovima divizije »Sassari« i da iz grupacije koja je izvodila ofanzivu širih razmjera na teritoriji 5. operativne zone izvuku dio snaga divizija »Re« i »Granatieri« i upotrijebe ih protiv 1. i 2. ličke brigade. Time je olakšana situacija na području 5. zone, čije će jedinice iskoristiti privremeno angažovanje italijanskih okupacionih trupa na sektoru Like za vlastita aktivna dejstva.

Ocjenjujući vojno-politički učinak dejstava 1. i 2. ličke brigade u proteklm mjesecima, sekretar CK KPH je u pismu Okružnom komitetu KPH za Liku, između ostalog, dao i sud: »Treba da budete ponosni na borce vaših brigada.« Sličnu je ocjenu izrekao i vrhovni komandant, Josip Broz Tito, čestitajući jedinicama 1. i 2. brigade preko Radio-stanice »Slobodna Jugoslavija« na postignutim uspjesima u borbi protiv neprijatelja. Tih dana je brigada preimenovana od udarne brigade 1. operativne zone Hrvatske u »Prvu partizansku narodnooslobodilačku udarnu brigadu Hrvatske«, što je bila još jedna potvrda njenog izuzetnog ugleda i priznanja njenim borcima i starješinama. O tome, kao i mnoštvu drugih aktuelnih problema, razgovarano je i na dvije partijske konferencije brigade, koje su održane početkom oktobra. Na jednom od vojnih skupova starješinskog kadra štab brigade je upoznat sa idejom Vrhovnog komandanta o stvaranju divizija kao i sa odlukom Glavnog štaba NOPO Hrvat-

ske da 1. brigada, zajedno sa još dvije do tri brigade, izvodi zajedničke operacije na Kordunu i Baniji.

Odlazak 1. brigade na Baniju i njeno učešće u neuspjelom napadu na Glinu (zajedno sa 7. i 8. banijskom i 5. kordunaškom brigadom), autor stavlja u širi kontekst vojno-političkih procjena Glavnog štaba Hrvatske, o čemu je obavješten i Vrhovni štab: »Banija je izabrana za teritoriju naših neposrednih operacija.« U skladu s tim, odustalo se od daljih intenzivnih akcija na ličkoj željezničkoj pruzi, jer »angažuju relativno velike naše snage, a donose mali plijen, pogotovo u oružju« — što je očigledno bio pravilan rezon. Zato je i odlučeno da se formira operativna grupa brigada, sa jedinstvenom komandom (komandant — Ivan Gošnjak, komesar — Đuro Kladarin), koja je 21. oktobra izdala zapovjest za napad na Glinu. O ovoj neuspjeloj akciji, kao i dejstvima brigade nakon odlaska sa Banije, a posebno o njenom uključivanju u planove Vrhovnog štaba za učešće u bihačkoj operaciji — napisano je tridesetak stranica, upravo toliko da se čitaocu dočaraju svi bitni vojni, politički i operativni okviri i protivurječja onog vremena, jer se jedino u tom sklopu mogla da sagleda i uloga 1. brigade. Analizom relevantnih dokumenata autor je utvrdio da je Glavni štab NOPO Hrvatske kasno uputio 1. brigadu (tek 28. oktobra) na put dug oko 160 km radi učešća u bihačkoj operaciji, pa se zato i dogodilo da u trenutku njenog otpočinjanja bataljoni 1. brigade budu udaljeni oko 100 km od predviđenih polaznih položaja. Umjesto na Bihać, brigada je preorijentisana prema Slunju, jakom ustaško-domobranskom uporištu (oko 1.500 vojnika), na koje su napale jedinice 1. i 2. ličke i 4. kordunaške brigade — bez većih i temeljitijih priprema i čvršćeg plana. I samo zahvaljujući izuzetnom junaštvu i odlučnošću boraca i maksimalnom angažovanju svih starješina, gotovo bez izuzetka, Slunj je oslobođen nakon dvodnevni borbi, koje su brigadi donijele još jednu pohvalu i priznanje Glavnog štaba Hrvatske.

U sastavu 6. ličke divizije

Na borbenom putu 1. ličke brigade narednu etapu je činilo njeno organizacijsko uključenje u sastav 6. ličke divizije. Vremenski, to je razdoblje od 17. novembra 1942. godine do sredine novembra 1943., kada je 6. divizija ušla u sastav 1. proleterskog korpusa, definitivno napuštajući područje na kojem je izrasla i u kojem su njeni borci, starješine i štabovi položili krvavi ispit ratne prakse.

Tu obimnu građu autor je grupisao u 10 tematskih cjelina (180 stranica), s tim što je učešće brigade u dejstvima protiv njemačko-italijanske ofanzivne operacije »Weiss« analizirao za svaki dan po-naosob — u stilu naših nekadašnjih profesora historije. Dosljedan svom osobenom načinu interpretiranja događaja, Jovo Popović je i u ovom dijelu, krcatom činjenicama i podacima svih vrsta, pričao o 1. ličkoj brigadi jezikom koji plijeni pažnju čitalaca, možda neka-da i prenaglašeno insistirajući na detalju i bizarnom podatku, po-gotovo kada je riječ o ljudima. Ovu opasku, međutim, ne treba shvatiti samo u njenoj negativnoj konotaciji; ne treba gubiti iz vida da je autor, prije svega, publicista a ne profesionalni historičar, koji tragajući po dokumentima uvijek ugleda prvo čovjeka, pa tek onda okvire u kojima on djeluje. Da je to zaista tako, dokaz su i nume-racije fusnota; monografija o 1. ličkoj brigadi ima ih 1.422, što dru-gim riječima znači da je autor za svaku značajniju opservaciju i oc-jenu tražio uporište u historijskim dokumentima i izvorima.

Brigada je u svom prvobitnom sastavu posljednji put postrojena 2. decembra u selu Podzvizd. Prije toga je prošla kroz žestoki sudar sa Nijemcima i ustašama u borbama za Dvor na Uni, koje su zavr-šene polovičnim uspjehom i relativno visokim gubicima: 14 mrtvih i preko 30 ranjenih. Tri dana kasnije iz sastava brigade su izdvojeni 3. kordunaški i 4. banijski bataljon i otkomandovani u novoformi-rane brigade, a umjesto njih su uključena dva bataljona 4. ličkog odreda — »Božidar Adžija« i »Matija Gubec«. Tih dana je obrazovan i politodjel 1. brigade, što je bilo od izuzetnog značaja za dalji par-tijsko-politički rad u jedinicama, koji nije uvijek visoko ocjenjivan. Novina je bila i formiranje mitraljeskog bataljona u sastavu briga-de, u kojem su koncentrisana sva »teška« oružja: 9 mitraljeza, 6 minobacača 81 mm i 6 minobacača 40 mm.

Dvije akcije širih razmjera i težih posljedica autor posebno izdvaja: neuspjeli napad na neprijateljsko uporište Raduče i još manje uspjeti na Gračac. U prvom je izbačeno iz stroja 60 boraca (od kojih 17 poginulih), a što se tiče Gračaca — štab divizije je priz-nao da je 1. brigada u potpunosti izvršila zadatak, ali da divizija u cjelini nije uspjela u svojoj namjeri da osvoji Gračac i razbije čet-nike. Za neuspjeh je okrivljen štab divizije — što nije sporno, ali nije manja ni odgovornost štaba korpusa, koji je insistirao na izvr-šenju ovako nerealnog zadatka, pogotovo u izrazito nepovoljnim vre-menskim uslovima i bez teškog naoružanja, kojim su se jedino mo-gla razbiti snažna fortifikacijska utvrđenja neprijatelja.

Za razliku od prethodnih dejstava, učešće 1. ličke brigade u operaciji »Weiss« analizirano je gotovo iz dana u dan, od 20. januara do 22. februara 1943. godine. Njeno brojno stanje je 6. februara iznosilo 1.284 borca (od kojih 117 žena), ali je u borbenom stroju bilo oko 300 manje; za proteklih 16 dana borbi ranjeno je i poginulo oko 100 boraca, u prosjeku 8—10 dnevno. Težište dejstava brigade bilo je na pravcu Gračac — Lapac, na kojem je italijanska divizija »Sassari« nanosila glavni udar u Lici ne bi li se spojila sa Nijemcima u Kulen-Vakufu. Na temperaturama od preko -20° brigada je mjesec dana vodila gotovo danonoćne aktivne odbrambene borbe, da bi potom prešla u napad, porazila neprijatelja i gonila ga punih sedam dana. Nasuprot italijanskoj komandi koja je konstantno dovođila pojačanja sa drugih sektora, štab brigade je mogao računati samo na svoje »formacijsko« ljudstvo i postojeći starješinski kadar, pa je zato i odabrao odgovarajuću taktiku — stalne protivnapade i noćne napade na pozadinu neprijatelja. U jednom od ovih protivnapada brigada je, zajedno sa 2. udarnim bataljonom Ličkog odreda, odbila udar u bok 3.000 četnika i dva bataljona bersaljera divizije »Bergamo«, a nekoliko dana kasnije, u sadejstvu sa 3. brigadom, porazila je jaču grupaciju Italijana, iako su joj u pomoć pristigli četnici. Prema podacima 18. armijskog korpusa, Talijani su u borbama od Gračaca do lapačke doline (na frontu 1. brigade) imali oko 900 izbačenih iz stroja, među kojima i 50 oficira. U izveštaju komandanta korpusa posebno je akcentirana žestoka bitka na Zuleševici, u kojoj je 151. puk divizije »Sassari« praktično desetkovan u sudaru sa jedinicama 1. brigade.

Rezimirajući ishod ove dugotrajne i krvave operacije okupatorsko-kvislinških trupa, autor je to učinio slijedećim riječima: »Ofanziva u Lici je slomljena. Glavni štab Hrvatske je 23. februara depešom obavijestio Vrhovnog komandanta da su dovršene borbe kod Donjeg Lapca, i da je cesta od Kulen-Vakufa do Mazina pokrivena talijanskim leševima.« U slamanju te žestoke ofanzive okupatorsko-kvislinških divizija i pukova, 1. brigada je izgubila oko 200 boraca i starješina, od kojih 96 poginulih. Procentualno, bio je to najveći gubitak u upoređenju sa svim proteklim akcijama.

Proljećna ofanziva 1. hrvatskog korpusa

Razdoblje borbenog puta 1. ličke brigade od posljednjeg tjedna februara do sredine novembra 1943. godine, kada je 6. lička divizija ušla u sastav 1. proleterskog korpusa, Jovo Popović predočava kroz

šest tematskih cjelina, zaokružujući u svakoj od njih ono što joj je davalo osobeno obilježje: razbijanje četnika oko Knina, borbe oko Gospića, dejstva u dolinama Gacke i Like, odbrana slobodne teritorije, opsada Gospića i dr.

Prvih dana marta brigada je privremeno izdvojena iz sastava 6. divizije i upućena u sjevernu Dalmaciju kao ključna snaga zрманjskog (kninskog) sektora. Sa pravca gonjenja neprijatelja prema Gračacu, orijentisana je prema Mogoriću i Ploči, a nakon ponovnog odbacivanja Italijana — nastavila je dejstva prema Gračacu, Obrovcu i Kninu, gdje je sa Ličkim odredom razbila četnike i kod željezničke stanice Plavno srušila vijadukt Bender, čime je do kraja rata prekinut saobraćaj željeznicom između Like i Dalmacije. Sredinom aprila brigada je povučena iz Dalmacije i upotrebljena u napadu na Gospić, ali i ovoga puta bez većeg uspjeha. Ovu akciju autor detaljno analizira, kako zbog angažovanih snaga (preko tri brigade) i pretrpljenih gubitaka, još više zbog ozbiljnih propusta i grešaka viših štabova u njenom planiranju i izvođenju. Kao da se nije znalo za prethodno iskustvo iz napada na Kupres, i ovdje se ponovilo isto: neprijatelju nije ostavljena mogućnost da se povuče iz opkoljenog uporišta, što je imalo za posljedicu njegov žestok otpor do poslednjeg čovjeka.

Poslije borbi za Gospić, u periodu maj—juli 1943. godine, brigada je upućena u dolinu Gacke, upravo u vrijeme kada glavne snage 6. i 13. divizije prelaze u odbranu slobodne teritorije. Zatvarajući prilaz Brinju i Gackom polju na velebitskim položajima brigada je ostala punih 45 dana, do 26. juna, kada je ponovo, po drugi put u razdoblju od dva mjeseca, upućena u rejon Gospića. Sve ove pokrete, preturbacije i »manevre« autor stavlja u neposrednu vezu sa skorim krahom Italije, o čemu se u to vrijeme već uveliko govorilo. Planirano je da 1. brigada što brže krene u Dalmaciju, a da u širi rejon oko Gospića dođe 8. kordunaška divizija, ali se od takvog plana ubrzo odustalo. Umjesto prodora ka Dalmaciji, 1. brigada je preuzela položaje 3. ličke brigade na sektoru Perušića, gdje je punih mjesec dana bila u žestokim sudarima sa ustaško-domobranskim snagama.

Opisujući te blistave trenutke ratnog puta 1. ličke brigade, autor ni u jednom trenutku nije zaboravljao »drugu stranu medalje« — povremeno padove i nepotrebne žrtve. O tome ubjedljivo govore i pasaži o drugoj opsadi Gospića, u kojima se na temelju sačuvanih dokumenata i izjava mnogih učesnika — kritički rasuđuje o greškama i propustima jedinica i štabova, uključujući i Glavni

štab Hrvatske. Nakon jedne od tih »djelomično uspjenih« akcija, borbe sa ustašama u Bilaju, epilog je bio iznenađujuće neprijatan — zahtjevana je smjena kompletnog štaba brigade, što je ubrzo i učinjeno čime su se viši štabovi objektivno distancirali od vlastite odgovornosti, a ona je postojala i bila evidentna. Posebno je to došlo do izražaja u drugoj opsadi Gospića, kojom prilikom su ponovljene mnoge greške iz prethodne borbe: nerealna procjena snaga i morala neprijatelja, neuvažavanje nekih elemenata partizanske taktike i sl.

U sastavu 1. proleterskog korpusa

Od 11. novembra 1943. godine, kada je napustila Srb na putu za Bosnu (širi rejon Bugojna), do 18. jula 1944. godine — kada je krenula na dugi marš za Srbiju, 1. lička brigada je imala novo operativno područje — centralnu Bosnu i Bosansku krajinu, ali je i tu ispoljavala sve one ratničke i moralno-političke kvalitete koje su je krasile u »starom« kraju. Pišući o njima, autor je sa dužnom pažnjom analizirao, katkada do najmanjih detalja, sve ono što je uslovljavalo i omogućavalo izvođenje borbenih dejstava, ne libeći se, pri tome, da počesto kaže i koju oštriju riječ o manjkavostima i propustima vojne organizacije i djelovanju štabova. Tako npr. saznajemo da je 6. lička divizija bila izuzetno loše obučena i odjevena (mnogo je bilo boraca bez ikakve obuće), da je njen borački sastav bio neishranjen do najnižih granica izdržljivosti, i da je zbog toga morao da interveniše čak i Vrhovni komandant. Uporedo s tim, čitamo i briljantne literarne pasaže o moralu boraca 6. divizije, unutarnoj snazi partijskih i skojevskih organizacija, i visokom stupnju odgovornosti njenih starješina i štabova. Prema izvještaju od 1. novembra, u brigadi je bilo 210 članova Partije, 37 kandidata i 190 skojevaca, što je u odnosu na ukupno brojno stanje činilo jednu trećinu. Slične su bile proporcije i u ostale dvije brigade 6. divizije. O svemu tome je razgovarano prilikom prvog susreta komandanta i komesara divizije sa drugom Titom, posljednjeg tjedna novembra.

Dejstva 1. ličke brigade i 6. divizije u Bosni, autor je obradio u četiri tematske cjeline: borbe u širem rejonu Travnika (3. decembra 1943. — 6. januar 1944); serija borbenih akcija većih i manjih razmjera u širem rejonu Mliništa (7. — 31. januar); zaštita Vrhovnog štaba u februaru, martu i aprilu 1944. godine na potezu Drvar-Una i u sjevernoj Dalmaciji, i učešće u Drvarskoj operaciji (25. maj — 17. juli). Po svom intenzitetu i žestini naročito teške borbe

su vođene u toku januara, kada su Nijemci krenuli u ofanzivnu operaciju izuzetno jakim snagama: 901. i 92. motorizirani puk, 1. brdska i 373. legionarska divizija.

Jedinice 1. brigade su orijentisane pravcima Mrkonjić Grad — Čađavica i Mrkonjić Grad — Mliništa, na kojima su njena dva bataljona pretrpjela teže gubitke (zarobljen je i zamjenik komesara brigade), ali tek što je okončan ovaj sudar brigada je upućena ka Glamočkom polju. Tu, na tom krvavom razbojištu, borci ličkih brigada će zaslužiti novo priznanje svog Vrhovnog komandanta »za naročito junaštvo pokazano u borbi protiv njemačkih divizija«. Opisujući te dramatične danonoćne borbe, u kojima su bataljoni 1. brigade, po snijegu i velikoj hladnoći uspješno odolijevali snažnim pritiscima Nijemaca, Jovo Popović je — bez pretjerivanja — mogao da kaže: »Moral je, uz sav umor i glad, uz svu studen, i pored silne golotinje i bosotinje cijelog sastava, bio veoma visok.« Završni bilans tog petnaestodnevnog angažmana brigade iznosio je 80 izbačenih iz stroja, što se 1. brigadi nije često dešavalo.

Najviše priznanje je uslijedilo nekoliko dana kasnije; 20. marta je drug Tito proglasio 6. ličku diviziju proleterskom dajući joj istovremeno i novi naziv: 6. lička proleterska divizija »Nikola Tesla«. Bio je to prvi i jedini slučaj u NOR-u da jedna divizija kao cjelina dobije proletersko zvanje 16 mjeseci nakon svog formiranja (Prva i Druga divizija su proglašene proleterskim u trenutku osnivanja), pa su tako i sve tri njene brigade automatski postale proleterske. Priznanje je bilo utoliko značajnije što je 6. divizija bila »divizija seljaka i što su njeni rukovodioci, većinom bili mladi, seljački element, koje je na površinu izbacila narodnooslobodilačka borba.« Uoči polaska u Bosnu, kaže autor, 82 odsto boraca i rukovodilaca 6. divizije bili su seljaci, a u njoj 1. brigadi — 75,7 odsto. Od 304 rukovodioca 1. brigade samo 49 nisu bili seljačkog porekla. To, međutim, nije bila nikakva prepreka da borački i starješinski kadar brigade izraste u snažnu, homogenu, borbenu i moralno visokostabilnu jedinicu, koja nije uzimala ni pred najvećim teškoćama. Zasluga za to pripada, prije svega, članovima Partije i skojevcima, koji su u svakom trenutku bili uzor ostalim borcima. U vrijeme kada je postala proleterska, 6. lička divizija je imala 1.154 člana KPJ, 133 kandidata i 808 skojevaca — praktično polovinu brojnog stanja. Slično je evidentirano i u 1. brigadi; 4. aprila imala je 296 članova KP, 34 kandidata i 288 skojevaca.

Posljednja etapa borbenih dejstava brigade na tlu Bosne bilo je njeno učešće u slamanju njemačke operacije »Rösselsprung«, tač-

nije u razbijanju snažne desantne grupacije Nijemaca u Drvaru i sprečavanju prodora pješadijskih i motorizovanih jedinica neprijatelja ka srcu oslobođene teritorije. Kako su sva ova dejstva činila jedinstvenu operativnu cjelinu, autor ih razmatra u divizijskim i korpusnim relacijama, a tamo gdje govori o brigadi — čini to samo u mjeri koja omogućava da se vide i prate pokreti i akcije njenih bataljona, posebno onih koji su izvršavali delikatnije zadatke (npr. 1. bataljona koji se oko 16 sati 25. maja sjurio u Drvar u trenutku najžešće borbe). Naredni dani, nakon 25. maja, bili su još teži za brigadu — kažu njeni borci. Trebalo je po svaku cijenu usporiti prodor njemačkog 92. motorizovanog puka na cesti Oštrelj — Drvar, a nakon toga učestvovati u izvlačenju i evakuaciji ranjenika sa Klekovače, i sve to u uvjetima gotovo totalne iscrpljenosti od gladi i besanih noći. Samo je čudesni moral — piše autor — održavao borbenost ličkih proletera.

Marš za Srbiju i dvomjesečne borbe na njenom tlu

Veliki marš 6. ličke proleterske divizije za Srbiju trajao je punih 45 dana; od 19. jula — kada su njene jedinice krenule iz šireg rejona Glamoča, do 2. septembra — kada su izbile na Zlatibor. Bio je to jedan od najdužih (preko 800 km) i najkrvavijih ratnih pohoda u narodnooslobodilačkom ratu, a po intenzitetu i žestini borbenih dejstava vjerovatno bez premca. Gotovo da nije bilo bataljona i brigade čiji gubici nisu premašivali i do 20 odsto brojnog stanja. U 6. ličkoj diviziji — čak i 30 odsto.

Opisujući proboj jedinica 6. ličke divizije prema Srbiji, autor je uspio da dočara gotovo svaki kilometar pređenog puta, svaku borbenu akciju većih razmjera, a iznad svega strahovite muke i napore koje su borci ličkih brigada morali da podnesu slamajući žestoke otpore njemačkih i kvislinških pukova i divizija. Marš je bio utoliko teži što je onoga dana kada su se lički proleteripripremali za prelaz r. Bosne kod Nemile i Vranduka (25. jula) njemački komandant Jugoistoka feldmaršal Weichs potpisao direktivu za operaciju »Rubezahl«, kojom je trebalo zaustaviti divizije 1. i 12. korpusa u prodoru prema Srbiji. Tako se i dogodilo da pokret svih brigada 6. divizije bude »praćen u stopu, svakodnevno i sa najvećom žestinom«. U toku forsiranja Bosne Nijemci su angažovali 13. SS puk, jedan bataljon 14. SS puka, 2. kozačku brigadu i dvije domobransko-ustaške brigade, a u noći 5/6. avgusta, kada su jedinice 12. vojvođanskog korpusa i 6. ličke divizije bile na prilazima ceste Sarajevo

— Zvornik, na ulazu u jednu od najtežih i najkrvavijih marš-ruta — njemačka komanda počinje novu operaciju »Hackfleish«, u kojoj angažira 13. SS »handžar« diviziju, dijelove 7. SS divizije »Princ Eugen«, dva ustaška zdruga i četničku grupaciju iz istočne Bosne. Prateći marš 6. ličke divizije za Srbiju na temelju dešifrovanih depeša, Nijemci su gotovo iz dana u dan postavljali prepreke na putevima njenih brigada, a kada bi ove uspjele da ih izmanevrišu — žurili su da ih preteknu i postave nove. Jedne snage su pokušavale da spriječe prodor s fronta, a druge su napadale u bokove i pozadinu. Najteže je bilo na Zelengori; ni ranije, ni kasnije nikada za jedinice 6. ličke divizije nije bilo napornijeg hoda — kaže autor, očigledno s pravom. Sutjeskom je ponovo potekla krv, a po »njenim obalama su ostali leševi, istina mnogo manje nego u junu 1943«. Gotovo da nije bilo borca koji se nije istakao u probou obruča na Sutjesci; kasnije je to potvrdio i komandant divizije Đoko Jovanić: »Na Sutjesci su mnogi, za koje se to i nije znalo, pokazali da su istinski junaci.« Nije rekao, doduše, da je on lično predvodio juriš.

Nekoliko dana po dolasku na Zlatibor, uslijedila je nova pohvala Vrhovnog komandanta: »Za primjerno junaštvo i izdržljivost izražavam svoju zahvalnost i priznanje borcima, podoficirima, oficirima i političkim komesarima 6. proleTERSKE divizije 'Nikola Tesla'. U višemjesečnim teškim bojevima i u sjajnom vojničkom pohodu od Drvara do Srbije, u neprekidnim teškim bojevima, naročito u Crnoj Gori, sinovi naše kršne Like dokazali su da su dostojni slavnih tradicija svojih predaka.«

*

Prodorom jedinica 6. ličke proleTERSKE divizije, a potom i 12. vojvođanskog korpusa u zapadnu Srbiju, prvih dana septembra 1944. godine, bitno je promjenjena strategijsko-operativna situacija na jugoslovenskom ratištu. Omogućeno je formiranje snažne armijske grupacije, koja će »odmah ući u ofanzivu za oslobođenje ovog dijela zemlje, a potom i Beograda«, što je već samo po sebi nagovještavalo radikalne promjene u izvođenju novih ofanzivnih operacija strategijskog i operativnog nivoa.

Sva ova zbivanja, do odlaska brigade na Sremski front, Jovo Popović je grupisao u dvije tematske cjeline: »Prodor kroz zapadnu Srbiju, 2. — 16. septembar 1944« i »Brigada u beogradskoj operaciji, 20. septembar — 20. oktobar«. Kako je događaja bilo mnogo,

izdvajao je samo one koji su imali najvećeg utjecaja na izvršenje zadataka 6. divizije i njenih brigada, posebno u prvoj etapi prodora na sjever. U prvom redu bila je to dugotrajna dramatična bitka sa snažnom četničkom grupacijom Draže Mihailovića (jačine oko 10.000 četnika), koja po intenzitetu nije mnogo zaostajala iza nekadašnjih sukoba sa Nijemcima i ustašama u Lici i Bosni («nije bilo čuke za koju se nije moralo boriti barem u dva kontranapada»), a u isti nivo je moguće staviti i žestoke borbe 1. brigade kod Požege, zatim uspješan manevar 1. i 6. proleterske divizije zapadno od Užica radi izbijanja na Maljen i Suvobor (kada je razbijena glavna grupacija Dražinih četnika), napad na Valjevo i dr. Ova posljednja akcija nije naišla na razumijevanje Vrhovnog komandanta, koji je kritikovao nepotrebno uplitanje u borbe za Valjevo kao odstupanje od glavnog zadatka. Zato u depeši generalu Dapčeviću i upozorava: »Nisam vam dao taj zadatak. Ovim postupkom ste otežali naš krupni plan.«

U 1. brigadu stupa veliki broj novih boraca. Poslije Dalmatinaca, Primoraca i Istrana, uslijedila je masovnija popuna Valjevcima, a u Beogradu će stupiti i mnogo Makedonaca, kao i boraca iz svih krajeva Srbije. Formirana kao 1. hrvatska brigada Narodnooslobodilačke vojske, ali u ogromnoj većini od Srba, brigada je ubrzo izrasla u pravu jugoslovensku jedinicu, u istinsku brigadu bratstva i jedinstva. Tih dana je u sastav 6. ličke divizije uključena i Kosmaj-ska brigada, sa novih 850 boraca. Brojno stanje divizije povećano je samo za četiri dana (od 5. do 9. oktobra) za 2.600 ljudi, a uoči bitke za Beograd u njoj 1. brigadi bilo je skoro 1.500 boraca, više nego ikada u proteklih 28 mjeseci.

Bitku za oslobođenje Beograda autor razmatra uglavnom kroz prizmu dejstava 6. ličke divizije, što je i razumljivo s obzirom na karakter monografije. Njen osnovni zadatak bio je razbijanje neprijatelja na potezu Topčider — Kalemegdan, a u tom sklopu je fiksiran i pravac nadiranja 1. brigade — od Rakovice do Senjaka, a potom u centar Beograda, ka palati »Albanija«, odakle je upućena preko mosta na Savi ka Zemunu. Desno od 6. ličke divizije je nastupala 1. proleterska divizija, a lijevo — jedinice 12. korpusa. Zajedno sa divizijama armijske grupe NOV Jugoslavije, nastupao je i 4. gardijski mehanizovani korpus Crvene armije, jačine 17.000 vojnika, 160 tenkova i 366 topova i minobacača. Pred tom impozantnom vojnom silom naših proslavljenih brigada i divizija, podržanih crvenoarmejcima, morao je nakon šest dana ogorčenih borbi da kapitulira i snažni njemački garnizon, jačine 30.000 vojnika, 70 tenkova i preko 400 artiljerijskih oruđa i minobacača. Bila je to, kako

kaže autor, još jedna briljantno izvedena operacija, kojom je naša narodnooslobodilačka armija i njen starješinski sastav položio jedan od najtežih ispita u trogodišnjoj ratnoj praksi.

U rovovima Srema i ofanziva pobjede

Prva lička proleTERSka brigada bila je prva jedinica armijske grupe NOVJ, koja je nakon oslobođenja Beograda prešla Savu. Od tog trenutka počinje »sremska etapa« njenog borbenog puta, koju autor raščlanjuje u tri segmenta: početno razdoblje Sremskog fronta (20. oktobar — 27. novembar), decembarski predah u Beogradu, radi odmora, reorganizacije i obuke, i konačno — 90 dana u rovovima sremske ravnice i bosutskih šuma (4. januar — 4. april 1945). Na blizu 50 strana rečeno je manje-više sve što je bilo od značaja za sagledavanje širih operativnih, ali i najnižih taktičkih relacija, pri čemu su od velike pomoći autoru bila mnoga već publikovana djela o Sremskom frontu.

Da bi što vjernije dočarao ovo petomjesečno razdoblje, autor nas uvodi, najprije, u okvire operativno-strategijskih procjena naših i njemačkih komandi, a potom usmjerava pažnju na ključne odluke štaba 6. divizije i 1. brigade, zadržavajući se — kao i na prethodnim stranicama — na onim događajima u kojima su pojedini štabovi, starješine i borci provjeravali u praksi ono što ih je naučila krvava ratna zbilja. Takvih ispita, na žalost, bilo je mnogo, a cijena koja se morala platiti za njihovo polaganje iznosila je 730 izbačenih iz stroja, od kojih 164 poginula. Put na zapad vodio je preko gustih minskih polja i preko sedam snažnih odbrambenih linija koje su Nijemci posjeli i žestoko branili, pokušavajući da po svaku cijenu spriječe nadiranje naše prve armijske grupe. Jačina neprijatelja iznosila je preko 40.000 vojnika (od kojih 30.000 Nijemaca), koje je podržavalo blizu 150 tenkova i više stotina topova i minobacača.

U prvoj etapi nastupanja kroz Srem (novembar i decembar 1944. godine) naši štabovi nisu računali sa jačim otporom neprijatelja — kaže autor. Zato i nije uspio proboj utvrđenog fronta sjeverozapadno od Sremske Mitrovice, kao ni manevar preko Fruške gore. Čak ni štabu 1. armijske grupe nije bilo poznato da je feldmaršal Vajks upozoravao komande njemačkih divizija i pukova da je »držanje 30 km dunavske obale od ogromnog strategijskog značaja«, niti je bila poznata Hitlerova naredba da 68. armijski korpus u Sremu mora po svaku cijenu zaustaviti »Titovu vojsku« kako bi se obezbijedilo nesmetano povlačenje Grupe armija »E« iz Grčke

preko Kosova i dolinom Zapadne Morave. Zadržavajući se na operativno-strategijskoj dimenziji Sremskog fronta samo u mjeri koja je neophodna da bi se sagledala cjelina događaja i zbivanja, u petomjesečnom zimskom razdoblju 1944/1945. godine, autor je upozorio i na bitne okvire i parametre borbenih dejstava 6. ličke divizije i njene 1. brigade, ni jednog trenutka ne gubeći iz vida da je to tema monografije.

U skladu sa takvim metodološkim opredjeljenjem, razmotrena je i analizirana gotovo svaka iole značajnija borbena akcija brigade i njenih bataljona, a dosta prostora je posvećeno i aktivnostima van borbenih dejstava: obuci, organizacijskim promjenama, premještajima starješina, snabdjevanju i ishrani, partijsko-političkom i kulturno-prosvjetnom radu i dr. Na prostranim ravninama Srema borci 1. ličke brigade, kao uostalom i svih drugih jedinica Prve armijske grupe NOVJ, prvi put su se suočili sa fenomenom rovovskog rata, prvi put su shvatili da je ašovčić važan koliko i puška, ili — kako autor lijepo kaže »shvatili su da je mudrost ukopavanja ravna partizanskoj mudrosti manevrisanja«.

Decembar 1944. godine proveden je u Beogradu; brigada je nakon žestokih i krvavih borbi u rejonu Mandelosa, Ležimira i Erdavika, u kojima je pretrpjela osjetne gubitke, izvučena sa fronta i upućena u Beograd radi reorganizacije i odmora. Najznačajnija organizacijska promjena bilo je formiranje 5. bataljona »Jane Sandanski« od beogradskih Makedonaca — bilo je 566 dobrovoljaca. Formacija brigade je osavremenjena, a njeno brojno stanje uvećano za preko 1/2; sredinom decembra iznosilo je oko 4.000 boraca. Izmjenjen je i njen matični sastav; od onih koji su bili u prvom stroju, jula 1942. godine, ostalo je samo 40. Glavni dio boračkog kadra činili su oni koji su u brigadi stupili u posljednjih 8 mjeseci.

Sremski front je, kaže autor, jedna od najdramatičnijih etapa ratnog puta brigade. Tih 90 dana koliko je provela »u rovovima Srema«, a naročito razdoblje krvavih sukoba i bojeva u bosutskim šumama — ravni su po svom intenzitetu i žestini najtežim bitkama koje je brigada vodila u protekle dvije i po godine svog postojanja. Jovo Popović ih odslikava na način koji duboko uzbuđuje čak i površnog čitaoca, a borca koji je doživio i prošao rat tjera da se zaustavi na mnogim stranicama i zamisli nad neponovljivom epopejom Titove partizanske armije. Na nešto preko 20 stranica zgusnutog teksta rečeno je manje-više sve što je trebalo: od operativne zamisli za proboj neprijateljske odbrane, preko dramatike iscrpljujućih rovovskih borbi i bojeva, do hvatanja »živih jezika« i svakodnevnih

manjih taktičkih čarki i sudara. Gotovo je nemoguće sve to analizirati i ocijeniti; posebno onaj dio koji govori o žestokim borbama u bosutskim šumama, u kojima su bataljoni 1. ličke brigade napadali snažna njemačko-ustaška uporišta u Strošincima i Soljanima, probijajući se kroz blatno i močvarno zemljište kakvo nikada ranije nisu vidjeli i doživjeli. Autor je to ispričao argumentima i činjenicama koje se lako ne zaboravljaju: kroz podvige pojedinih jurišnih i bombaskih grupa, i lična herojstva desetina boraca i starješina. Time je dao dragocjen doprinos epopeji Sremskog fronta, tog prvog istinskog rovovskog rata naše armije, u kojem je ona na briljantan način položila jedan od najtežih ispita.

*

U posljednju ofanzivu pobjede, 4. aprila 1945. godine, 1. lička brigada je krenula na krajnjem lijevom krilu snaga 1. armije u Sremu. Najprije je slomljen otpor neprijatelja oko Batrovaca i Lipovca, a kada je pala i Vrbanja — otvoren je put za prodor ka Đakovu i Slavanskom Brodu. Na domaku ovih uporišta, naročito u širem regionu Dilj-planine, zametnule su se žestoke višednevne borbe u kojima je broj izbačenih iz stroja bivao iz dana u dan sve veći. Kada je, konačno, i tu razbijen, neprijatelj se nije mogao pribrati sve do linije Veliki Zdenci — Garešnica, na koju je brigada stigla 25. aprila, i odmah se uključila u borbu. Umjesto brzog forsiranja llove, piše autor, i odlučnog nadiranja prema Zagrebu, što se očekivalo u štabu 1. armije, 6. lička divizija se uplela u žestoke i krvave borbe sa obostrano velikim gubicima. Tek kada je 1. lička brigada uspjela da se uklini u raspored njemačkog grenadirskog bataljona, postalo je jasno da Nijemci i ustaše ne prepuštaju ni pedalj utvrđenih položaja bez odsudne borbe, i da će po cijenu najvećih gubitaka pokušati da osujete »naše izbijanje na liniju Čazme i odsjecanje u pravcu Ivanić-Grada«.

U noći 8/9. maja, kada je Zagreb bio već potpuno slobodan (bitka za Zagreb je riješena na prilazima gradu), 1. brigada je ulazila u Remete, iznad Mirogoja. Pokret je nastavljen ubrzanim maršem, i već 9. maja u ranim popodnevnim časovima Štab brigade je na čelu duge kolone prolazio Ilicom na putu prema Črnomercu i Podsusedu. Bila je to posljednja marševska kolona 1. brigade u prodoru na zapad. Završena je na obroncima Medvednice, odakle je uslijedio ponovni pokret ka Zagrebu. Tu su 16. maja komandant i poli-

tički komesar 6. ličke divizije Đoko Jovanić i Nikola Pejnović izvršili smotru 1. brigade, odajući joj najviše priznanje za sve ono što je učinila od proboja Sremskog fronta do posljednjih bitaka na obroncima Zagrebačke gore. Na tom krvavom, pobjedonosnom putu, dugom preko 300 km, brigada je imala skoro 1.350 boraca izbačenih iz stroja, više nego ikada do tada.

*

Sve što je do sada rečeno, a to je najosnovnije, pokazuje da smo knjigom *Prva lička proleterska brigada* dobili izuzetno publicističko-historiografsko djelo, koje je moguće svrstati u red najuspješijih knjiga ove vrste, ne samo u produkciji vojnih izdavača, već i mnogo šire. Istina, Prva lička brigada je i zahvalna tema za obradu (dovoljno je reći samo to da je kroz njenih 9 bataljona prošlo 10.148 boraca, a da je 28 njenih pripadnika odlikovano Ordenom narodnog heroja), ali samo pod uslovom da se tog zadatka prihvati neko ko je dorastao takvom izazovu. U Jovi Popoviću, publicisti i novinaru, ona je našla dostojnog autora, koji je — nakon višegodišnjeg istraživačkog rada — ponudio djelo, koje u mnogim svojim dimenzijama prevazilazi uobičajene i standardne kriterijume ove vrste literature. Ono je istovremeno i historija i publicistika, i krvava ratna zbilja i legenda. Zato su u pravu svi koji visoko ocjenjuju kvalitete ove knjige, jer ona to i zaslužuje. Tačnije, prema njoj niko ne može biti ravnodušan. Ona nadahnjuje, podstiče, ali i upozorava. U tome i jeste njena najveća vrijednost — i moralna, i edukativna, i iskustvena.

SUMMARY

RECORDS ON BRAVERY AND WAR SKILL

(Jovo Popović, *Prva lička proleterska brigada* — First Lika Proletarian Brigade — Vojnoizdavački i novinski centar, Belgrade, 1988)

Monography on the First Lika Proletarian Brigade is an extensive book of 930 pages, divided to 32 thematic parts that are presented chronologically — from 13 July 1942 to 15 May 1945. Each chapter of the book marks one of stages of the war itinerary of the brigade. A brief foreword to the book was written by the war commander of the brigade Colonel General Djoko Jovanić. The book contains also the list of more than 10,000 men of the brigade, with their basic biographical data.

In writing this monography the author applied the combination of chronological and conceptual approach, in which the central place and attention are accorded to the individual soldier and military leader, and each individual unit as a part of the whole. The book is actually a story of exploits and sacrifices, bravery and privations, in which each sub-unit of the brigade and almost each of its members is presented. In this manner is conjured the unique and unrepeatabe period of developments and combat route passed by proletarians of the First Lika Brigade in the war.

RESUME

UN TEMOIGNAGE SUR L'HEROISME ET SUR L'ART DE GA GUERRE

(Jovo Popović, *Prva lička proleterska brigada*. Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd 1988)

La monographie sur la première brigade prolétarienne de Lika est un livre volumineux sur 930 pages, divisé en 32 ensembles thématiques suivant un ordre chronologique du 13. juillet 1942. au 15. mai 1945. Chaque chapitre porte sur l'une des étapes de l'itinéraire de guerre de la brigade. Une courte introduction à ce livre a été rédigée par le Général d'Armée Đoko Jovanić, ancien commandant de la sixième division prolétarienne de Lika. Le livre contient aussi la liste des données biographiques de plus de dix mille combattants de cette brigade. Pour rédiger cette monographie, l'auteur a opté pour une combinaison de traitement chronologique et par matière et a mis au premier plan les combattants et les responsables militaires à titre individuel et chacune des unités en tant qu'ensemble. Au fait, ce livre relate les exploits et les sacrifices, l'héroïsme et abnégation, où se font reconnaître chacune des unités et chaque membre de ces dernières. De cette façon il fait sentir aux lecteurs des moments particuliers et inoubliables des événements de guerre et de l'itinéraire de combat des prolétaires de la première brigade de Lika.

РЕЗЮМЕ

ЗАПИСКИ О ГЕРОИЗМЕ И ВОЕННОМ ИСКУССТВЕ

(Йово Попович: *Первая ликская пролетарская бригада*, Вojноиздавачки и новински центар, Белград, 1988)

Монография о Первой ликской пролетарской бригаде — объемистая книга в 930 страниц; она разделяется на 32 тематические части, которые даются хронологически — с 13 июля 1942 по 15 мая 1945 г. Каждая глава рассказывает об одном этапе боевого пути бригады. Непродолжительное предисловие книге напи-

сал боевой командир Шестой ликской пролетарской дивизии генерал-полковник Джоко Йованич. В книге дается список с основными биографическими данными более 10 тысяч бойцов этой бригады.

В создании настоящей монографии автор пользуется комбинированным хронологическо-проблемным способом написания, в котором на первом плане и в центре внимания находятся отдельные бойцы и командиры и каждое подразделение, как часть целого. На самом деле эта книга рассказывает об отдельных подвигах и жертвах, героизме и лишениях, в ней распознается каждое подразделение в отдельности и почти все воины. Таким способом воссоздается особенное и неповторимое мгновение военных событий и боевого пути, по которому прошли пролетарии Первой ликской бригады.

Svjedočenja o revoluciji

(Uglješa Danilović, *Sjećanja I, II, III*, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, NIŠRO »Oslobođenje« Sarajevo, »Svjetlost« Sarajevo, 1987)

Dr CVIJETIN RISTANOVIĆ

Trotomnim djelom *Sjećanja*, Uglješa Danilović je znatno doprinio obogaćivanju i upotpunjavanju slike o našoj revoluciji. On jednostavno i blisko govori o djetinjstvu i školovanju, uključivanju u napredni studentski pokret na Beogradskom univerzitetu, kao i o pristupanju SKOJ-u (1933) i KPJ (1935) u izuzetno složenim uslovima predratnog i ratnog perioda.

Obavljajući mnogobrojne partijske zadatke, Danilović je najznačajnije godine revolucionarnog rada proveo u Bosni i Hercegovini, pa su i njegova sjećanja uglavnom vezana za događaje koji su se tamo odigravali. Izdvajaju se njegove uspomene na održavanje dviju pokrajinskih konferencija KPJ za Bosnu i Hercegovinu (1938. i 1940. godine) na kojima su donete istorijski značajne odluke za nastavak partijskog rada na toj teritoriji.

Treća knjiga *Sjećanja* posebno je značajna jer je tu, prvi put u izvornom obliku objavljen Danilovićev *Ratni dnevnik*, kao značajan dokument koji govori kako o autoru tako i o njegovim saborcima i njihovim sudbinama u ratnom vihoru.

Uglješa Danilović se svojim trotomnim djelom *Sjećanja* svrstao među pisce i publiciste koji su, kao neposredni sudionici istorijskih događaja u prvoj fazi revolucije, doprinijeli da se slika o našoj revoluciji obogati i upotpuni i da se taj društveni preobražaj prikaže cjelovito i realno. Zadatak kompletiranja slike pripremanja i izvođenja revolucije autor je shvatio kao obavezu preživjelih revolucionara: »Ovim pisanjem želim da dam vlastito svjedočenje o tome kako su živjeli, šta su mislili i osjećali ljudi sredine u kojoj sam i ja bio. Sa svojih dvadeset godina prišao sam klasnom radničkom pokretu i stupio u njegovu ilegalnu organizaciju — Savez komunističke omladine. To opredjeljenje postalo je osnovni smisao moga života pa će stoga i ovo moje pisanje biti posvećeno prije svega razvoju revolucionarnog radničkog pokreta, narodnooslobodilačkoj bor-

bi i revoluciji u okviru znanja i iskustva jednog od učesnika tih istorijskih zbivanja.» (U. Danilović, *Sjećanja* I, str. 15.)

Tako shvaćena svrha memoarskog kazivanja odredila je autorov odnos prema izloženoj građi u kojoj središnje mjesto zauzima partijski i politički organizovan čovjek u procesu mijenjanja društvenih odnosa. Slijedeći opredjeljenja da govori kao komunista i učesnik revolucionarnog radničkog pokreta autor je u sve tri knjige *Sjećanja* pokazao kako je za njegovu generaciju služenje komunističkoj ideji bio i ostao smisao i svrha egzistencije.

Uspomene na period fizičkog i duhovnog rasta i sazrijevanja, kao i na vrijeme u kome su njegovi drugovi i on preuzimali i izvršavali složene partijske, političke i vojne zadatke, izložene su pregledno, uglavnom hronološkim redom. Predano služenje progresivnim ciljevima revolucije, kao idejna podloga Danilovićevih uspomena, objedinjuje ih u čvrstu, jedinstvenu cjelinu.

Školovanje i uključivanje u revolucionarni rad na Beogradskom univerzitetu

Djetinjstvo, školovanje, univerzitet, prva je knjiga *Sjećanja* i sastoji se iz dva po obimu nejednaka dijela. U prvom, kraćem dijelu, opisane su uspomene na djetinjstvo i školovanje u selu Gnionici i pohađanje bravarskog zanata u Odžaku, koji je završio u Beogradu, kao i večernju gimnaziju, što mu je omogućilo upis na Poljoprivredno-šumarski fakultet. U drugom, znatno obimnijem dijelu, autor govori o prvom susretu sa studentskom sredinom, o pristupanju naprednom studentskom pokretu na Beogradskom univerzitetu i uključivanju u rad studentskih organizacija i udruženja na Univerzitetu u vrijeme intenzivnog razvoja studentskog pokreta u školskoj 1933/34. godini. Slijede kazivanja o prvim sukobima studenata sa tadašnjim režimom, osnivanju višegradskog koncentracionog logora za neposlušne studente, među kojima se 1935. i on našao. U nastavku govori o političkim akcijama studenata od 1935. do 1937. godine, reakcijama studentske organizacije na međunarodna zbivanja, posebno na španski građanski rat i pružanje pomoći španskom narodu u borbi protiv fašizma, kao i o radu studentskih udruženja na Beogradskom univerzitetu. Posebno mjesto u toj knjizi posvećeno je radu univerzitetske organizacije SKOJ-a jer je u vrijeme studija Danilović postao član SKOJ-a (1933) i član KPJ (1935).

Mada su sjećanja na politički rad u studentskim godinama data pomalo i sentimentalno, ipak predstavljaju viđenje neposrednog

učesnika tih zbivanja i zato umnogome obogaćuju sliku aktivnosti napredne studentske omladine u tom burnom periodu razvoja studentske skojevske organizacije. Bez obzira na to što su o tadašnjem studentskom pokretu na Beogradskom univerzitetu date brojne ocjene, Danilovićeva sjećanja u riznici podataka o tim događajima prilažu i mnogo do sada nepoznatih činjenica. U prezentiranju događaja autor se trudio da ga sentimentalna veza sa tom generacijom studenata ne odvede u subjektivizam i pristrasnost. Takođe, priznaje da se nekih događaja i imena ne sjeća, a za neke kaže da ih dovoljno ne poznaje i zato o njima ne može kompetentno da sudi.

*Vrijeme obnove partijskih organizacija
u Bosni i Hercegovini*

Dvije su tematske cjeline i u drugoj knjizi *Sjećanja*. U prvoj je opisan istorijat formiranja KPJ za Bosnu i Hercegovinu i udarac koji je Partiji nanijela šestojanuarska diktatura, a u drugoj sjećanja na proces obnavljanja partijske organizacije u Bosni i Hercegovini u 1938. godini i daljnje aktivnosti Partije na pripremama za predstojeće događaje u narodnooslobodilačkom ratu.

Prvi dio te knjige hronološki se ne uklapa u vrijeme Danilovićevog rada na organizovanju i obnavljanju partijske organizacije u Bosni i Hercegovini i postavlja se pitanje zašto se autor *Sjećanja* zadržava na periodu formiranja KPJ u Bosni i Hercegovini i fazama kroz koje je ta partijska organizacija prošla, kad on u tome objektivno nije mogao da učestvuje. Razlozi su u težnji autora da pokaže šta je sve KPJ preživjela i pod kakvim je uslovima djelovala prije nego što je njegova generacija stupila na političku scenu. Ovaj dio knjige pisan je na osnovu istoriografske literature, arhivske građe i sjećanja drugih revolucionara i u njemu je dobro osvijetljen rad KPJ u ilegalnim uslovima, posebno specifičnosti u kojima je djelovala KPJ za Bosnu i Hercegovinu.

Upravo zato što se ova knjiga sastoji iz dijela pisanog na osnovu literature i arhivske građe i onog koji je plod autorovih doživljaja, ona ne djeluje koherentno. Znatno je zanimljiviji dio knjige u kojemu autor opisuje događaje u kojima je i sam učestvovao. Rad KPJ u Bosni i Hercegovini od 1938. do 1941. godine je, i do danas, u literaturi nedovoljno osvijetljen, pa je zato Danilovićovo kazivanje o tom periodu dragocjeno. U nedostatku istorijskih dokumenata o nekim značajnijim događajima iz istorije KP za Bosnu i Hercego-

vinu, sjećanja učesnika ponekad predstavljaju jedini izvor saznanja za formiranje sudova i donošenje ocjena o tim događajima.

Dobivši zadatak od CK KPJ da od kraja 1937. godine pređe na partijski rad u Bosnu i Hercegovinu (gdje je ostao do završetka narodnooslobodilačke borbe), Danilović izbliza prati rad partijskih organizacija u Bosni i Hercegovini i o njemu piše meritorno, dokumentovano i objektivno. Iz autorovih sjećanja saznajemo kakvo je bilo stanje u partijskoj organizaciji u Sarajevu 1937. godine i o obnovi ilegalne organizacije i političkog rada u Sarajevu 1938. i 1939. godine, zatim o radu partijske organizacije u Mostaru i partijske organizacije u Banjaluci od 1938. do 1940. godine, kao i partijske organizacije u Tuzli od 1937. do 1941. godine. Opisana su dva značajna događaja iz rada KP u Bosni i Hercegovini — Četvrta pokrajinska konferencija 1938. i Peta pokrajinska konferencija 1940. godine. Opisano je, takođe, i djelovanje Pokrajinskog komiteta KP za Bosnu i Hercegovinu između te dvije konferencije i njegova povezanost sa Centralnim komitetom KPJ, Zemaljsko partijsko savjetovanje u Sloveniji 1939. godine, kao i mnoga pitanja iz unutrašnje i vanjske politike kojim se bavio Pokrajinski komitet i organizacije KP u Bosni i Hercegovini u tom vremenu.

Pošto je i odrastao u Bosni, Danilović je dobro poznao društvene i političke prilike u tom dijelu naše zemlje i znalački ih objašnjavao, ističući da se partijski rad u Bosni i Hercegovini morao saobražavati sa tim specifičnim prilikama i da se politički uticaj u masama mogao postići samo uz uvažavanje tih specifičnosti.

U drugoj knjizi *Sjećanja* dva je pitanja težišno razmatrao. To su provale u organizacije i rukovodstva KPJ za Bosnu i Hercegovinu (1929, 1932. i 1936) i nacionalni odnosi. Autor u tom dijelu *Sjećanja* obrađuje i druga pitanja iz rada partijskih organa i organizacija kao što su: rad komunista u sindikatima, stranke radnog naroda, rad KPJ na liniji narodnog fronta među omladinom i ženama, nacionalne i nacionalističke organizacije u Bosni i Hercegovini, promjene na međunarodnoj sceni u periodu od 1938. do 1940. godine i produbljavanje političke krize u zemlji. Posljednje poglavlje *U đlačkom bataljonu u Mariboru — aprilski rat* izdvaja se zanimljivošću i svježinom memoarskog kazivanja. U njemu je živo i slikovito evocirao sjećanje na služenje kadrovskog roka u Mariboru, na sumorno vrijeme neposredno pred sklapanje Trojnog pakta, na brzi slom Kraljevine Jugoslavije i rasulo koje nastaje nakon kapitulacije vojske i okupacije zemlje.

Iako se u dijelu druge knjige opisuju događaji kojima autor nije prisustvovao, ona je ipak vrlo zanimljivo i vrijedno štivo. Zanimljivo zbog toga što je Danilović suhoparnu materiju izložio plastično, a vrijedno zato što o razvoju i djelovanju partijske organizacije u Bosni i Hercegovini piše čovjek koji je bio u samoj žiži većeg broja tih događaja i koji je, kao partijski rukovodilac, bio jedan od kreatora njene politike.

*Pripreme za ustanak i učešće u
narodnooslobodilačkom ratu*

Danilovićeva sjećanja vezana za period priprema ustanka i izvođenja oružanog dijela revolucije ujedno su i najvrijedniji dio ove trilogije. I treća knjiga *Sjećanja* sastoji se od dva dijela. Prvi dio čini sedam većih članaka u kojima su seriozno obrađeni pripreme za ustanak i početak ustanka u istočnoj Bosni, kao i vojno-politička situacija na tom terenu u prvih petnaest ratnih mjeseci. Drugi dio knjige je originalni autorov ratni dnevnik, koji je sada prvi put objavljen. Dragocjenost ratnog dnevnika je u tome što on predstavlja izvorni dokumenat o skoro dvogodišnjim doživljajima autora i jedinica sa kojima se u to vrijeme borio.

Prvi dio te knjige govori o sudbonosnim danima nakon okupacije zemlje i o tadašnjem radu Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu, posebno naglašavajući dvije sjednice Pokrajinskog komiteta — prvu, održanu 23. juna 1941. godine na kojoj je razmatrana politička situacija u zemlji nakon napada Njemačke na Sovjetski Savez i drugu, od 13. jula 1941. godine na kojoj su članovi Pokrajinskog komiteta upoznati sa odlukom Politbiroa Centralnog komiteta KPJ o dizanju ustanka. U nastavku se govori o specifičnostima ustanka u Hercegovini, gdje je autor bio početkom septembra 1941. godine. Danilović je takođe vrlo detaljno analizirao početak i razvoj ustanka u tuzlanskoj i sarajevskoj oblasti gdje se kao vojni i partijski rukovodilac nalazio u početku narodnooslobodilačkog rata. U ovom dijelu knjige je i širi osvrt na Pokrajinsko partijsko savjetovanje u Ivančićima, analiza problema saradnje sa četnicima u istočnoj Bosni, te formiranje, manevri i borbe Šeste proleterske istočnobosanske narodnooslobodilačke udarne brigade.

Opisi događaja u trećoj knjizi su analitički zreli i potkrijepljeni brojnim činjenicama iz istorijskih izvora. Autor je iznio svoje viđenje tih zbivanja, koristeći prvenstveno stvarne događaje, ali i arhivsku

građu, kao i saznanja drugih autora koji su o tome već pisali. U ocjenjivanju tih događaja Danilović se uvijek ne slaže sa drugim autorima, ali pokazuje i razumijevanje za mogućna drugačija viđenja tako složenih pitanja kakva je nametao rat u jednoj višenacionalnoj sredini.

Ratni dnevnik

Ratni dnevnik je najvrijedniji dio u trotomnom Danilovićevom memoarskom djelu. On ne samo da potvrđuje da je Danilović ostao konzistentan u svojim političkim uvjerenjima i ocjenama događaja iz predratnog i ratnog perioda već i da štošta od onoga što se nalazi u djelima drugih autora, kao naknadna slika rata, nije fraza već istina.

Mada je prvi dio *Ratnog dnevnika* (vođenog od kraja maja ili početka juna 1942. godine do januara 1943. godine) nestao u toku pete neprijateljske ofanzive, i sačuvani dio je dovoljan da snagom činjenica pokaže šta se sve moralo podnijeti u toku narodnooslobodilačkog rata i kako su se događaji prelamali u svijesti jednog od organizatora ustanka i vojnog i političkog rukovodioca u narodnooslobodilačkom ratu. Gotovo da nema nijednog važnijeg pitanja iz ustanka i revolucije koje se nije našlo na stranicama Danilovićevog *Dnevnika*. Navešćemo samo neka krupnija pitanja da bismo ukazali na bogatstvo njegove tematike: partijsko-politički rad u partizanskim jedinicama na terenu istočne Bosne, organizacija i snabdijevanje jedinica, dramatične borbe na Sutjesci i tragedije pojedinaca i cijelih ratnih jedinica, borbe protiv okupatora i kvislinga u istočnoj Bosni i Hercegovini, oslobađanje pojedinih mjesta i organizovanje života na slobodnoj teritoriji, rad narodnooslobodilačkih odbora i njihov doprinos vođenju borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, kretanje i borbe Šeste proleterske istočnobosanske brigade, putovanje vijećnika iz Hercegovine na II zasjedanje AVNOJ-a koje je predvodio Uglješa Danilović, Prvo i Drugo zasjedanje ZAVNOBIH-a, kao i rasuđivanje o spoljnopoličkim događajima i njihovom odrazu na zbivanja u našoj zemlji.

Da bi se objavio *Ratni dnevnik* u izvornom obliku poslije 45 godina trebalo je dosta hrabrosti, jer se od tog doba mnogo šta izmijenilo. Međutim, autor dnevnika bio je svjestan da samo cjelovit tekst za današnjeg čitaoca može imati draži i zato se i odlučio da u *Sjećanjima* objavi gotovo sve što je u ratnim godinama iz dana u dan zapisivao. Tu su prvi put izneseni podaci o uspjesima i neuspjesima nekih partizanskih jedinica, o pravim i pogrešnim potezima

pojedinih vojnih i političkih rukovodstava na terenu Bosne i Hercegovine, o razlikama u procjeni vojno-političkog stanja u pojedinim prilikama. Bez obzira na to kako će se shvatiti autorovo nastojanje da skine veo tajne sa nekih ratnih događaja i odnosâ između pojedinih vojnih i političkih rukovodilaca na terenu Bosne i Hercegovine, namjera mu je čista i plemenita; on želi da pokaže da su revoluciju vodili ljudi sa velikom odgovornošću, da je nesporazuma među njima moralo biti, a i greške koje su ponekad činjene u procjeni situacije takođe su bile neizbježne. Složeno ratno vrijeme nikome nije nudilo gotova rješenja i trebalo je ulagati ogromnu energiju da se pronađu ona koja su najbolja ili najprihvatljivija za datu situaciju, a da se pri tome ne iznevjeri linija Partije. Pred kraj *Dnevnika* autor zapisuje kritičku opasku o sjednici Predsjedništva ZAVNOBIH-a. Bilježeći da je u drugom dijelu sjednice Vojislav Kecmanović Đedo potpuno začutao (pošto je u prvom dijelu sjednice nekoliko njegovih prijedloga odbačeno), Danilović daje vlastitu ocjenu toka sjednice: »Nezavisno od toga meni se takođe nije svidio tok sjednice. Čini mi se da mi sprovodimo jednu vrlo lošu praksu na pretresima i diskusijama. Pretresamo i raspravljamo sitne stvari, a svako ozbiljnije pitanje zaobilazimo. Karakteristično je da su sva pitanja, koja su bila u referatu za rješavanje, odložena — ostala otvorena« (*Sjećanje, III, str. 494*).

Bespoštedni kritičan odnos prema svemu što je bilo negativno i što je usporavalo dinamiku revolucionarnih promjena, pa i prema sebi kao akteru tih promjena, potvrđuje da je Danilović kritiku i samokritiku prihvatao i sprovodio kao princip imanentan partijskom radu i ponašanju.

U okvirima činjenica

U oživljavanju sjećanja na revolucionarni radnički pokret, partijsko-politički rad i učešće u narodnooslobodilačkom ratu Danilović je polazio od činjenica i dokumenata. Stoga i kada bilježi vlastita zapažanja i kritičke opaske o pojavama i događajima i kada formira sudove o ljudima i odlukama koje su u datim situacijama donosili, to čini vrlo oprezno, koristeći se argumentima i nepobitnim dokazima. U procjeni ljudskih postupaka pokazuje širinu i toleranciju. Međutim, kada su u pitanju zločinačka ponašanja okupatora i njegovih sluga, Danilović je bespoštedan u njihovoj osudi, ali sagledava društvenu suštinu zločina i otkriva njegovu genezu u klasnoj svijesti njegovih izvršilaca.

Danilović ne posvećuje osobitu pažnju formi svojih sjećanja. Izlaže ih hronološkom naracijom, jednostavnim jezikom i stilom. Događaje i likove daje deskriptivno. Nešto više pažnje posvetio je opisu nekolicine likova sa kojima je prisnije sarađivao u naprednom studentskom pokretu, u godinama neposredno pred rat i u toku revolucije. U opisu likova pisac je metodski nedosljedan; jedne opisuje usputno uz hronološko praćenje događaja, dok drugima posvećuje i poseban prostor. Karakteri likova nisu prikazani razvojno, već su obično izkazivani na jednom mjestu, tako da se tako iskazane karakteristike lika duže ne pamte.

Mada je Danilović, naročito u toku rata, često boravio u prirodi, on je gotovo i ne opaža. Ponegdje samo kratko bilježi (naročito u *Dnevniku*) vremenske nepogode koje prate borce na dugim i teškim marševima: velika hladnoća, dubok snijeg, magla, pljusak i sl. Izuzetak u tom pogledu čini samo jedan cjelovitiji opis panorame Sarajeva u zimskom danu, zapamćen pri prvom susretu sa ovim gradom. Međutim, i ovaj usamljeni opis predstavlja Danilovića kao čovjeka koji može da zapazi detalj i koji umije da izrazi to što se pred njim pojavljuje kao nešto lijepo i uzbudljivo. Većem literalnom dometu naročito se približavaju Danilovićeva kazivanja u onim prilikama kada se njegova pažnja koncentriše na detalj, na neki sitan doživljaj kojim se slikovito oživljava dah prošlog vremena, tj. atmosfera nekih događaja. Takvih detalja ima dosta u *Ratnom dnevniku*, a posebno u dijelu pod naslovom *U bici na Sutjesci*. Detalji u *Dnevniku* najviše doprinose da čitalac i danas snažno doživljava kolektivne i pojedinačne drame ljudi u ratu.

*

Pri analitičkom pristupu Danilovićevim *Sjećanjima* mora se uzeti u obzir njihova dokumentarna vrijednost, autentičnost svjedočenja i neposrednost pouke i poruke koje pruža jedan od neposrednih organizatora ustanka i rukovodilaca iz narodnooslobodilačkog rata. Danilovićeva viđenja rada KPJ za Bosnu i Hercegovinu u periodu između dva rata i u toku narodnooslobodilačke borbe predstavljaju do sada svakako najiscrpniju i najcjelovitiju hroniku partijsko-političke aktivnosti u Bosni i Hercegovini u tom vremenu. Njegova svjedočenja su pouzdana jer je on bio učesnik i protagonist nekih najvažnijih događaja naše novije istorije.

Kao preživjeli učesnik tih zbivanja, Danilović je ostavio dragocjene podatke o prilikama u kojima su se začinjali snovi, rađale velike ideje i odigrali važni istorijski događaji. Posebno su značajna sjećanja na događaje koji su bili presudni za konstituisanje Bosne i Hercegovine kao samostalne jedinice u sastavu nove federativne jugoslovenske zajednice. Pisana ljudski iskreno i vrlo popularnim jezikom, ova kazivanja će sigurno naći put do čitalaca.

SUMMARY

EVIDENCE ON REVOLUTION

(Uglješa Danilović, *Sjećanja* (Reminiscences), Vojnoizdavački i novinski centar Belgrade, NIŠRO »Oslobođenje«, Sarajevo, »Svjetlost«, Sarajevo, 1987)

By his three-volumed work *Sjećanja*, Uglješa Danilović made a significant contribution to the enrichment and completion of the image of our revolution. He talks simply and intimately of his childhood and education years, of his joining the progressive students' movement in the Belgrade University, the League of Communist Youth of Yugoslavia (1933) and the Communist Party of Yugoslavia (1935) in extremely complex conditions of the pre and post-war periods.

Disharging numerous Party duties and missions, Danilović spent his most significant years of revolutionary work in Bosnia and Herzegovina and therefore his reminiscences pertain mostly to events that took place there. More pronounced are his reminiscences on two provincial conferences of CPY for Bosnia and Herzegovina (held in 1938 and 1940) at which historical decisions for continuation of Party work in these regions were taken.

The third volume of *Sjećanja* is particularly significant since it contains the first publication of his war diary — a significant document portraying both its author and his fellow-fighters as well as their destinies in the war whirlwind.

RESUME

TEMOIGNAGES SUR LA REVOLUTION

(Uglješa Danilović, *Sjećanja*, Vojnoizdavački i novinski centar Beograd, NIŠRO »Oslobođenje Sarajevo, »Svjetlost« Sarajevo, 1987)

Par son livre en trois volumes *Les mémoires*, Uglješa Danilović a considérablement contribué à enrichir et à compléter l'image de notre révolution. En de termes simples et chaleureux il relate son enfance et

ses études, y compris le mouvement étudiant progressiste à l'université de Belgrade, ainsi que son adhésion à l'UJCY (1933) et au PCY (1935), dans les conditions extrêmement difficiles d'avant guerre et de guerre.

Exerçant différentes et nombreuses missions confiées par le Parti, Danilović a passé le gros de ses activités de révolutionnaire en Bosnie et Herzégovine, c'est pourquoi ses mémoires rapportent les événements qui s'y sont déroulés. A signaler particulièrement ses souvenirs des deux conférences provinciales du PCY pour la Bosnie et Herzégovine (1938 et 1940) où furent adoptées les décisions importantes historiques pour la continuation de l'activité du Parti dans ce territoire.

Le troisième volume des *Mémoires* est surtout important car il rapporte, pour une première fois et sous sa forme originale, Le journal de guerre de Danilović, document important du fait qu'il témoigne tant de son Auteur que de ses compagnons d'arme et de leurs destinées en pleine guerre.

РЕЗЮМЕ

СВИДЕТЕЛЬСТВА О РЕВОЛЮЦИИ

(Угleshа Данилович, *Воспоминания*, Војноиздавачки и новински центар, Белград, НИШРО „Ослобођење, Сараево, „Свјетлост“, Сараево, 1987)

Трехтомным произведеием *Воспоминания* Угleshа Данилович внес значительный вклад в обогащение и пополнение картины о нашей революции. Просто и близко он говорит о детстве и обучении, включении в передовое студенческое движение в Белградском университете, а также о вступлении в Союз коммунистической молодежи Югославии (1933) и КПЮ (1935) и о исключительно сложных условиях довоенного и военного периодов.

Выполняя многочисленные партийные задачи, Данилович провел самые значительные годы революционной деятельности в Боснии и Герцеговине, и поэтому его воспоминания преимущественно связаны с событиями, которые там происходили. Видеяются его воспоминания о проведении двух краевых конференции КПЮ для Боснии и Герцеговины (1938 и 1940 гг.), на которых приняты исторические решения для продолжения партийной работы в этом районе.

Особо значительной является третья книга „Воспоминаний“, ибо в ней впервые в подлинной форме публикуется Военный дневник Даниловича, как важный документ, свидетельствующий об авторе и его соратниках, об их судьбах в вихре войны.

Snage za brze intervencije

— Nastanak, razvoj i uloga —

Pukovnik u penziji *STOJAN JOVIĆ*

Zbog vojne ravnoteže, posebno u nuklearnom oružju, malo je verovatna konfrontacija između supersila i vojnih blokova, ali time rat kao sredstvo politike nije eliminisan. Zbog toga su za vođenje ograničenih ratova namenjene snage za brze intervencije, koje su formirale skoro sve velike sile Zapada, dok ih SSSR formira prema potrebi. One su sredstvo za očuvanje stečenih i osvajanje novih pozicija u svetu, za gušenje nacionalnooslobodilačkih pokreta i osiguranje sopstvenih ekonomskih, političkih i vojnostrateških interesa.

Američke Združene snage za vojne intervencije čine delovi sva četiri vida OS, čiji broj do kraja decenije treba da naraste na 440.000 ljudi. Prvobitno su bile namenjene zaštititi izvora nafte na Bliskom istoku od sovjetskog ugrožavanja, ali je očigledno da njihova uloga ima globalni karakter. Francuska je svoje snage za brze intervencije jačine 47.000 ljudi, obrazovala 1982. godine. Namenjene su za ojačavanje francuskog kontingenta na centralnoevropskom vojištu, zaštititi nacionalnih interesa u prekomorskim zemljama i pomoći frankofilskim zemljama Afrike. Ovom vrstom snaga raspolažu i Italija i Velika Britanija, mada ova poslednja ne i formalno, kao ni NATO.

Sovjetski Savez zvanično nema snage za brze intervencije, već ih je za svaku intervenciju formirao posebno. Njegove mogućnosti na ovom polju su velike, s obzirom na to da raspolaže jakim oklopnim i vazdušno-desantnim jedinicama, vazduhoplovstvom i ratnom mornaricom.

Snage za brze intervencije nisu sredstvo globalnog rata, već im je područje dejstva »treći svet«. Bez obzira na mogućnosti, njihova realna moć je ograničena, pogotovo protiv dobro organizovane odbrane i naroda koji je rešen da se bori za svoju slobodu, što potvrđuju porazi agresora u svim dosadašnjim ograničenim ratovima.

Snage za brze intervencije danas su realnost i vojni faktor na kome počiva agresivnost i intervencionistička strategija velikih sila, koje nastoje da očuvaju stečene pozicije i steknu nove u raznim re-

gionima sveta. Njih su zvanično formirale neke najveće vojne sile Zapada, a neke druge koje ih formalno nemaju, formiraju ih za svaku oružanu intervenciju posebno.

Pojava snaga za brze intervencije nije novijeg datuma, mada u sadašnjem obliku one postoje oko jedne decenije. U nekim zemljama one zvanično ili nezvanično egzistiraju već tri decenije, naravno, u drugačijoj formi, i bile su angažovane u brojnim ograničenim ratovima i oružanim intervencijama. Sada su samo na savremenim osnovama institucionalizovane, dobivši nove nazive, savremenu tehniku, naoružanje i nove programe obučavanja, a time su prilagođene njihovom sve istaknutijom ulogom u savremenim uslovima.

Da snage za brze intervencije u poslednjoj deceniji izbiju u prvi plan uticalo je više faktora, među kojima ističemo najznačajnije.

Prvo, to je permanentna konfrontacija dveju supersila u čitavom periodu posle drugog svetskog rata na svim poljima, što je imalo za posledicu besomučnu trku u naoružavanju i držanje moćnih oružanih snaga za eventualan direktan obračun. Do takvog sukoba, istina, nije došlo, iako su obe supersile, direktno ili posredno, bile upletene skoro u sve ograničene ratove u svetu.

Drugo, posleratni razvoj sveta bio je ispunjen nacionalnooslobodilačkom i revolucionarnom borbom podjarmljenih naroda protiv kolonijalnih i nekolonijalnih sila. Bivše kolonijalne metropole, pa i SAD, koje su preuzele lidersku ulogu u zapadnom svetu, nastojale su da uguše svaki oslobodilački pokret svim sredstvima, uključujući i oružanu silu.

Treće, između supersila postignuta je gotovo potpuna ravnoteža u strategijskom raketno-nuklearnom oružju, a zatim i u oblasti klasičnog naoružanja. Iz ovoga su one izvukle realan zaključak: u eventualnom direktnom oružanom sukobu, u kome bi se neminovno upotrebilo i nuklearno oružje, pobeda se ne može izvojevati. Dakle, u njihovim vrhovima sazrela je svest da bi upotreba ovog oružja imala katastrofalne posledice i po njihove zemlje, i po ljudski rod uopšte. »Pokazuje se da je svjetska globalna strategija došla u pravi ćorsokak iz kojeg ne vidi izlaza — proizvela je gotovo apsolutno oružje sa kojim ne zna šta da radi, jer ga, kao racionalno sredstvo politike i strategije, ne može upotrijebiti, a da ne prihvati rizik samouništenja¹. Takav rat se, dakle, ne sme voditi!

Četvrto, to sve ne znači da je rat kao sredstvo za postizanje političkih ciljeva eliminisan sa svetske arene. To dokazuje i činje-

¹ Branko Mamula, *Odbrana malih zemalja*, VINC, Beograd, 1988, str. 171.

nica da je čitav period od kraja drugog svetskog rata ispunjen ograničenim ratovima, vojnim intervencijama, pobunama i drugim oblicima oružanih sukoba², tj. grubom upotrebom vojne sile širom sveta radi postizanja određenih ciljeva. Za takve ratove neke velike sile se i posebno pripremaju. Na primer, u vojnoj doktrini SAD izvršena je nova podela ratova, po kojoj će sukobi »niskog intenziteta«³ sve do kraja ovog veka činiti dominantan oblik ispoljavanja vojne sile, s obzirom da po obimu angažovanja oružanih snaga i ciljeva ne prete da dovedu do globalnog rata a, ipak, obezbeđuju postizanje političkih ciljeva.

Peto, za brze oružane intervencije i ograničene ratove klasične oružane snage nisu pogodne. To se potvrdilo u Alžiru, Vijetnamu, Avganistanu i dr. Glavne oružane snage supersila koncipirane su, naoružane i opremljene za sukob sa glavnim protivnikom, na glavnom (evropskom) ratištu i za postizanje glavnog cilja — pobede u globalnom ratu. Normalno je stoga što su one glomazne, prezasićene borbenom tehnikom, pa su otuda nedovoljno pokretljive u stratezijskim razmerama i suviše zavisne od pogodnog zemljišta i izvora snabdevanja.

Šesto, karakteristike oružanih formacija i taktike ratovanja oslobodilačkih i drugih snaga s kojima su se sudarale armije intervenata, pa i geografski uslovi nalogali su da snage za intervencije budu prilagođene specifičnim borbenim zahtevima. Otuda su velike sile iz ograničenih ratova izvukle praktičan zaključak: za oružane intervencije i ograničene ratove neophodne su posebno organizovane snage koje će biti opremljene lakšim, ali efikasnim naoružanjem i borbenom tehnikom, prvenstveno pogodnim za vazdušni transport, sposobne za borbeno dejstva u svim geografskim i vremenskim uslovima i protiv ma kog protivnika, tako podržane i logistički obezbeđene da su u stanju da samostalno vode borbu duže vreme. Pored toga, njihova borbeno gotovost mora stalno da se održava na visokom nivou, kako bi bile spremne da u najkraćem vremenu stupe u akciju.

² Mihajlo Vučinić u delu *Ograničeni ratovi*, VINC, Beograd, 1987, u Prilogu 1, navodi da ih je od 1945—1986. godine bilo 209.

³ Sukob niskog intenziteta je vojno-politička borba ograničenih razmera da bi se postigli politički, ekonomski ili psihološki ciljevi. On je često dugotrajan i ima različite oblike: od diplomatskih, ekonomskih i psihološko-socijalnih pritisaka, sve do terorizma i pobune. Obično je ograničen na jedno geografsko područje i u pogledu upotrebe oružja, taktike i stepena nasilja. Ovu definiciju dao je Zajednički odbor načelnika generalštabova SAD (Peter Band A., *U potrazi za značenjem sukoba niskog intenziteta*, »Military Review«, August 1986).

Takvim zahtevima odgovaraju današnje snage za brze intervencije. U stvari, one su postale »dežurni odred« vojne sile pojedinih zemalja koji je spreman da se brzo pojavi bilo gde, u vreme i sa zadatkom koji im postavi najviše državno rukovodstvo.

Po svojoj nameni, ulozi i borbenim mogućnostima snage za brze intervencije su stratezijski elemenat određene zemlje, odnosno vojnog saveza, čijim se angažovanjem postižu ne samo vojni, već i politički, ekonomski i drugi ciljevi, koji se drugim sredstvima u miru ne mogu ostvariti.

Krajem 70-ih i početkom 80-ih godina u sadašnjem obliku snage za brze intervencije formirale su SAD, a njihov primer odmah su sledile i druge vodeće sile NATO-a, sem SR Nemačke⁴. Time su one, s jedne strane, prihvatile novu američku vojnu strategiju, a s druge, izgradile instrumenat za zaštitu sopstvenih interesa u pojedinim regionima sveta, sa željom da jače eksponiraju sopstvenu vojnu moć u međunarodnim odnosima.

Međutim, praksa oružanih intervencija pokazuje da takve snage i njihova upotreba nisu isključivi monopol Zapada. Snage za hitne intervencije, ad hoc formirane i energično upotrebljene, bile su efikasno sredstvo i u rukama SSSR-a i Varšavskog ugovora, Vijetnama, Kube, Indije, a u manjem obimu i nekih drugih zemalja koje su ih stvarale i upotrebljavale kad god su im politički i drugi interesi to nalogali. Tako su snage ove vrste postale vojni fenomen savremenog sveta, s kojim se danas, a i u buduće, mora ozbiljno računati

Sjedinjene Američke Države

Ostvarivši primat u vojnoj sili tokom drugog svetskog rata SAD su u posleratnom periodu preuzele vodeću ulogu na Zapadu u borbi protiv sovjetskog uticaja i nacionalnooslobodilačkih pokreta širom sveta⁵. Američko oružje, dakle, nije prestalo da puca kad god politika nije uspevala da ostvari određene ciljeve. Njihova praksa upo-

⁴ Ustav SR Nemačke iz 1949. godine zabranjuje upotrebu oružanih snaga van zemalja NATO.

⁵ SAD su vodile dva najveća ograničena rata: korejski i vijetnamski; izvele su više oružanih intervencija: Liban 1958, Panama 1964, Dominikanska Republika 1965/66, Grenada 1983, Honduras 1984, »preventivni« vazdušni napad na gradove Libije 1986; pomagale su Čang Kaj Šekov režim na Tajvanu, režim u Laosu, Pinočev u Čileu, Izrael u ratu sa Arapima, aparthejd u JAR, kontraše u Nikaragvi i dr.

trebe vojne sile, kao što istorija kaže, nije novijeg datuma. Istina, snage koje su za ove ciljeve upotrebljavane nisu imale današnji naziv i oblik organizacije, ali im je suština potpuno ista.

Strategiju oružanih intervencija i borbe protiv oslobodilačkih pokreta proklamovao je predsjednik Dwight Eisenhower posebnim zakonom 1957. godine, kojim je dozvoljena upotreba oružanih snaga SAD »za zaštitu i odbranu teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti zemalja ugroženih komunističkom agresijom«⁶.

Do druge polovine 70-ih godina, međutim, SAD zvanično nisu imale snage za brze intervencije, ali su još od 50-ih godina, usvajanjem doktrine »štit i mač«, jedinice 18. vazdušnodesantnog korpusa korišćene za ove potrebe. Sedamdesetih godina obrazovana je Udarna komanda oružanih snaga SAD, koja je rukovodila operacijama vojnih intervencija. Za te potrebe i dalje su korišćene 82. i 101. vazdušnodesantna divizija, mornaričkodesantna pešadija, grupe specijalnih snaga i rendžerski bataljon. Međutim, nova doktrina »jedan i po rat«, usvojena 1969. godine, dalje zaoštavanje međunarodnih odnosa i pojava novih kriznih žarišta u raznim delovima sveta 70-ih godina, nametnuli su Pentagonu potrebu da za »male ratove« izdvoji poseban kontingent oružanih snaga, čiji koncept upotrebe počiva na brzini reagovanja i efikasnosti. Ova mera je proistekla iz analize Saveta za nacionalnu bezbednost SAD 1977. godine, koja je pokazala da su postojeće američke snage nedovoljno sposobne za brzo i efikasno savlađivanje kriza na većim udaljenostima i izvođenje borbenih dejstava u specifičnim uslovima.

Direktivom predsednika Džimi Kartera 1977. godine, obrazovane su Snage za brze intervencije (RDF — Rapid Deployment Forces)⁷, koje su početkom 1980. godine reorganizovane i preimenovali u Združene snage za brze intervencije (RDJTF — Rapid Deployment Joint Task Forces). Time je stvorena posebna združena strategijska grupacija oružanih snaga na teritoriji SAD, sposobna da se avionima i brodovima brzo prebaci u bilo koji deo sveta radi suprotstavljanja sovjetskom prodoru i izvođenja oružanih intervencija. Na reorganizaciju i brojno udvostručenje tih snaga (sa 220.000 na 440.000 ljudi) neposredno su uticali pad šahovog režima u Iranu i sovjetska invazija u Avganistanu krajem prošle decenije. Time

⁶ Ingerich Raphael, *USCENTKOM: Le force di rapido impiego Statunitensi*, »Rivista Militare«, Lug/Aug., 1985.

⁷ General-major profesor A. Slobodenko, »Sili bistrogo razvertivanja« — instrument agresije i razboja (»Snage za brze intervencije« — instrument agresije i razbojništva), »Meždunarodnaja žizn«, br. 2/84.

je, po američkoj proceni, zapretila opasnost brzog prodora sovjetskih snaga u zonu Persijskog zaliva i Bliskog istoka, što predstavlja neposredno ugrožavanje petrolejskih izvora i najvažnijih pomorskih komunikacija, od vitalnog značaja za SAD i Zapad uopšte. Prema tome, formiranje RDJTF nije nov strateški američki zao-kret, već modifikovanje starog modela, samo na višem i savremenijem nivou.

Predstavnici Pentagona ističu da su RDJTF prevashodno namenjene zaštiti izvora nafte i puteva njenog transporta, tj. odvracanju Sovjeta i pomoći prijateljskim zemljama u ovom regionu, prvo metodom operacija niskog intenziteta, a onda i oružanim snagama. Međutim, zona nadležnosti novoformirane komande USCENTKOM, kojoj su ove snage dodeljene, obuhvata jugozapadnu Aziju, Bliski istok, rog Afrike i Indijski okean, uključujući i sva pribrežna mora i strateške prolaze, kao i drugi indikativi — govore o širim američkim pretenzijama. Kao snažan vojni efektiv, te snage su moćno sredstvo u rukama američke vlade za nadmetanje sa SSSR-om, očuvanje postojećih i osvajanje novih pozicija, za pretnje i pritiske, pa i vojne intervencije u pojedinim zemljama »trećeg sveta«. O takvoj politici svedoči i ranija američka praksa oružanih intervencija. Nisu, dakle, u pitanju samo Persijski zaliv i putevi transporta nafte, već se radi o konceptu neograničenih vojnih intervencija i velikom broju zadataka koje će ove snage izvršavati, tj. izvođenje intervencija svuda i uvek kada budu ugroženi »životni interesi« SAD.

Snage RDJTF čine samostalnu, intervidovsku stratešku grupaciju oružanih snaga SAD, smišljeno komponovanu od jedinica sva četiri vida, sredstava transporta, podrške i pozadinskog obezbeđenja, koja uvek može obrazovati odgovarajuću formaciju i brzo se pojaviti u bilo kom svetskom kriznom žarištu. Na čelu ovih snaga je jedna od šest samostalnih strateških komandi — USCENTKOM (United States Central Kommand), koja je smeštena u bazi Mc Dill, u Floridi⁸.

Borbeni moć RDJTF je relativno velika. To je formacija od šest divizija i sedam brigada, objedinjenih u dva korpusa KoV, sa oko 700—950 borbenih aviona i velikim brojem borbenih i pomoćnih

⁸ Formirana je 1983. godine, broji 260 ljudi iz sva četiri vida OS. U zonu njene odgovornosti ušlo je 19 zemalja, počev od Pakistana i Avganistana, zemalja Arabijskog poluostrva i Bliskog istoka do Somalije i Egipta. Njeno istureno komandno mesto nalazi se na komandnom brodu u Persijskom zalivu (Ingerich Raphael, USCENTKOM: *Le force rapido impiego Statunitensi*, »Rivista Militare«, Lug/Aug., 1985).

brodova, itd., čije ukupno brojno stanje do kraja decenije treba da naraste na 440.000 ljudi⁹. Ta vojna moć je ravna oružanim snagama jedne razvijene zemlje. Tome treba dodati da su ove snage naoružane i opremljene najsavremenijim borbenim i tehničkim sredstvima, koja im obezbeđuju potrebnu vatrenu moć i taktičku pokretljivost. Takođe, može ih podržati ratno vazduhoplovstvo i ratna mornarica, a po potrebi i raketno-nuklearne snage.

Bitna karakteristika upotrebe ovih snaga je u njihovoj velikoj strategijskoj pokretljivosti, baziranoj na vazduhoplovnom i pomorskom transportu, kao i brojnim američkim vojnim bazama u svim neuralgičnim regionima sveta. Zahvaljujući tome, obezbeđeno je, na primer, da u roku od 48 sati od donete odluke prvi delovi ovih snaga stupe u dejstvo u bilo kom delu sveta.

Način upotrebe i karakter angažovanja RDJTF zavise od nivoa i razmere konflikta, regiona krize i cilja koji treba ostvariti. Otuda njihovo angažovanje može da bude mnogostrano: od stavljanja pojedinih njihovih delova u određeni stepen pripravnosti, preko prevoženja i iskrcavanja manjih delova u ugroženu zonu radi demonstriranja sile, do borbenog angažovanja određenih sastava ili celokupnih efektiv. Drugim rečima, stepen angažovanja u nekom oružanom konfliktu može da varira od tima snaga za specijalna dejstva i bataljonske borbene grupe, do operativne grupacije od stotinu i više hiljada ljudi.

Udarnu snagu RDJTF čine 82. vazdušnodesantna divizija i 101. vazdušnojurišna divizija, koje su osposobljene za vazdušnodesantna, odnosno vazdušnojurišna dejstva u svim vremenskim i geografskim uslovima i koje se, po kvalitetu ljudstva, obučenosti, naoružanosti i opremljenosti, smatraju elitnim jedinicama američkih oružanih snaga. To pogotovo važi za 82. vazdušnodesantnu diviziju koja je spremna, tako reći, za momentalnu upotrebu i desantiranje padobranima na bojištu.

Mornaričkodesantna pešadija je druga bitna komponenta ovih snaga, koja se takođe smatra elitnim sastavom. Po prirodi je nezamenljiva u amfibijskim dejstvima, a masovnim uvođenjem helikoptera njena efikasnost je znatno povećana. Po potrebi njeno ljudstvo i lakša oprema mogu biti prevoženi transportnim avionima u zonu predstojećih dejstava.

⁹ »International Securiti yearbook«, 3/84.

Snage za brze intervencije SAD

VID	SASTAV
KoV	— Dve korpusne komande (15.AK i 18. VDK) — 82. vdd i 101. vjd — 24. mhd — 4 lake divizije (6, 7, 10. i 25.) — 6. vazduhoplovna izviđačka brigada — 18. brigada poljske artiljerije — 10. inženjerijska brigada — 35. brigada veze — 3. divizion ARJ PVO — Grupa za logističku podršku
MDP	— 7. mornaričkodesantna brigada — 1 puk mornaričkodesantne pešadije — 1 ving borbene avijacije — Grupa za logističku podršku
RM	— 3 grupe NA (1 NA, 3—5 površinskih brodova, 2 pod). — Potreban broj površinskih brodova za podršku — 5 skvadrona patrolnih aviona za PP borbu — 3 puka mornaričke pešadije, 3 NH, 64 desantna broda, 300 helikoptera — 76 teretnih brodova RM, 160 brodova i 25 tankera civilnih kompanija — 34 tankera — 13 ukrcanih brodova sa opremom u luci Diego Garsija
RV	— 7—10 vingova borbene avijacije, od čega 28 B-52H — 6 vingova aviona F-111E, F-15A, F-16, F-4E, A-7 i A-10A — 1 odeljenje AWACS — Potreban broj EC-130 za ED — Strategijski vazdušni most: 89 C-5A/B i 250 C-141B — 746 C-130 za operativno-taktički transport — Civilne kompanije obezbeđuju: 210 aviona za putnike i 111 za prevoz tereta
SS	— Komanda za specijalna dejstva — 5. grupa specijalnih snaga, 2 bataljona rendžera, »Delta« snage — Jedinice za psih. dejstva i civilne poslove — Tim ljudi-žabe iz RM — 23. vazd. puk za specijalna dejstva RV

Strategijska i lovačko-bombarderska avijacija i avioni sa nosača aviona čine osnovu vatrene podrške dejstva RDJTF. Ta avijacija u izvesnim slučajevima može preduzimati i samostalna dejstva, kao što je bio slučaj pri napadu na gradove Libije. Sa isturenih baza (Okinava, Diego Garsija, Australija i dr.) strategijska avijacija može ispoljiti dejstvo po bilo kom cilju na zemljinoj kugli za jedan i po dan, kako tvrde Amerikanci, od trenutka prijema naređenja za prebaziranje iz SAD.

Divizije kopnene vojske, uključujući i lake koje se u poslednje vreme formiraju, prilično su zasićene tehnikom, pa njihovo prevoženje na prekomorska vojišta zahteva velike kapacitete transportne avijacije i mornarice i, naravno, dugo vreme. Zbog toga, a i zbog svojih borbenih karakteristika, one načelno ulaze u drugi ešelon koji na bojište stiže u drugoj etapi operacije.

Borbena dejstva jedinica RDJTF, načelno gledajući, odvijaće se u nenuklearnim uslovima. Ali upotrebu kako nuklearnog tako i hemijskog oružja ne treba isključiti u slučaju rešavanja neke opasne krizne situacije. To se posebno odnosi na hemijsko oružje koje je i do sada upotrebljavano u nekim oružanim sukobima.

Snage RDJTF imaju određenu ulogu i u sukobu »niskog intenziteta«. Sukobi ove vrste u prvom redu podrazumevaju pružanje ekonomske, političke, obaveštajne i druge pomoći nekoj prijateljskoj zemlji u jačanju njene odbrane, učešće u protivgerilskim dejstvima, preduzimanje specijalnih oružanih poduhvata itd. Dakle, ukoliko oružane snage SAD učestvuju u sukobu u nekoj zemlji da ba spasile proamerički režim, odnosno pobunjenike proamerički orijentisanih nazora, onda u tim operacijama prvenstveno učestvuju snage za specijalna dejstva, a u krajnjem slučaju i drugi delovi oružanih snaga. A pošto su i te snage u sastavu RDJTF, može se smatrati da one isključivo ovom komponentom učestvuju u toj vrsti sukoba. Naravno, ako u oružanom sukobu uzmu učešća i druge snage, onda je očigledno da sukob »niskog intenziteta« prerasta u sukob »srednjeg intenziteta«.

Prema tome, RDJTF nisu namenjene prevashodno za učešće u sukobu »niskog intenziteta«, već prema svom sastavu i mogućnostima mogu učestvovati i u sukobima »srednjeg« i »visokog intenziteta«, pri čemu, razume se, kao najpokretljiviji deo oružanih snaga, prve reaguju tamo gde nema drugih američkih snaga.

Brzina izvođenja oružane intervencije predstavlja presudan faktor u američkom konceptu upotrebe snaga RDJTF. Kako je u pitanju prebacivanje znatnih formacija na odstojanjima većim i od

desetinu hiljada kilometara, to je upravo prevoženje i najsloženija faza ovih poduhvata. Pri tome vazdušni transport, čija je najveća vrednost u brzini, predstavlja žilu kucavicu¹⁰.

Amerikanci ulažu značajne napore da umanje probleme prevoženja i njegovo vreme bitno skrate. Rekonstruišu, na primer, transportne avione povećanjem trupa, ugradnjom uređaja za prijem goriva u letu i dr. Na taj način njihov se kapacitet povećava, a dolet pomera, teoretski gledano, do neograničenih razmera. Tako već nekoliko godina na manevrima snaga NATO u Evropi, vežbama RDJTF u Egiptu i dr. oni izvode vazdušne desante poletanjem sa aerodroma u SAD i ne koristeći usputne aerodrome. Time ne samo da se skraćuje vreme prevoženja, već i povećava mogućnost postizanja iznenađenja. Time svi problemi vazdušnog transporta nisu rešeni, a naročito prevoženje najtežih tereta (tenkova, helikoptera, artiljerijskih oruđa i dr.), koje mogu da prevoze jedino avioni tipa C-5A/B, čiji je broj ograničen. Stoga je u programu izgradnja još 50 aviona tog tipa i početak serijske proizvodnje novog transportnog aviona C-17, koji će nositi tenkove i drugu tešku tehniku. Takođe, ojačava se konstrukcija civilnih transportnih aviona kako bi se i oni osposobili za prevoženje najtežih vojnih tereta.

Slične mere se preduzimaju i u ratnoj mornarici. Na primer, programirana je izgradnja osam brzih brodova za kontejnerske terete tipa Ro-Ro (utovar-istovar), sa ukupno 30.000 t nosivosti, koji u zonu Zaliva mogu da stignu za 19 dana (preko Sueca). Pored toga, u luci Diego Garsija, gde je već ukotvljeno 17 brodova sa opremom 7. mornaričkodesantne brigade, treba da dođe do zamene brodova sa 13 novih, čiji je kapacitet snabdevanja 48.000 ljudi za 30 dana.

Ali, i to nije sve. Pentagon usredsređuje svoju pažnju na obezbeđenje široke mreže vojnih baza u područjima eventualnih dejstava. To je za uspešnu upotrebu RDJTF utoliko značajnije, jer to su prostori specifičnih geografskih karakteristika: bez vode, komunikacija, retko naseljeni itd. Ovde se ne mogu nabrojati sve američke baze, jer ih ima dosta ali, na primer, u zoni odgovornosti USCENTKOM-a najvažnije su: Mombasa u Keniji, Barbera i Mogadiš u Somaliji, Ras Banas u Egiptu, Masirah i nekoliko drugih u Omanu, zatim dve u Izraelu, neke u Sudanu i Saudijskoj Arabiji,

¹⁰ Evo šta pokazuju proračuni američkih stručnjaka (za proračun je uzet Perzijski zaliv, udaljen 15.000 km). Za prevoženje 82. vazdušnodesantne divizije potrebno je 800 avio-poletanja C-141B, za 101. vazdušnojurišnu diviziju 1.200, za laku diviziju 516, za pešadijsku 1.280, a za mehanizovanu ili oklopnu 2.800 do 3.000 avio poletanja. (Lopez Ramon, *Snage za brzo reagovanje* — američki stil. »International Defence Review«, br. 9/87).

tri u Turskoj, zatim neke baze u Grčkoj, Pakistanu, Maroku, Tunisu itd.¹¹. Posebnu pažnju zaslužuje britansko ostrvo Diego Garsija u Indijskom okeanu, koje su Amerikanci zakupili, čija je veličina 25×15 km a udaljenost od Zaliva 3.500 km. Amerikanci su ga pretvorili u pravi vojni arsenal, izgradivši na njemu pistu za prijem i najtežih aviona, luku, radio-centar i druge vojne objekte¹². Razume se, SAD imaju vojne baze u Italiji, Španiji, na tlu Japana, Australije itd., koje u slučaju potrebe mogu da koriste.

Na ovaj način SAD su uspele da svojim bazama okruže najneuralgičnije područje sveta, razmestivši u njima teško naoružanje, borbene i životne potrebe, čime je obezbeđen prihvrat ljudstva iz RDJTF, njegovo prekrćavanje iz sredstava strategijskog u sredstva taktičkog transporta, kao i mogućnost pružanja borbene i logističke podrške angažovanim snagama sa mora i iz vazdušnog prostora. Sa izvesnim brojem zemalja u ovom regionu SAD su ugovorima obezbedile pravo preletanja sa njihovih teritorija svojom avijacijom. Ne treba isključiti mogućnost da u slučaju potrebe Amerikanci koriste i nacionalne aerodrome, luke i druga vojna postrojenja na teritorijama prijateljskih zemalja. Da bi postigle te ciljeve, SAD se koriste političkim, finansijskim i drugim sredstvima, pa i pritiscima na pojedine zemlje. Samo time se može objasniti pristanak nekih zemalja Bliskog istoka i Afrike da im ustupe svoje baze, iako time dovode u pitanje sopstvenu političku samostalnost i nacionalni suverenitet.

Te snage su stalno u visokom stepenu borbene gotovosti, a pojedini njihovi delovi i u stalnom dežurstvu. Njihovom uvežbavanju, i to u regionima eventualne upotrebe, poklanja se izuzetna pažnja. Tako je samo za tri godine posle formiranja izvedeno 17 vežbi s pojedinim njihovim delovima radi uigravanja varijanti njihove upotrebe u regionu Srednjeg istoka. U jednoj od tih vežbi, nazvanoj »Bright Star« (»Sjajna zvezda«), izvedenoj 1983. godine, učestvovalo je preko 25.000 ljudi. Padobrancima su tada izveli vazdušni desant u Egiptu, mornaričkodesantna pešadija se iskrcala na obalu Somalije, delovi protivvazdušne odbrane uvežbavani su u Jordanu, mornarička pešadija u Keniji i Omanu, elementi veze u zoni Perzijskog zaliva, specijalne snage u Sudanu, dok su avioni tipa B-52H poletali sa baza u SAD da bi simulirali podršku iskrcanim snagama. Istovremeno u jugozapadnom delu SAD komande i štabovi izvodili

¹¹ Kapetan fregate mr Dragoljub Luburić, *Snage za brze intervencije i sigurnost malih zemalja*, »Mornarički glasnik«, br. 2/86.

¹² »Noe cirher cajtung«, 10. januar 1980.

su komandno-štabnu ratnu igru velikih razmera. Iduće godine izvedena je još obimnija vežba pod nazivom »Galant Eagle« (»Hrabri orao«), u kojoj je učestvovalo preko 50.000 ljudi i veliki broj aviona, brodova i druge tehnike sva četiri vida američkih oružanih snaga¹³. Komanda RDJTF razradila je planove za izvođenje brojnih vežbi na teritoriji SAD i prekomorskih zemalja poput onih o kojima je bilo reči.

Tim vežbama se, kako smatraju američki stručnjaci, postiže dvostruki cilj: sticanje iskustva iz upotrebe i sadejstva snaga različitih rodova i vidova, kao i sadejstva između oružanih snaga SAD i snaga prijateljskih zemalja, koje se redovno uključuju u ove vežbe, s jedne, i provociranje protivničke strane na odgovarajuće reagovanje, s druge strane.

Prema tome, proističe da su RDJTF bitan elemenat nacionalne vojne i političke strategije, efikasan faktor i jedan od kamena temeljaca savremene politike američke vlade. Njihovim postojanjem i operativno-strategijskim mogućnostima ugrožene su, u prvom redu, pojedine zemlje »trećeg sveta« u neuralgičnim regionima, kao i svi oni narodi i pokreti koji stoje na putu ostvarivanja američkih globalnih ciljeva — postizanja svetske dominacije.

Francuska

Novim zakonom o petogodišnjem vojnom programu, iz 1983. godine stvorene su francuske Snage za brze intervencije (FAR — Les forces d'action rapide), koje bi trebalo da imaju oko 47.000 ljudi¹⁴. Posle SAD, to je druga zemlja u svetu koja je i zvanično formirala ovu vrstu snaga, odredivši njihov sastav, komandu, namenu i zadatke — uglavnom za intervencije izvan nacionalne teritorije.

U sastav ovih snaga ulazi pet brzopokretnih divizija, u čijem sastavu ima ukupno 300 artiljerijskih oruđa i minobacača, preko 500 lansera POVR, oko 200 oklopnih vozila, 300 helikoptera i drugih savremenih borbenih sredstava.¹⁵ Za rukovođenje borbenim dej-

¹³ Ingerich Raphael, *USCENTKOM: Le force di rapido impiego Statunitensi*, »Rivista militare«, Lug/Aug., 1985.

¹⁴ George Bruce, Marcus Johantan, *French Rapid Deployment Forces (Francuske snage za brze intervencije)*, »Jane's Defence Weekly«, br. 16/84.

¹⁵ Detaljnije o numeraciji i jačini ovih divizija videti: pukovnik Žarko Šotra, »Snage za brze vojne intervencije — gotove snage za iznenadna ofanzivna dejstva«, »Vojno delo«, br. 1/86.

stvima ovih snaga formirana je posebna komanda koja je neposredno potčinjena načelniku generalštaba. Pod njenom komandom nalaze se i druge jedinice za podršku i obezbeđenje borbenih dejstava.

Francuska raspolaže i sa 8.000—9.000 ljudi (šest pukova) Le-gije stranaca koji se takođe mogu upotrebiti u vojnim intervencijama, a i do sada su učestvovali u svim ograničenim ratovima koje je ova zemlja vodila posle drugog svetskog rata. Angažovanje FAR u prekomorskim zemljama takođe se oslanja i na oko 17.000 francuskih vojnika koji stacioniraju u brojnim garnizonima prekomorskih teritorija i oko 7.000—8.000 vojnika u frankofilskim zemljama Afrike.

Za prenos snaga FAR iz Francuske do rejona upotrebe koristi se vojna transportna i civilna avijacija za prevoz putnika i robe. Međutim, ograničene mogućnosti ovog transporta su i najslabija tačka angažovanja FAR u udaljenim regionima. Francusko vazduhoplovstvo raspolaže nedovoljnim kapacitetima (66 aviona C-160 Transal), čije su najveće slabosti u maloj nosivosti i doletu, dakle, u nemogućnosti prevoženja teške tehnike na veća odstojanja. Otuda, na primer, za dostizanje rejona upotrebe u Africi, Francuzi rešenje nalaze u oslanjanju na prevoz vojnika putničkim avionima i na transportnu avijaciju SAD.

Francuske FAR imaju dvostruku ulogu. Prvo, ojačavanje francuske 1. armije koja stacionira na teritoriji SR Nemačke i deluje kao faktor odvratanja, zatvarajući najugroženije prilaze francuskoj teritoriji. One bi u prvom redu bile upotrebljene protiv sovjetskih operativnih mobilnih grupa koje bi brzo i duboko prodrle u dubinu odbrane NATO-a. Na taj način se izražava solidarnost Francuske sa saveznicima u Atlantskom savezu, bez obzira na njenu odsutnost iz vojne organizacije pakta. Stvaranje FAR i njihova ovakva uloga istovremeno je značajan simbol čvršćih vojnih veza na liniji Bon — Pariz koja postaje sve prisnija¹⁶. Drugo, izvršavanje zadataka u prekomorskim zemljama. Francuska ima značajne interese izvan Evrope. Mora da štiti svoje prekomorske teritorije (Martinik, Gvadelupe, Nova Kaledonija). Pored toga, ona je potpisala odbrambene sporazume sa nekim svojim bivšim kolonijama u Africi kojima ukazuje, pored ostalog, i vojnu pomoć za očuvanje njihovih režima od unutrašnjih nemira ili spoljnog ugrožavanja, štiteći time i sopstvene političke i ekonomske interese. Tome treba dodati i nastojanje da učestvuje i u zaštiti vitalnih interesa Zapada na Bliskom istoku, a i šire.

¹⁶ George Bruce, Marcus Johantan, *French Rapid Deployment Forces (Francuske snage za brze intervencije)*, »Jane's Defence Weekly«, br. 16/84.

Francuske oružane intervencije nisu otpočele zvaničnim formiranjem FAR. U ranijem periodu ona je angažovala dve padobranske i jednu mornaričkodesantnu diviziju i brojne snage Legije stranaca, koje su u raznim ograničenim ratovima, pre svega u Vijetnamu i Alžiru, stekle bogata borbena iskustva. Istorija ograničenih ratova Francuske protiv nacionalnooslobodilačkih pokreta u bivšim kolonijama, kao i oružanih intervencija u nekim zemljama Afrike veoma je duga. Odmah posle završetka drugog svetskog rata francuski ekspedicioni korpus otpočeo je nemilosrdnu borbu protiv oslobodilačkih snaga Vijetnama, koja je okončana 1953. godine katastrofalnim porazom njenih padobranaca kod Dien Bien Fua. Te »brze« francuske snage nisu bile dovoljno snažne, niti efikasne da spreče narod Vijetnama da izvojuje nacionalno oslobođenje, bar jednog dela svoje teritorije.

Godinu dana kasnije francuska armija se ponovo zaplela u novi osmogodišnji rat protiv nacionalnooslobodilačkih snaga Alžira. Ali, i on se završio porazom francuske kolonijalne armije i trijumfom alžirske revolucije.

U međuvremenu, posle Naserove nacionalizacije Sueckog Kanala, 1956. godine, francuski padobranici su na tlu Egipta pokušali, zajedno sa Britancima i Izraelcima, da vrate točak istorije nazad. No, i ta oružana intervencija nije donela ništa veću slavu francuskom oružju nego što je bilo u prethodnim ratovima.

Samo za poslednje dve i po decenije Francuska je više puta pokušavala da oružjem »uvede red« u nekim afričkim zemljama, a iza njenih trupa su ostajali teški i krvavi tragovi.¹⁷

Očigledno je da je, Francuska u celom posleratnom periodu pokušavala da povрати staru slavu velike kolonijalne i svetske sile, ali je i njeno kolonijalno carstvo doživelo istu sudbinu kao i sve druge kolonije — oslobođene od bivših eksploatatora. Ipak, formirajući svoje FAR ona nastoji da na međunarodnoj areni igra značajnu ulogu, javljajući se kao samostalan vojni faktor u savremenim zbivanjima, ali i kao elemenat globalne zapadne strategije u odnosu na svetska krizna žarišta.

¹⁷ To je bilo u Kamerunu, Nigeru, Džibutiju, Tunisu, Maroku, Senegal 1962, Gabonu 1964, četiri puta u Čadu (1977. i 1978 i dva puta 1983), dva puta u Zairu (1977. i 1978), u Mauritaniji 1977, Centralnoafričkoj Republici 1979, Libanu 1982, i u Togou 1986.

Italija

Italija nije bila takva kolonijalna sila kao što su to bile Francuska i Velika Britanija, pa i nije opsednuta problemima kakve one imaju. Ali to ne znači da kao značajna evropska ekonomska, politička i vojna sila nema interesovanja prema aktuelnim zbivanjima na međunarodnoj sceni. Integrisavši svoj vojni potencijal sa zemljama zapadne Evrope u NATO-u i oslonivši bezbednost svojih južnih obala na američku flotu u Sredozemlju, ona do pre nekoliko godina nije imala potrebe, niti je zvanično obrazovala snage za brze intervencije, iako je raspolagala pogodnim jedinicama za takva dejstva.

No, pod uticajem novog kursa Zapada u vojnoj strategiji a i na zahtev SAD, te sopstvene procene o mogućoj ugroženosti nacionalne bezbednosti, Italija je 1982. godine, usvajajući novi model odbrane, definisala i širu zonu »vitalnih interesa«, koja se prostire na oblast Bliskog i Srednjeg istoka, Persijski zaliv i Sredozemlje¹⁸. U stvari, radi se o području izvora nafte i najvažnijim putevima pomorskog saobraćaja. Međutim, u italijanskoj vojnoj štampi pominju se i drugi, pre svega unutrašnji razlozi za obrazovanje Snaga za brze intervencije (FIR — forza di intervento rapido): nedovoljne snage koje su u miru raspoređene u južnoj i srednjoj Italiji, pogotovo na ostrvima, latentna opasnost po bezbednost zemlje od strane sovjetske Sredozemne eskadre, neuralgična situacija na Bliskom istoku, pa čak i mogućnost izbijanja revolucije u zemlji, s obzirom na snagu radničke klase, Komunističke partije Italije i drugih socijalističkih snaga.

U skladu sa takvom orijentacijom načelnik italijanskog generalštaba, general Lamberto Bertolucci, izjavio je krajem 1983. godine da planovi o stvaranju FIR ne samo da su razrađeni, već se i realizuju, dodavši: »...dovešćemo u stanje pune borbene gotovosti jedinice sposobne da hitno intervenišu na svakom mestu nacionalne teritorije, pa i izvan nje«¹⁹. Iz tako definisane uloge proističe da su FIR namenjene izvršavanju zadataka u okviru misija OUN, zaštite italijanskih interesa izvan nacionalne teritorije, kao i u nacionalnim okvirima — u slučaju invazije stranih oružanih snaga ili ugrožavanja bezbednosti od strane antidržavnih elemenata.

¹⁸ Kapetan fregate mr Dragoljub Luburić, *Snage za brze intervencije i sigurnost malih zemalja*, »Mornarički glasnik«, br. 2/86,

¹⁹ »Izvestija«, 21. novembar 1984. godine,

U periodu posle drugog svetskog rata italijanske oružane snage nisu bile angažovane u ograničenim ratovima i oružanim intervencijama, pa otuda nemaju neko sopstveno iskustvo.²⁰

Italijanske FIR obrazovane su slično kao u drugim zemljama, od brzopokretnih i specijalnih jedinica sva tri vida oružanih snaga: iz sastava kopnene vojske u njih ulaze padobranska brigada »Folgore«, bataljon motorizovane pešadije iz brigade »Friuli« i eskadrila od 24 helikoptera; iz ratne mornarice lagunski puk iz Venecije, bataljon mornaričkodezantne pešadije »San Marko«, iz Brindizija, i potreban broj transportnih i ratnih brodova za prevoz i podršku; iz ratnog vazduhoplovstva 46. transportna brigada (32 aviona G-222 i 10 C-130H). Za njihovu podršku takođe je predviđena predislukacija dveju eskadrila borbenih aviona na jugu zemlje. U prvoj fazi brojno stanje FIR iznosilo je oko 10.000 ljudi, a kasnije je trebalo da naraste na 40.000 — 50.000 ljudi²¹. Za rukovođenje i komandovanje snagama FIR obrazovana je posebna komanda, potčinjena direktno načelniku generalštaba italijanskih oružanih snaga.

Velika Britanija

Kao bivša velika vojna i kolonijalna sila, čije su se kolonije i dominioni prostirali na svim kontinentima, Velika Britanija ima veliko iskustvo u vođenju osvajачkih ratova, oružanih intervencija i gušenja pobuna i nacionalnooslobodilačkih pokreta. Njena vojna sila bila je takva da je mogla da ratuje na svim meridijanima sveta.

Međutim, iako se britansko kolonijalno carstvo uglavnom raspalo posle drugog svetskog rata, raznovrsne veze novooslobođenih zemalja sa metropolom ostale su i dalje, a u svojim rukama ona je držala još neke strategijske tačke i teritorije (Gibraltar, Hong-Kong, Brunei, Kipar, Foklandi). Pored toga, njeni ekonomski, politički i drugi interesi u bivšim kolonijama i dominionima takve su prirode da je ona odlučno nastojala da ih štiti svim sredstvima, uključujući i upotrebu oružane sile.

Posle drugog svetskog rata Velika Britanija je vodila brojne ograničene ratove, oružane intervencije i sukobe — više od bilo

²⁰ U periodu 1982—1984. godine kombinovani odred iz sva tri vida oružanih snaga Italije, jačine oko 2.000 ljudi, boravio je u Libanu u mirovnoj misiji snaga OUN.

²¹ Pukovnik Zarko Šotra, *Snage za brze vojne intervencije — gotove snage za iznenadna ofanzivna dejstva*, »Vojno delo«, br. 1/86.

koje druge velike sile, radi gušenja oslobodilačkih i nacionalnih pokreta²². Za te potrebe ona je koristila u prvom redu snage koje su već stacionirale u datoj zemlji, pojačavajući ih po potrebi dovođenjem novih snaga iz metropole, prvenstveno brzopokretnih i onih za specijalna dejstva.

Do danas Velika Britanija nije zvanično institucionalizovala svoje snage za brze intervencije, kao što su to učinile neke druge zapadne zemlje, iako neki pisci u nas, a i neki strani izvori, govore da ih ona ima. Tako, na primer, pukovnik Žarko Šotra kaže: »Britanija ima i posebne jedinice za brze vojne intervencije, koje je najvećim delom upotrebila u sukobu oko Malvinskih (Foklandskih) ostrva 1982. godine«²³. Kapetan fregate, mr Dragoljub Luburić, nešto opreznije navodi da »iako Velika Britanija nije na sličan način sledila već provjerene koncepcije stvaranja snaga za brze intervencije, ona je ratom u južnom Atlantiku, 1982. godine, afirmirala praktički svoje opredjeljenje ka takvoj instituciji svojih oružanih snaga.«²⁴ Jedan sovjetski pisac navodi da: »Takođe treba naglasiti da ovu ekspanzionističku politiku američke administracije podržavaju vlade Engleske i Francuske koje takođe formiraju svoje 'snage za brze intervencije'. Zapadna štampa, kaže on, navodi da Engleska okončava pripreme za formiranje kontingenta vazdušnodesantnih jedinica za upotrebu u vanrednim situacijama, za »zaštitu engleskih interesa širom sveta«²⁵. Drugi sovjetski izvor navodi da je »Sundy Times«, septembra 1984. godine, pisao da Velika Britanija namerava da obrazuje snage za brze intervencije od 10.000 ljudi, od vazdušnodesantnih jedinica i mornaričkodesantne pešadije za dejstvo u zemljama koje imaju tradicionalne odnose sa Velikom Britanijom«²⁶.

Međutim, iako ove snage nisu zvanično obrazovane, one de facto postoje. To je najbolje pokazao sukob sa Argentinom na Malvinskim ostrvima, u kome je Velika Britanija pokazala da za relativno kratko vreme može da formira i pripremi respektivnu vojnu gru-

²² U periodu 1945—1950: Grčka, Malaja, Vijetnam, Burma, Indonezija; 1950—1960: Kipar, Kenija, Saudijska Arabija, Jordan, Jemen, Oman, Katar, Njasa, Uganda; 1960—1970: Brunei, Aden, Suec, Kongo, Rodezija, Jemenska Arapska Republika, Južni Jemen, Oman, Angulisa (Karibi); 1970—1980: Sri Lanka, Severna Irska (još traje); posle 1980: Malvini. (Dr Mihajlo Vučinić, *Ograničeni ratovi*, »VINC«, Beograd, 1987, str. 340—348).

²³ Pukovnik Žarko Šotra, *Snage za brze vojne intervencije — gotove snage za iznenadna ofanzivna dejstva*, »Vojno delo«, br. 1/86.

²⁴ Kapetan fregate mr Dragoljub Luburić, *Snage za brze intervencije i sigurnost malih zemalja*, »Mornarički glasnik«, br. 2/86.

²⁵ General-major prof. A. Slobodenko, »Sili bistrog razvertivanja — instrument agresije i razboja (Snage za brze intervencije — instrument agresije i razbojništva)«, »Meždunarodnaja žizn«, br. 2/84, str. 87.

²⁶ »Izvestija«, 21. novembra 1984.

paciju i da je u složenim uslovima dovede u rejon borbenih dejstava, bez obzira na odstojanje, i to u takvom stanju, da odmah stupi u dejstvo i odlučno izvrši zadatak. Osnovu britanskih snaga za brze intervencije čine visoko mobilne i posebno obučene i naoružane jedinice: 5. padobranska brigada, 22. puk SAS (Special Air Service), 3. komando brigada, 5. vazdušnotransportna divizija i 3. mornaričkodesantna brigada²⁷. Za vazdušni transport britansko ratno vazduhoplovstvo raspolaže sa 60 aviona C-130H i 22 VC-10, a za pomorski potreban broj transportnih i desantnih brodova, pri čemu može da mobiliše i civilne transportne kapacitete, kao što je to učinila u sukobu na Malvinima. Razume se, to nisu jedine snage za vojne intervencije Velike Britanije. U slučaju potrebe njihovo brojno stanje može da naraste i do 70.000 ljudi, angažovanjem kraljevskog Uelskog puka, jednog bataljona Češirskog puka, padobranskih bataljona iz 6. i 8. pešadijske divizije, šest bataljona Gurka (najamnika iz Nepala) i posadnih snaga sa Kipra, Gibraltara, Belizea, Bruneja, Hong Konga, Foklanda i drugih baza²⁸, čije je brojno stanje (1987. godine) iznosilo 17.300 ljudi, kao i britansku Rajnsku armiju iz SR Nemačke, od 69.900 ljudi.

Prema britanskim tumačenjima, ove snage su namenjene za borbeno dejstva na teritorijama zemalja koje imaju tradicionalne odnose sa Velikom Britanijom. Jasno je, međutim, da iza te fasade stoji britanska namera da, zajedno sa SAD i drugim zemljama Zapada, štiti svoje interese u Sredozemlju, na Bliskom i Dalekom istoku, u Africi i svuda gde oceni da su ti interesi ugroženi. Ne može im se, dakle, poreći globalni karakter.

NATO

Vrhovna komanda NATO je svojevremeno ocenila da njene standardne snage nisu pogodne za brzo reagovanje na svim područjima evropskog ratišta u specifičnim situacijama. Stoga je, 1961. godine, donela odluku da formira posebne Pokretne snage saveza — (AFM — Allied Mobile Forces) za brze intervencije, koje su, po zvaničnom tumačenju, namenjene da u slučaju ugroženosti ojačavaju nacionalne snage na severnom i južnom krilu evropskog ratišta u zaštiti vitalnih objekata, prvenstveno strategijski važnih mo-

²⁷ *Strategie Survey*, 1978, IISS, London. Detaljnije vidi u članku pukovnika Zarka Sotre, *Snage za brze vojne intervencije — gotove snage za iznenadna ofanzivna dejstva*, »Vojno delo«, br. 1/86.

²⁸ »TASS«, 24. marta 1981.

reuza, od eventualnog ugrožavanja od snaga Varšavskog ugovora. Svakako, to ne isključuje mogućnost da one intervenišu i u nekom drugom kriznom području i lokalnom sukobu u Evropi, pa i van nje.

Pokretne snage NATO nisu identične snagama za brze intervencije pojedinih zemalja, iako im je, u načelu, funkcija slična — brza intervencija u vanrednim situacijama. Dok su prve nacionalni instrument o čijoj neograničenoj upotrebi odlučuju vlade pojedinih zemalja, u skladu sa nacionalnim interesima, druge su koalicione, o čijoj upotrebi odlučuje vrhovni komandant NATO, i to na određenom prostoru. One, prema tome, izvršavaju zadatke u interesu alijanse kao celine.

Za rukovođenje dejstvima AFM obrazovana je, 1974. godine, posebna komanda sa sedištem u Seenhajmu (SR Nemačka), koja je direktno potčinjena vrhovnom komandantu NATO.

Jačina AFM ceni se na oko 8.000 ljudi, a sastoje se od tri padobranska bataljona (po jedan daju SAD, SR Nemačka i Belgija), dva mehanizovana bataljona (Velika Britanija i Kanada), jedan pešadijski bataljon (Luksemburg) i jedan alpski bataljon (Italija). To su, u stvari, bataljonske borbene grupe, jer su svi bataljoni ojačani delovima drugih rodova i službi, pa su osposobljeni da izvršavaju i relativno samostalne borbene zadatke.

Za podršku borbenih dejstava ovih snaga određeno je oko 130 borbenih aviona i grupa helikoptera različite namene. Po jedan skvadron LBA za ove potrebe izdvajaju: SAD, Velika Britanija, Kanada, SR Nemačka, Holandija i Belgija, a Italija izdvaja jedan izviđački skvadron.

I u ovom slučaju postavlja se problem transportovanja jedinica sa nacionalnih teritorija do rejonu upotrebe. Sve zemlje NATO koje daju jedinice u sastav AFM, sem SAD, imaju skromnu transportnu avijaciju, pa se prebacivanje ovih jedinica oslanja na transportnu avijaciju SAD. Slična je situacija i ako bi se transportovanje obavljalo brodovima.

U miru, jedinice koje obezbeđuju AFM, nalaze se u sastavu matičnih jedinica svoje zemlje. Njihovoj obuci, naoružavanju i opremanju poklanja se posebna pažnja, a borbena gotovost im se održava na visokom nivou. Za opremanje i obučenost ovih jedinica odgovorni su nacionalni generalštabovi, po standardima NATO-a, a zajednička komanda obavlja samo inspekcijske poslove. Jedinice su sposobne, kako se ističe u štampi na Zapadu, da u roku od 24 sata stignu na poletne aerodrome, spremne za ukrcavanje. Prvi njihov

ešelon u rejonu upotrebe može da se pojavi za 48 sati od časa donete odluke za angažovanje, dok ostale snage mogu da pristignu za 5—6 dana.

Već više godina komanda NATO s ovim jedinicama izvodi vežbe u regionima eventualne upotrebe, i to dva puta godišnje: zimi na severnom krilu (Danska, Norveška), a s jeseni na jugu (Grčka, Turska, Italija), pod poznatim nazivom »EXPRES«.

Treba istaći da AFM, ipak, ne predstavlja značajniju vojnu silu, bar kada je u pitanju globalni rat na kontinentu. Njihova je uloga, međutim, da manifestuju jedinstvo alijanse i da deluju preventivno. U slučaju zaoštavanja odnosa njihova pojava u kriznom žarištu suprotnoj strani stavlja do znanja da će, ako pokuša da vojnom silom reši problem, imati posla sa celokupnom silom NATO-a, čiji se delovi oružanih snaga nalaze u kontingentu AFM. Svakako, u slučaju intervencije protiv neke male zemlje izvan pakta i u sličnim situacijama, s obzirom na mogućnost brze pojave, njihova uloga može biti i značajnija. U svakom slučaju treba imati u vidu da one predstavljaju samo prethodnicu glavnih snaga NATO-a.

Sovjetski Savez

Sovjetski Savez je pokazao rešenost da kao velesila igra aktivnu ulogu u rešavanju svetskih problema i da pri tome njegovi interesi budu uvažavani. On nije oklevao da i oružanim intervencijama razrešava krizne situacije bilo unutar Varšavskog ugovora, bilo u blizini sopstvenih granica. Kao velika socijalistička zemlja on je svim, pa i vojnim sredstvima podržavao nacionalnooslobodilačku borbu podjarmljenih naroda i progresivne pokrete, a već duže vreme nastoji da se eksponira kao zaštitnik nekih zemalja »trećeg sveta«, pa i nesvrstanog pokreta u celini. Mnogim zemljama on danas isporučuje naoružanje i šalje vojne instruktore, a neke najprivrženije zemlje koristi kao »zastupnike« za posredno nastupanje u pojedina krizna područja. Takav kurs, razume se, dovodi do sukoba interesa i rivaliteta sa Zapadom, posebno sa SAD.

Iako je intenzivno izučavao i koristio iskustva Zapada u izvođenju brzih vojnih intervencija, Sovjetski Savez, ipak, nije zvanično formirao snage za brze intervencije. Za svaku takvu intervenciju Sovjetska armija je formirala privremenu operativnu grupaciju, čijom je pripremom i izvršavanjem zadatka neposredno rukovodio Generalštab Sovjetske armije. Te grupacije su se sastojale

od oklopno-mehanizovanih, vazdušnodesantnih, desantnojurišnih jedinica i avijacije, a njihovo sadejstvo je bilo do tančina usklađeno i uigrano. Bile su to, u stvari, specifične združene vazdušno-kopnene operacije, čiji je uspeh počivao na iznenađenju, brzini dejstva i energičnom izvođenju.

Formiranje ad hock formacija za svaki konkretan slučaj vojne intervencije odgovara centralnom geostrategijskom položaju sovjetske teritorije i usvojenoj političkoj i vojnoj doktrini. Sovjetski Savez nema prekomorske teritorije, pa ni potrebe za posebnim snagama koje bi slao na velika udaljenja. Sa svoje teritorije on može da preduzima kopnene, vazdušnodesantne i vazduhoplovne operacije skoro na celo evro-azijsko kopno — u granicama dometa sopstvenog oružja. Značajno je i to da su neka glavna svetska krizna žarišta relativno blizu njegove teritorije, čime je omogućeno dejstvo sovjetskih snaga, a to je značajna prednost u odnosu na mogućnosti dejstva zapadnih zemalja po tim regionima.

Suština savremenih vojnih intervencija, uostalom, nije u organizacionim formama koje svaka zemlja prilagođava svojim uslovima, već u raspolaganju adekvatnim snagama i sredstvima i mogućnostima njihovog brzog prenošenja do područja upotrebe. A SSSR i njegovi saveznici u Varšavskom ugovoru, evidentno je, raspolažu takvim snagama i sredstvima. Na primer, SSSR danas ima sedam vazdušnodesantnih divizija, sposobnih za izvršavanje značajnih operativno-strategijskih zadataka, deset desantnojurišnih brigada za taktičko-operativna dejstva, 16 brigada za specijalna dejstva (snage »Specnaz« — specijalnog naznačenja) u neprijateljevoj pozadini,²⁹ pet brigada mornaričkodesantne pešadije, a iz svoje brojne kopnene vojske i jakog ratnog vazduhoplovstva može da izdvoji dovoljno motostreljačkih, oklopnih, vazduhoplovnih i drugih jedinica za vatrenu podršku, borbeno i pozadinsko obezbeđenje, kao što je to činio i u dosadašnjim vojnim intervencijama.

Za transport ovih snaga na srednja i duga odstojanja vazdušnim putem SSSR raspolaže sa 610 transportnih aviona u Vojnoj transportnoj avijaciji (210 An-12, 340 Il-76M/MD, 55 An-22 i 5 An-124), sa 1.400 aviona dopunske transportne avijacije raznih tipova, čiji se deo može koristiti i za ove potrebe, i 1.600 aviona Aeroflota za prevoz putnika i tereta, među kojima su oko 200 An-12 i Il-76.³⁰ Kada je u pitanju desantiranje padobranima, Vojna transportna avijacija može da preveze jednu vazdušnodesantnu diviziju sa kompletnom

²⁹ *The Military Balance*, 1987/1988, IISS, London.

³⁰ *Isto*.

opremom u jednom poletanju, na odstojanju do 1.500 km, odnosno nekompletnu diviziju na odstojanju do 5.000 km. Dakle, relativno mali taktički radijus, pogotovo aviona An-12, glavna je slabost sovjetskog vazdušnog transporta, a time i mogućnosti desantiranja i vazdušnog prevoženja na veća odstojanja, bez usputnog korišćenja aerodroma. Sovjetski transportni avioni nisu opremljeni uređajima za prijem goriva u letu, pa u slučaju prevoženja na veće daljine moraju koristiti usputne aerodrome. Pored toga, u slučaju intervencije u udaljena područja SSSR bi bio suočen sa potrebom preletanja teritorije nekih drugih zemalja, što je, opet, povezano sa političkim i drugim implikacijama.

Za prevoženje morem SSSR takođe ne raspolaže velikim kapacitetima. U četiri flote njegove ratne mornarice, pored ostalih, postoje 84 ratna broda, dva nosača helikoptera i jedan nosač aviona. Razume se, za prevoz trupa i ratnog materijala mogu se koristiti i drugi transportni vojni i civilni brodovi, kojim ova zemlja raspolaže u dovoljnom broju. Maksimalni kapaciteti jedne sovjetske flote ne prevazilaze mogućnosti prevoza i desantiranja jedne brigade mornaričko-desantne pešadije. U združenom kopnenom, vazdušnodesantnom i pomorskodesantnom poduhvatu desant ovakve snage s mora može imati značajnu ulogu, ali za samostalna dejstva, pogotovo na velikim odstojanjima od sopstvene teritorije i protiv jačeg protivnika, to nije respektivna snaga.

Sovjetski Savez raspolaže strategijskim sredstvima za dejstvo po neprijateljevim ciljevima na interkontinentalnim daljinama (bombarderima velikog radijusa, brojnom podmorničkom flotom, od čega su 64 podmornice na nuklearni pogon, sa raketama dometa do 8.300 km, interkontinentalnim projektilima i dr.), ali sva ta sredstva u oružanoj intervenciji, nenuklearnom ratu ograničenih razmera i sl. ne mogu doći do izražaja. Sovjetskoj floti nedostaju nosači aviona sa kojih bi se iskrcanim snagama mogla pružiti snažnija neposredna vatrena podrška.

U posleratnom periodu oružane snage SSSR-a nekoliko puta su intervenisale izvan nacionalne teritorije, uvek radi sprečavanja »kontrarevolucionarnih snaga« da promene društveno-političke odnose i uzmu vlast u svoje ruke u nekoj zemlji. Prvi put je jedna vazdušnodesantna divizija, zajedno sa drugim snagama kopnene vojske raspoređenih u Mađarskoj, 1956. godine, u Budimpešti »smirila« sledbenike Imre Nađa i drugih da promene karakter društvenih odnosa i politiku te zemlje. Sovjetske snage su bile spremne da intervenišu i pri poznatim političkim previranjima u Poljskoj, 1959.

godine, ali je kriza razrešena drugim sredstvima. Zatim su koalicijske snage Varšavskog ugovora, u kojima su gro činile sovjetske jedinice, 1968. godine sprečile nepovoljan tok događaja po jedinstvo Varšavskog ugovora u ČSSR. U ovoj oružanoj intervenciji značajnu ulogu odigrale su sovjetske vazdušnodesantne jedinice, koje su iznenadnim iskrcavanjem zauzele najvažnije aerodrome u zemlji i sedište vlade i partije u Pragu. Poslednji put su sovjetske snage demonstrirale svoju sposobnost za iznenadna, brza i efikasna dejstva pri invaziji na Avganistan, krajem 1979. godine. I tom prilikom su vazdušnodesantne jedinice prethodno ovladale najvažnijim aerodromima i graničnim prelazima, kao i sedištem vlade u Kabulu. Ova operacija je pokazala svetu da Zapad više nema monopol na izvođenje oružanih intervencija i mešanje u unutrašnja pitanja nezavisnih zemalja. Opasnost sovjetske vojne intervencije ponovo je zapretila Poljskoj 1981. godine kada je politička kriza u toj zemlji kulminirala, ali je opet rešena političkim sredstvima.³¹

Bilo je i drugih prilika kada je intervencija sovjetskih vazdušnodesantnih jedinica visila o koncu. Prema pisanju zapadne štampe, sovjetske vazdušnodesantne jedinice bile su stavljene u pripravnost radi pružanja pomoći Egiptu protiv trojne anglo-francusko-izraelske agresije, 1956. godine, zatim radi sprečavanja prodora izraelskih oklopnih snaga ka Damasku, u ratu 1967. godine i, konačno, radi spašavanja egipatske 3. armije na Sinaju u ratu sa Izraelom, 1973. godine.³² Možda je to bila samo demonstracija sovjetske spremnosti koja bi, da je ostvarena, sigurno dovela do eskalacije sukoba, ali činjenica je da je potencijalna mogućnost njegovih vazdušnodesantnih jedinica bila faktor s kojim je Zapad u ovim ratovima morao računati.

Sovjeti su, takođe, u više navrata demonstrirali mogućnost svoje transportne avijacije u zamašnjim prevoženjima vojnika i ratne opreme izvan svoje teritorije. Na primer, u arapsko-izraelskom ratu, 1973. godine, SSSR je pružio pomoć u oružju i opremi Siriji i Egiptu u količini od 15.000 t, za čije prevoženje je izvršeno 934 avio-poletanja transportnih aviona.³³ U toku 1975. godine sovjetska avijacija je prevezla oko 40.000 kubanskih vojnika u Angolu, a 1977 — 1978. godine oko 17.000 tih istih vojnika iz Angole u Etiopiju.³⁴ Najzad, u

³¹ *Soviet Military Power 1987*, Washington, DC 20402.

³² General Renata Varna, *Sovjetske specijalne snage — kapaciteti i ograničenja*, »Rivista militare«, br. 4/83.

³³ Urban Mark, *Strategijska uloga sovjetskih vazdušnodesantnih snaga*, »Jane's Defence Weekly«, br. 1/84.

³⁴ »Frans Pres«, 10. januar 1980.

avganistanskoj invaziji ne samo da su prevožene vazdušnodesantne jedinice, već se procenjuje da je vazdušnim mostom, koji je održavan oko 20 dana, prevezeno oko 50.000 sovjetskih vojnika. Dakle, bez obzira na nedovoljne kapacitete i relativno mali taktički radius transportnih aviona, pokazalo se da Sovjeti mogu da zadovolje potrebe brzih vojnih intervencija, a kada su u pitanju prekookeanska prevoženja, da uspešno koristi i avione Aeroflota.

Vojnim bazama, kao osloncem mornarice i avijacije u eventualnim intervencijama izvan sopstvenih granica, SSSR ne raspolaže u onoj meri kao što je to slučaj sa SAD i drugim zapadnim zemljama. Ipak, shvatajući njihov značaj za demonstraciju vojne moći, on je uspeo da obezbedi pravo korišćenja nekih važnih tačaka u neuralgičnim regionima, čime olakšava kontrolu situacije i podršku delova svojih oružanih snaga. Tako je SSSR izgradio vojnu bazu na ostrvu Sokotra (Južni Jemen), koristi aerodrom u Adenu, podigao je osmatračku stanicu i koristi luku na ostrvu Dahlak (Etiopija). Takođe koristi neke luke i druge stratezijske objekte u Indokini, na obalama istočnog Mediterana, zapadnoj Africi i u Karibima. Pored toga, u bilateralnim ugovorima sa desetak zemalja u svetu unete su klauzule vojnog karaktera, tačnije, pored isporuke naoružanja i vojne opreme i pružanja pomoći vojnih stručnjaka, predviđeno je i korišćenje vazdušnog prostora i delova teritorije tih zemalja za sovjetske potrebe.³⁵

Evidentno je, dakle, da SSSR, iako nema posebno institucionalizovane snage za brze intervencije,³⁶ ima najbrojnije i najosposobljenije vazdušnodesantne snage na svetu i transportnu avijaciju koju ubrzano osavremenjava, snažnu ratnu mornaricu koja je prisutna na svim okeanskim prostranstvima, i druge snage kopnene vojske od kojih može u svakom trenutku da formira združeni operativni sastav željene jačine za izvođenje oružane intervencije izvan sopstvenih granica. Snage za takve potrebe mogu se obrazovati i u okviru Varšavskog ugovora u slučaju da je potrebna koaliciona intervencija saveza kao celine.

³⁵ Po tom osnovu SSSR je u Avganistanu (pre početka povlačenja svojih snaga) držao 116.000 vojnika, na Kubi ima 8.000, u Mongoliji 55.000, Vijetnamu 2.500, u Alžiru 1.000, Angoli 1.500, Egiptu 1.700, Iraku 600, Libiji 2.000, Mozambiku 850, Siriji 4.000, Severnom Jemenu 1.000 i manji broj u Kongu, Indiji, Kampučiji, Maliju, Nikaragvi, Peruu i još nekim afričkim zemljama (*The Military Balance*, IISS, London, 1987/1988).

³⁶ U publikaciji *Soviet Military Power 1986*, Washington, 20402 Pentagon tvrdi da Sovjeti formiraju stratezijske pokretne snage, uz odgovarajuće obezbeđenje transportnih sredstava, ali to ne treba shvatiti kao tvrdnju da se radi o institucionalizaciji snaga za brze intervencije.

U granicama Varšavskog ugovora i na relativno manjim odstojanjima od sovjetske granice, odnosno granica zemalja Varšavskog ugovora, mogućnosti ovakvih intervencija su velike, s obzirom da desantirane snage, koje se prve upotrebljavaju, mogu biti snažno podržane i zaštićene i da mogu računati na brzo spajanje sa snagama kopnene vojske koje bi dejstvovale s fronta. Strategijsko-operativne mogućnosti ovakvih sovjetskih ili koalicionih poduhvata izrazito su povoljne za iznenadne udare, zauzimanje važnih rejona i objekata unutar neke zemlje, dezorganizaciju sistema komandovanja i pozadine i drugo, a u izvesnim slučajevima i za razbijanje njenog odbrambenog sistema i njenu okupaciju. Međutim, radi toga što transportni kapaciteti, pogotovo vazduhoplovni, nisu razvijani uko-rak sa savremenim potrebama, na većim odstojanjima mogućnosti ovakvih intervencija su ograničene i mogu imati samo demonstrativni karakter, i to samo protiv slabijeg protivnika.

Sovjetski Savez ulaže vidne napore u modernizaciju i dalje jačanje udarne i vatrene moći svojih oružanih snaga, posebno onih elemenata od kojih zavisi strategijska pokretljivost i podrška na većim odstojanjima. Tako se, na primer, u transportnoj avijaciji ubrzano uvodi savremeni avion Il-76, umesto zastarelog An-12, a u fazi prelaska na serijsku proizvodnju nalazi se i najveći i najsavremeniji avion na svetu — An-124. Time će njegova transportna avijacija otkloniti dosadašnja ograničenja u doletu i granicu upotrebe snaga za brze intervencije pomeriti na oko 5.000 km od polaznih sovjetskih baza. U ratnoj mornarici takođe se grade značajni plovni objekti, među kojima nosači aviona i amfibijski brodovi iz klase »Ivan Rogov«, što će znatno povećati sovjetske mogućnosti za prevoženje, desantiranje s mora i podršku iskranih snaga.

*

Obrazovanje snaga za brze intervencije i operacije koje su one dosad preduzimale posledica su imperijalističke i hegemonističke politike velikih sila, njihove borbe za sfere uticaja i nastojanja da se vojnom silom uguše nacionalnooslobodilački pokreti i spreči oslobađanje podjarmljenih naroda. Za globalnu doktrinu velikih sila ograničeni sukobi i vojne intervencije su relativno prihvatljive opcije, jer ne provociraju oružani sudar sa glavnim protivnikom, niti predstavljaju neposrednu pretnju miru u svetu. One, istina, dovode do regionalnih ratova i dugotrajnih sukoba, ali su velesile dosad uspevale da stišaju situaciju i izbegnu međusobni rat.

Supersile i neke druge velike zemlje raspolažu gotovim snagama za brze vojne intervencije, i to je današnja realnost. Neke su ih institucionalizovale, a neke ih formiraju po potrebi. Razrađena je organizacija tih snaga, izdvojene jedinice i formirane posebne komande za njih, određene zone eventualnih dejstava, te definisana koncepcija i taktika dejstva. Za obezbeđenje njihovih dejstava uređena je ili se uređuje infrastruktura, povećavaju transportni kapaciteti, s njima se izvodi intenzivna obuka i proveravaju varijante borbene upotrebe. Ništa nije prepušteno slučaju!

Pojava snaga za brze intervencije krajem prošle i početkom ove decenije ne predstavlja veliku novost, jer je brzih intervencija širom sveta bilo i ranije. Radi se, u suštini, o izvesnom prestrukturiranju oružanih snaga i izdvajanju jednog njihovog dela, prvenstveno elitnih i multimobilnih jedinica, za specifične namene. To su respektivne i pre svega ofanzivne grupacije, čija je borbena spremnost takva, da se tako reći mogu upotrebiti momentalno. One su obučene i osposobljene za izvršavanje borbenih zadataka u najrazličitijim geografskim, vremenskim i borbenim uslovima. Opremljene su najsavremenijim naoružanjem, opremom i tehničkim sredstvima, uglavnom lakšim i pogodnim za vazdušni transport, čime im je obezbeđena velika operativno-strategijska pokretljivost. Kao takve one su sposobne za iznenadnu pojavu, u kritično vreme i na odlučujućem mestu, zaposedanje određenog objekta ili teritorije, izvođenje prepada i izvršavanje zadataka takvom brzinom koja ne dopušta da razvoj političke situacije uzme neželjeni tok. Prema tome, bitne odlike njihovog dejstva su brzina i visok intenzitet, što umnogome podseća na doktrinu »munjevitog rata«.

Načini angažovanja snaga za brze intervencije često se znatno razlikuju. One nekada samo svojim prisustvom demonstriraju odlučnost sopstvene zemlje u primeni vojne sile, drugi put »štite« režim neke zemlje od unutrašnje ili spoljnje opasnosti, a katkada izvode »preventivni« udar ili »kažnjavaju« neposlušnu vladu. Ciljeve upotrebe, naravno, određuje i iznalazi »razloge« vlada koja ih upućuje, najčešće dovodeći saveznike, OUN i svetsko javno mnjenje pred svršen čin, razume se, ne polazeći nikom računa za takav svoj postupak.

S obzirom da uspeh oružane intervencije zavisi od brze pojave snaga na bojištu, to je njihov transport sa sopstvene teritorije do regiona dejstva jedan od ozbiljnih problema. Prirodno je stoga što su brze intervencije, osobito u udaljenim regionima, zavisne od broja, nosivosti i radijusa leta transportnih aviona dotične zemlje. Isto

tako krupan značaj ima i pomorski transport i vatrena podrška s mora, pogotovo kad se radi o vojnim intervencijama zapadnih zemalja.

Snage za brze intervencije danas nisu samo vojni faktor, iako su pre svega to, već istovremeno imaju političku, društvenu i međunarodnu dimenziju, jer samo njihovo postojanje i latentna mogućnost iznenaadne i jednostrane upotrebe izaziva nepoverenje i smutnje u već i onako složenoj i nestabilnoj situaciji u svetu. Otuda njihova pojava u nekim neuralgičnim regionima, makar i pod vidom vežbe, ne znači samo njihovo uvežbavanje, kako se to najčešće saopštava javnosti, već i demonstraciju sile, pritisak i vojnu pretnju sa širim posledicama.

Snage za brze intervencije su instrument nacionalne politike svake pojedine zemlje, čija upotreba ne podleže proceduri usaglašavanja u vrhu pakta, bez obzira na pripadnost date zemlje nekom vojnom savezu, niti se obazire na stavove saveznika i OUN, sem kada su u pitanju koalicioni poduhvati. Ponekad se javlja problem korišćenja tuđeg vazdušnog prostora i marš-rutnih aerodroma, ali iskustvo pokazuje da se dozvole i za to relativno lako dobivaju. A bilo je i slučajeva da su preleti tuđih teritorija obavljani i bez formalne i javne saglasnosti domaćina. Zahvaljujući ekonomskim, političkim, vojnim i drugim aranžmanima velike sile sebi obezbeđuju pravo i olakšice za korišćenje luka, aerodroma i drugih objekata, utoliko lakše ukoliko se radi o ekonomski zavisnim zemljama i zaoštrenoj međunarodnoj situaciji.

Očigledno je da snage za brze intervencije nisu sredstvo globalnog rata, jer za takav rat ostaju glavne snage velesila i vojnih koalicija i strategijsko raketno-nuklearno oružje. One nisu namenjene ni za dejstva na teritorijama svojih saveznika, sem, naravno, u izuzetnim okolnostima. *Glavno operativno područje im je »treći svet«*, na koji se već decenijama vrše različiti pritisci, a protiv nekih njegovih naroda i zemalja vođeni su brojni ograničeni ratovi i oružane intervencije. Snage za brze intervencije su samo još jedan preteći oblik ispoljavanja vojne sile u međunarodnim odnosima, ništa manje opasan i od postojećeg oružja za masovno uništavanje.

Ta opasnost proističe ne samo iz njihove vojne moći i tehničke superiornosti, već i iz političkog karaktera njihovog angažovanja. One su jedno od sredstava specijalnog rata, jer stupaju na scenu u kombinaciji sa raznim pritiscima, otvorenim ili prikrivenim mešanjem u unutrašnje poslove neke zemlje, pružaju podršku prevrat-

ničkim i kontrarevolucionarnim snagama, ili bivaju »pozvane« od »pete kolone« ili ugroženih političkih snaga, čime se pokušava postići legitimitet njihovog nastupa.

Ipak, ma kakve da su danas i kakve će biti sutra, realna vojna moć snaga za brze intervencije je relativno ograničena. Njihova kopnena komponenta, pogotovo ona koja se prevozi vazdušnim transportom, može se smatrati lakim sastavom, kome nedostaje veća vatrena moć i taktička pokretljivost. Stoga u slučaju sudara sa jačim protivnikom, u prvom redu sa oklopnim snagama branioca, opstanak na bojištu im može biti doveden u pitanje. Isto tako, zbog ograničenih transportnih kapaciteta i daljine prevoženja, istovremeno uvođenje u borbu jačih snaga je ograničeno i zavisno od aerodroma, luka i komunikacija u zoni dejstva, pa sukcesivno ojačavanje traje dosta dugo. Te i druge slabosti umanjuju vrednost snaga za brze intervencije u borbi. Mnogi primeri u proteklih četrdesetak godina potvrđuju pravilo da su i slabije snage nacionalnooslobodilačkih pokreta, boreći se na svojoj zemlji, za slobodu i nezavisnost sopstvenog naroda, uspevale da izvojuju pobedu protiv internacionalističkih i daleko brojnijih i bolje naoružanih snaga. I još nešto. Nijedan agresor nije pribegao vojnoj intervenciji protiv one zemlje i naroda za koje je bio uveren da će pružiti odlučan otpor. Navedeno pravilo potvrđuju i one intervencije koje su prerasle u dugotrajne ratove, iz kojih su se agresori, ipak, morali povući pobeđeni.

SUMMARY

RAPID DEPLOYMENT FORCES

Although a direct confrontation between superpowers and military blocs is not very likely because of the military balance, in nuclear weapons in particular, war as an instrument of politics has not been eliminated. Therefore most of great powers of the West have formed their rapid deployment forces, intended for waging limited wars, while the USSR is forming them occasionally, according to its needs. These forces make an instrument for safeguarding the already won and attaining new positions in the world, for suppressing national liberation movements and ensuring the attainment of own economic, political and military strategic interests.

The American Joint Rapid Deployment Forces are composed of elements of the four services of the American armed forces and they are to increase to 440,000 men by the end of this decade. Even though they were originally intended for safeguarding and protection of oil deposits in the Middle East from the Soviet threat it is presently clear that their role has a global character.

France formed her rapid deployment forces, some 47,000 men strong, in 1982. These forces are intended for reinforcing the French contingent in the Central European theatre, for safeguarding and protection of French national interests in the overseas countries, and for offering assistance to Francophile countries of Africa. Similar forces have been formed also by Italy and Great Britain, although by the latter not in a formal manner, as has been the case with the NATO.

Formally taken, the Soviet Union has no rapid deployment forces but nevertheless it has formed them for each contingency that appeared, or for each of its military intervention actions. Its capabilities in this field are great owing to the fact that it has on its disposal powerful armoured and airborne units, Air Force and naval units.

The rapid deployment forces do not make an instrument of a global war — their fields of operations lay in the Third World. However, their actual power, their capabilities notwithstanding, is limited, the more so when faced with well organized defence and people resolved to fight for its freedom — the fact corroborated by failures of the aggressors in all limited or local wars to date.

RESUME

LES FORCES D'ACTION RAPIDE

Etant donné l'équilibre militaire, notamment en armement nucléaire, la confrontation des super-puissances et blocs militaires est peu probable, mais la guerre n'en est pas pour autant éliminée en tant que moyen politique. C'est pourquoi, en vue de la conduite de guerre limitée, ont été créées les forces d'action rapide près des formations de presque toutes les grandes puissances occidentales alors que l'URSS les forme le cas échéant. Cette force sert de moyen de maintenir et de conquérir de nouvelles positions dans le monde, d'opprimer les mouvements de libération nationale et d'assurer les intérêts économiques, politiques et stratégiques-militaires propres.

La force d'action rapide américaine interarme est constituée par des parties de toutes les quatre armées des forces armées, dont les effectifs d'ici la fin de la décennie doivent atteindre 440.000 hommes. Primitivement, elle a été destinée à protéger les sources de pétrole au Proche Orient face à la menace soviétique, mais il est évident que son rôle était d'un caractère globale.

La France a formé sa force d'action rapide en 1982, et ses effectifs comptent 47.000 hommes. Elle a pour vocation de renforcer le contingent français sur le théâtre de guerre de l'Europe centrale, de protéger les intérêts nationaux dans les pays d'outre-mer et d'aider les pays francophiles d'Afrique. L'Italie et la Grande Bretagne, bien que cette dernière, non plus que l'OTAN, ne l'articulent pas formellement, possèdent également ce type de force.

L'Union soviétique ne possède pas officiellement sa force d'action rapide, mais elle l'a créée pour chaque intervention séparément. Dans

ce domaine ses possibilités sont grandes vu le fait qu'elle dispose de puissantes unités blindées et aéroportées, de l'Air et de la marine de guerre.

La force d'action rapide n'est pas un moyen de la guerre globale, son domaine d'action étant »le tiers-monde«. En dépit de ses capacités, son pouvoir réel est limité, notamment face à une défense bien organisée et à un peuple décidé à combattre pour sa liberté, ce dont témoignent les défaites des agresseurs dans les guerres limitées.

РЕЗЮМЕ

СИЛЫ БЫСТРОГО РАЗВЕРТЫВАНИЯ

По причине военного равновесия, в частности в ядерном вооружении, маловероятной является конфронтация между великими державами и военными блоками, но этим война, как средство политики, отнюдь не исключается. Поэтому, для ведения ограниченных войн назначаются силы быстрого развертывания, которые создали почти все великие державы Запада, а СССР их формирует по надобности. Они являются средством для сохранения приобретенных и освоения новых позиций в мире, для подавления национально-освободительных движений и обеспечения собственных экономических, политических и военно-стратегических интересов.

Американские Объединенные силы для военных вмешательств состоят из частей всех четырех видов ВС, а их численность должна повыситься до 440 тысяч человек до конца этого десятилетия. Первоначально они назначались для защиты источников нефти на Ближнем Востоке от советской угрозы, но очевидно, что они в настоящее время имеют глобальный характер. Франция свои силы быстрого развертывания, численностью в 47 тысяч человек, создала в 1982 г. Они назначались для усиления французского контингента на центральном европейском театре военных действий, защиты национальных интересов в заморских странах и помощи франкофильским странам Африки. Таким же видом сил располагают и Италия и Великобритания, хотя эта последняя не располагает ими формально, также, как и НАТО.

Официально Советский Союз не обладает силами быстрого развертывания, но формирует их для каждого вмешательства отдельно. Его возможности в этой области большие, учитывая, что он имеет в распоряжении мощные бронетанковые и воздушнодесантные войска, военно-воздушные и военно-морские силы.

Силы быстрого развертывания на являются средством глобальной войны, но сфера их действий — „третий мир“. Несмотря на возможности, их реальная мощь ограничена, тем более против хорошо организованной обороны и народа, исполненного решимости бороться за свободу, что подтверждают поражения агрессоров во всех ограниченных войнах, состоявшихся до сих пор.

Nagrada „22. decembar”

Povodom Dana Jugoslovenske narodne armije savezni sekretar za narodnu odbranu, general-pukovnik Veljko Kadijević, dodelio je Nagradu »22. decembar« najzaslužnijim stvaraocima u oružanim snagama za 1988. godinu. Time je nagrađenima odati priznanje za izvanredne uspehe u rukovođenju i komandovanju jedinicama naših oružanih snaga i za najbolja ostvarenja iz oblasti ratne veštine, društvenih i tehničkih nauka, kao i iz oblasti pronalazaštva i tehničkih unapređenja. Takođe, ove godine je prvi put dodeljena i Nagrada »22. decembar« — za životno delo.

Nagrade su dobili:

- 1) za životno delo — admiral flote Branko Mamula;
- 2) za izvanredne uspehe u rukovođenju i komandovanju — general-major Andrija Silić i potpukovnik avijacije Blagoje Grahovac;
- 3) iz oblasti ratne veštine, posthumno, general-pukovnik Nikola Pejnović za delo »Razmišljanja o ratu i revoluciji« pukovnik mr Branislav Milanović i potpukovnik Blagoje Milenkovski za delo »Modeli za procenu gubitka vitalnih elemenata strukture ratnog vazduhoplovstva«;
- 4) iz oblasti društvenih nauka, pukovnik dr Milan Pujić za delo »Osposobljavanje radnih ljudi i građana SFRJ za opšte-narodnu odbranu i društvenu samozaštitu«;
- 5) iz oblasti tehničkih nauka, kapetan I klase dr Milorad Cvijetić za delo »Digitalne svetlovodne komunikacije«, pukovnik prof. dr Milorad Obradović i doc. dr Milan Milosavljević za delo »Digitalna obrada signala«;
- 6) iz oblasti pronalazaštva i tehničkih unapređenja, general-major u penziji dipl. inž. Obrad Vučurović, potpukovnik dipl. inž. Sreten Nikolić i potpukovnik dipl. inž. Aleksandar Ačanski za delo »Idejna i konstrukciona rešenja višecevnog raketnog sistema 262 mm Orkan«.

Svečanost, na kojoj je uručeno ovo najviše priznanje saveznog sekretara za narodnu odbranu, održana je 19. decembra 1988. godine u Domu JNA u Beogradu. Nagradu za životno delo admiralu flote Branku Mamuli uručio je savezni sekretar za narodnu odbranu general-pukovnik Veljko Kadijević, a ostalim nagrađenima nagradu je uručio načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-pukovnik Stevan Mirković.

U ovom broju donosimo obrazloženje saveznog sekretara za narodnu odbranu general-pukovnika Veljka Kadijevića, za dodelu Nagrade »22. decembar« — za životno delo admiralu flote Branku Mamuli, reč načelnika Generalštaba prilikom uručenja nagrada u ostalim oblastima i obrazloženje komisije za izbor i predlaganje pojedinaca za Nagradu »22. decembar« u tim oblastima.

THE »22. DECEMBAR« REWARD

On the occasion of the Yugoslav People's Army Day, the Federal Secretary for National Defence, Colonel General Veljko Kadijević conferred the »22. decembar« Reward to the most deserving and creative persons and authors in the armed forces in 1988.

The Reward was conferred: (1) to Admiral of the Fleet *Branko Mamula*, for his life work; (2) to Major General *Andrija Silić* and Lt. Colonel of the Air Force *Blagoje Grahovac*, for excellent success in discharging of command and control duties; (3) in the art of war field, Colonel General *Nikola Pejnović* (posthumously), for his work *Razmišljanja o ratu i revoluciji* (Reflections on War and Revolution); Colonel *Branislav Milanović* and Lt. Colonel *Blagoje Milenkovski*, for their work *Modeli za procenu gubitaka vitalnih elemenata strukture ratnog vazduhoplovstva* (Models for Assessment of Losses of Vital Elements of the Air Force Structure); (4) in the field of social sciences, Colonel D. Sc. *Milan Pujić*, for his work *Osposobljavanje radnih ljudi i građana SFRJ za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu* (Capacitation of Working People and Citizens of SFRY for Total National Defence and Social Self-Protection); (5) in the field of technical sciences, Captain 1st Class D. Sc. *Milorad Cvijetić*, for his work *Digitalne svetlovodne komunikacije* (Digital Light Conducting Communications); Colonel Prof. D. Sc. *Milorad Obradović* and Docent D. Sc. *Milan Milosavljević*, for their work *Digitalna obrada signala* (Digital Processing of Signals); (6) in the field of innovations and technical progressing, Major General, ret., Mech. Eng. *Obrad Vučurović*, Lt. Colonel, Mech. Eng. *Sreten Nikolić* and Lt. Colonel, Mech. Eng. *Aleksandar Ačanski*, for their work *Idejna i kon-*

strukciona rešenja višecvnog raketnog sistema 262 mm »Orkan« (Conceptual and Design Solutions for Multibarrelled Rocket System 262 mm »Orkan« — hurricane).

The formal meeting at which this highest act of recognition on the part of the Federal Secretary was conferred, was held in the YPA Club in Belgrade on December 19th, 1988. The Reward for his life work was handed to the Admiral of the Fleet Branko Mamula by the Federal Secretary himself, and rewards to the rest of the rewarded by the Chief of the General Staff of the Armed Forces of SFRY, Colonel General Stevan Mirković.

LE PRIX »22 DECEMBRE«

A l'occasion du Jour de l'Armée populaire yougoslave, le secrétaire fédéral à la défense nationale, le Général d'Armée Veljko Kadijević a décerné le Prix »22 décembre« aux meilleurs créateurs et aux auteurs les plus éminents dans les forces armées yougoslave pour l'année 1988.

Les lauréats sont: (1) l'amiral de la flotte Branko Mamula pour l'ensemble de son oeuvre; (2) le général de brigade Andrija Silić et le lieutenant-colonel de l'Air Blagoje Grahovac — pour les excellents résultats obtenus en matière de direction et commandement; (3) dans le domaine de l'art de la guerre à titre posthume, le général d'armée Nikola Pejnović, pour son oeuvre *Considérations sur la guerre et la révolution*, le colonel Branislav Milanović et le lieutenant-colonel Blagoje Milenkovski pour leur oeuvre *Modèles d'évaluation de la perte des éléments vitaux dans la structure de l'Aviation de guerre*; (4) dans le domaine des sciences sociales, le colonel dr. Milan Pujić, pour son oeuvre *Préparation des travailleurs et des citoyens de la RSFY pour la défense populaire généralisée et l'autodéfense sociale*; (5) dans le domaine des sciences techniques, le capitaine de première classe dr. Milorad Cvijetić, pour son oeuvre *Communications numériques par fibres optiques*, le colonel prof. dr. Milorad Obradović et maître de conférences dr. Milan Milosavljević pour leur oeuvre *Le traitement numérique des signaux*; (6) dans le domaine de la rationalisation et des promotions techniques, le général de brigade à la retraite, ing. dipl. Obrad Vučurović, le lieutenant-colonel ing. dipl. Sreten Nikolić et le lieutenant-colonel ing. dipl. Aleksandar Ačanski pour leur oeuvre *La Conception et la construction du système de lance-roquettes multi-tubes de 262 mm »Orkan«*.

La cérémonie de remise de cette plus haute récompense décernée par le secrétaire fédéral à la défense nationale a eu lieu le 19 décembre 1988 au Foyer de l'APY de Belgrad. Le Prix décerné à l'amiral de la flotte Branko Mamula pour l'ensemble de son oeuvre a été remis par le secrétaire fédéral à la défense nationale le général d'armée Veljko Kadijević, alors que les prix décernés aux autres lauréats de cette année ont été remis par le général d'armée Stevan Mirković, chef de l'état-major général des forces armées de la RSFY.

НАГРАДА „22 ДЕКАБРЯ“

По поводу Дня Югославской народной армии союзный секретарь по народной обороне генерал-полковник Велько Кадиевич присвоил Награду „22 декабря“ наиболее заслуженным деятелям в вооруженных силах на 1988 год.

Награды получили: (1) за жизненное дело — адмирал флота Бранко Мамула; (2) за исключительные успехи в управлении и командовании — генерал-майор Андрия Силич и подполковник авиации Благое Граховац; (3) в области веного искусства, посмертно, генерал-полковник Никола Пейнович за произведение *Размышления о войне и революции*, полковник Бранислав Миланович и подполковник Благое Миленовски за труд *Модели для оценки потерь существенных элементов структуры военно-воздушных сил*; (4) в области общественных наук — полковник д-р Милан Пуич за труд *Подготовка трудящихся и граждан СФРЮ к всенародной обороне и общественной самозащите*; (5) в области технических наук — капитан д-р Милорад Цветич за труд *Цифровые светопроводные коммуникации*, полковник проф. д-р Милорад Обрадович и доц. д-р Милан Милосавлевич за труд *Цифровая обработка сигналов*; (6) в области изобретательства и технических новшеств — генерал-майор в отставке инж. Обрад Вучурович, подполковник инж. Сретен Николич и подполковник инж. Александр Ачански за труд *Идейные и конструкционные решения многоствольной ракетной системы 262 мм „Оркан“*.

Торжественное собрание, на котором было вручено настоящее высшее признание союзного секретаря по народной обороне, состоялось 19 декабря 1988 года в Доме ЮНА в Белграде. Награду за жизненное дело адмиралу флота Бранко Мамуле вручил союзных секретарь по народной обороне генерал-полковник Велько Кадиевич, а остальным награжденным награду вручил начальник Генштаба вооруженных сил СФРЮ генерал-полковник Стеван Миркович.

Branko Mamula je bitno doprinio očuvanju i kontinuiranom razvoju Titove koncepcije odbrane

General-pukovnik *VELJKO KADIJEVIĆ*

Nagrada »22. decembar« — za životno djelo, dodjeljena je admiralu flote Branku Mamuli, na osnovu brojnih prijedloga komandi, ustanova, jedinica i starješina oružanih snaga.

Tako široka inicijativa i duboko uvjerenje svih nas neposrednih saradnika, kao i onih koji su ga bliže poznavali, jasno govori da ovo najveće priznanje koje se u našoj armiji može dodijeliti za ukupni naučno-teorijski i praktični doprinos razvoju oružanih snaga i jačanju odbrambenih sposobnosti zemlje dolazi u prave ruke.

Admiral Mamula pripada generaciji koja je pod neposrednim rukovodstvom KPJ i druga Tita, u najsudbonosnijoj istorijskoj etapi naše zemlje bila na visini svog velikog zadatka i odgovornosti. On se u proteklih skoro pola vijeka svoga revolucionarnog rada permanentno potvrđivao kao dosljedan borac za ideale revolucije, nesmetan i bezbjedan razvoj našeg socijalističkog samoupravnog društva.

Doprinos admirala flote Branka Mamule dogradnji koncepcije opštenarodne odbrane i osavremenjivanju i jačanju naših oružanih snaga, mi smo u Jugoslavenskoj narodnoj armiji, u više navrata, ocijenili izuzetno visoko.

Vremenski gledajući, tu se izdvajaju dva perioda: *prvi*, u kome je pod njegovim neposrednim rukovodstvom, obezbijeđen ne samo kontinuitet u razvoju Ratne mornarice već je, zahvaljujući dinamičnom i svestranom razvoju, ona izrasla u savremeni vid naših oružanih snaga. Time su, praktično, stvorene sve bitne pretpostavke za dalju modernizaciju ovog vida oružanih snaga u skladu s našim potrebama, mogućnostima i doktrinom upotrebe u opštenarodnom odbrambenom ratu, a *drugi* period se odnosi na obavljanje dužnosti načelnika Generalštaba Jugoslavenske narodne armije i saveznog sekretara za narodnu odbranu. To je vrijeme koje karakterišu ozbiljni problemi u ukupnom razvoju naše zemlje, što se neminovno odrazilo i na njenu odbrambenu sposobnost. U tim uslovima admi-

ral Mamula ulaže velike napore na obezbjeđenju visokog nivoa borbene gotovosti naših oružanih snaga.

Brojna su područja njegovog angažovanja i doprinosa kako na praktičnom tako i na teorijskom planu.

U koncepciji opštenarodne odbrane, koja je nastala i praktično potvrđena u narodnooslobodilačkom ratu i u poslijeratnom razvoju, za života druga Tita nije bilo lutanja koja bi bitnije i trajno ugrozila kontinuitet njenoga razvoja, jer je on snagom svog autoriteta to spriječavao. Međutim, poslije Tita trebalo je ulagati dodatne napore za očuvanje temeljnih opredjeljenja i dalji razvoj koncepcije opštenarodne odbrane.

Admiral flote Branko Mamula je bitno doprinio očuvanju i kontinuiranom razvoju Titove koncepcije opštenarodne odbrane. Osobit doprinos dao je razvoju teorije i prakse pripremanja i vođenja opštenarodnog odbrambenog rata. Posebno, kombinovanog oblika oružane borbe, kao optimalnog modela odbrane naše zemlje, zasnovanog na neiscrpnim dostignućima vojnonaučne misli i prakse u nas i u svijetu.

Kao rezultat intenzivnog traganja za odgovorima na savremene vojne ofanzivne strategije i doktrine, značajan je njegov doprinos u stvaranju takvog organizacijskog modela naših oružanih snaga koji je doveden na nivo savremenih zahtjeva i potreba i time postignut skladan odnos Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne odbrane, gotovih i mirnodopskih oružanih snaga, a i povoljnija struktura vidova Jugoslavenske narodne armije.

Posebno je veliki doprinos admirala Mamule na planu borbene izgradnje, osavremenjivanja obuke i vaspitanja, podizanje kvaliteta zajedničkog obučavanja JNA i TO, kao i ostalih struktura opštenarodne odbrane, osobito gotovih snaga mirnodopskog dijela Jugoslavenske narodne armije.

Zahvaljujući ličnom angažovanju, snagom argumenta doprinio je modernizaciji sistema rukovođenja i komandovanja, čime je obezbjeđena njegova veća efikasnost na svim nivoima i dosljedna primjena principa: jedinstva cjelokupnog prostora Jugoslavije kao ratišta, jedinstva oružanih snaga, jedinstva oružane borbe i jedinstva rukovođenja i komandovanja.

Imajući u vidu značaj ljudskog činioca kao dominantnog faktora oružane borbe, na brojnim stručnim skupovima, prilikom obilaska jedinica i ustanova i u svakodnevnim kontaktima sa potčinjenim, insistirao je na daljoj izgradnji i unapređenju humanih među-

ljudskih odnosa. Značajan je i njegov doprinos što je, i u ovako složenim društvenim uslovima, očuvana moralno-politička čvrstina Armije, a posebno idejno i akciono jedinstvo starješinskog kadra.

Naročitu pažnju poklanjao je kadrovskom obezbjeđenju oružanih snaga, gdje su intenzivirani postojeći i afirmisani novi izvori popune, pri čemu je neprekidno insistirao na što srazmjernijoj zastupljenosti svih naših naroda i narodnosti u starješinskom sastavu naše armije.

Kao vrstan poznavalac promjena koje sobom nosi tehnički progres u svijetu i njegovog uticaja na razvoj savremenog naoružanja i vojne opreme, posebno oružanih snaga potencijalnih agresora, admiral Mamula je neprekidno ukazivao na potrebu tehničke modernizacije naše armije u skladu s konceptom oslonca na sopstvene snage.

Izuzetno interesovanje i angažovanje ispoljio je za unapređenje ukupnog naučnoistraživačkog rada. Naročito se zalagao za organizovano i timsko usmjeravanje ukupnih naučnih potencijala Jugoslavenske narodne armije i društva na jedinstvenim istraživačkim i razvojnim projektima značajnim za odbranu zemlje.

Admiral flote Branko Mamula jedan je od rijetkih vojnih rukovodilaca koji je, i pored ogromnih napora i kompleksnih zadataka u obavljanju najodgovornijih dužnosti, uspio ne samo da prati savremenu vojnu misao već i da bitno doprinosi njenom oblikovanju i stalnom prilagođavanju specifičnim uslovima našeg društva, geostrategijskom položaju naše zemlje i razvoju vojnog faktora u svijetu.

Vojnoteorijska misao admirala Mamule veoma je plodna i svestrana, što najbolje ilustruje podatak da je objavio više od stotinu radova i publikacija, među kojima su najznačajnija djela: *Mornarice na velikim i malim morima*, *Savremeni svijet i naša odbrana* i *Odbrana malih zemalja*.

Njegovo cjelokupno vojno stvaralaštvo predstavlja sintezu teorije i prakse, a po širini i domašajima ima veliki i trajan značaj ne samo za našu zemlju već i za druge, prije svega male i nesvrstane zemlje. Zbog toga je njegova pisana riječ rado čitana kako u zemlji tako i u inostranstvu.

Pored uspješnog obavljanja najviših vojnih funkcija, admiral Mamula veoma angažovano učestvuje u radu najviših društveno-političkih foruma, prije svega Centralnog komiteta SKJ i Saveznog izvršnog vijeća.

Problemima sa kojima je suočeno naše društvo on je prilazio podjednako odgovorno i kao vojnik koji veoma dobro zna da je ukupno stanje u zemlji bitan uslov njene odbrambene sposobnosti, i kao komunista koji se bori za dalji razvoj revolucije. Jasno mu je da su te dvije stvari u skladu i da vode istom cilju.

Njegovi pogledi na prevazilaženje problema, kako onih u sferi odbrane, tako i onih u sferi ukupnih društvenih kretanja, polaze od temeljnih postulata naše revolucije, ali su prvenstveno okrenuti budućnosti i onome što novo vrijeme nosi sobom. Zato su njegova shvatanja moderna. I zbog toga, između ostalog, on uživa veliki ugled u raznim sredinama našeg društva, a istovremeno trpi kritiku protivnika naše zemlje i našeg sistema.

Admiral Mamula je svojim djelom na najbolji način demonstrirao mnoge bitne osobine vrsnog rukovodioca i vojnog starješine. Poznata je njegova temeljitost, izuzetna dinamičnost, sistematičnost i neiscrpna energija. Njegov metod i stil rukovođenja zasnivaju se na kreativnoj i stvaralačkoj sposobnosti, originalnosti i stalnom kontaktu sa »živom praksom«.

Dubina poniranja u svaki problem i njegova selekcija, usmjerenje težišta akcije i operativno rješavanje zadataka, kao i visoko poznavanje konkretnih problema trupe, omogućili su mu realno sagledavanje stanja i bitnih okolnosti za donošenje pravih odluka u pravo vrijeme. On je u dnevnoj praksi demonstrirao najefikasniji, ali zato i najteži metod obučavanja i vaspitavanja — radi kako radim.

Na kraju ovog kratkog obrazloženja dodjele Nagrade »22. decembar« za životno djelo, u svoje ime i u ime svojih saradnika izražavam želju i uvjerenje da će admiral flote Branko Mamula s punim žarom i upornošću nastaviti svoju revolucionarnu aktivnost za dobrobit naših oružanih snaga i zemlje u cjelini.

Nauka u oružanim snagama mora postati istinska proizvodna snaga i generator modernizacije

General-pukovnik *STEVAN MIRKOVIĆ*

U razvoju oružanih snaga naše opredeljenje je oslonac na sopstvene snage. Iz takvog opredeljenja, pored ostalog, proizlazi potreba za intenzivnijim naučnoistraživačkim radom, većim naučnim rezultatima u svim naučnim oblastima od interesa za razvoj oružanih snaga (vojne teorije i ratne veštine, tehničkih, društvenih, medicinsko-bioloških i drugih nauka) i za njihovom primenom. Na tom polju postigli smo dosta. Dobijeni rezultati ohrabruju. Oni ne zadovoljavaju samo potrebe oružanih snaga već delimično i potrebe privrede i društva.

Nauka pruža snažnu podršku izgradnji i modernizaciji oružanih snaga. Misli se, pre svega, na integralnu vojnu nauku, na sve njene grane i discipline, a ne samo na tehničke, mada je njihova odgovornost nesumnjivo velika.

Najistaknutije mesto u celokupnom naučnoistraživačkom radu mora imati ratna veština, i kada je reč o kadrovskim rešenjima i materijalnim ulaganjima i, osobito, o vrednovanju rezultata naučnoistraživačkog rada. Moramo se izboriti za to da svaka odluka u bilo kojem aspektu dogradnje oružanih snaga bude argumentovana odgovarajućim naučnoistraživačkim saznanjima iz oblasti ratne veštine i da k tome budu usmereni naponi drugih nauka. Naravno, time se ne isključuje potreba samostalnih fundamentalnih istraživanja u svakoj oblasti nauke ponaosob. Naprotiv, takva istraživanja su veoma potrebna, ali je nesporno da ratna veština, kao oblast vojnonaučnih saznanja koja presudno utiču na razvoj doktrine, mora dobiti, ukupno uzevši, povoljniji status nego što je to do sada imala.

U oblasti ratne veštine još više se moraju objediniti naučnoistraživački kapaciteti na nivou oružanih snaga, a osobito na nivou visokih vojnih škola, jer su dosta usitnjeni i neracionalno angažovani. Sa stanovišta kadrovskih i drugih mogućnosti neopravdano je da se, na primer, poslediplomske studije vojnih nauka odvajaju

po školama ili te studije od doktorata nauka. Naprotiv, normalno je da upravo poslediplomske studije budu baza za izbor doktoranata itd.

Za bolje rezultate u ovoj oblasti obavezuju nas i naša dosadašnja dostignuća u izgradnji koncepcije opštenarodne odbrane i doktrine vođenja oružane borbe, koja se u svetu s dužnom pažnjom i respektom prate i izučavaju. Koliki je taj interes svedoči i uspešno organizovani skup nesvrstanih na temu »Obrana malih zemalja osloncem na sopstvene snage«, održan na Brionima maja 1988. godine. Obaveze su velike, ali im mi možemo odgovoriti. To potvrđuju i neki najnoviji rezultati istraživanja, među kojima su i nominovana i nagrađena dela.

Nastojimo da do kraja ovladamo primenom informatičke tehnologije u istraživanjima ratne veštine i u svim oblastima vojne nauke. Nauka, tehnika i tehnologija nameću promenu našeg odnosa prema informatičkoj tehnologiji, njenom korišćenju i prilagođavanju zahtevima koje ona postavlja. U ovoj oblasti potrebni su veći napor i znanja da bi se postigli rezultati sa više upotrebne vrednosti.

U oblasti društvenih nauka ima vrednih rezultata i doprinosa daljem teorijskom i praktičnom radu. Društvene nauke postaju sve uticajnija snaga. Naša armija je u tom pogledu otvorena u komunikaciji s društvom i unutar sebe same. Neposredni predmet izučavanja u društvenim naukama jeste čovek, kao osnovni faktor oružane borbe i kao društveno biće, i društveni i međuljudski odnosi koje on zasniva. U tim naukama i njihovim disciplinama realizovani su (ili je u toku realizacija) veliki istraživački projekti, a publikovana su i vredna izdanja.

U naučnoistraživački rad iz oblasti tehničkih nauka, pronalazaštva i tehničkih unapređenja, ulaže se najviše, ali se i postižu adekvatni rezultati. Naučnoistraživački instituti i industrija osposobljeni su za istraživanje, razvoj i proizvodnju brojnih sredstava i sistema naoružanja i vojne opreme, uključujući i najsloženije i savremene, od kojih je 90 odsto na bazi vlastitog razvoja. Domaćom proizvodnjom, zahvaljujući sopstvenim naučnoistraživačkim rezultatima, obezbeđuje se preko 76 odsto ukupnih potreba naoružanja i vojne opreme u oružanim snagama SFRJ. Budući istraživački i razvojni programi, za koje će se u narednom periodu izdvajati oko 8 odsto budžeta JNA, treba da omoguće da se od 1990. godine naše oružane snage iz proizvodnje u zemlji opremaju sa 85 odsto ukupne vrednosti naoružanja i vojne opreme. Uslov za to, pored ostalog,

jeste i potreba da se ubuduće programima i zadacima istraživanja posveti veća pažnja, naročito u oblasti visokih tehnologija.

U domenu medicinsko-bioloških nauka radilo se i radi na istraživanjima čiji će rezultati doprineti zaštiti žive sile od dejstva NHB borbenih sredstava. Istražuju se metode i sredstva za povećanje psihofizičke kondicije i nespecifične otpornosti organizma. Vrš se i istraživanja na osnovu kojih treba da se predlože nove dijagnostičke i terapijske metode koje će unaprediti kliničku medicinu, osavremeniti ratnu hiruršku doktrinu, organizaciju i taktiku sanitetske službe, odnosno sanitetsko obezbeđenje oružanih snaga.

U oblasti rukovođenja i komandovanja postigli smo i postizemo solidne rezultate na svim nivoima komandovanja. No, tu imamo i najviše aktuelnih zadataka, naučnih i praktičnih, u daljoj razradi sistema rukovođenja i komandovanja, iznalaženju optimalne organizacije komandi jedinica i ustanova, usavršavanju metoda i sadržaja planiranja rada i razvoja oružanih snaga, primeni informatičke tehnologije i dr.

U narednom periodu očekuju nas krupni zadaci u naučnoistraživačkom i razvojnom radu. Treba posvetiti još veću pažnju školovanju i osposobljavanju kadra za naučnoistraživački rad, posebno mladih ljudi. Konkretnim merama treba dograditi jedinstven sistem planiranja, upravljanja i realizacije naučnoistraživačkog rada, proširiti saradnju s naučnim institucijama u društvu i više koristiti naučne rezultate i iskustva stranih armija i efikasniji transfer znanja i tehnologija.

Radi se na izgradnji jedinstvenog automatizovanog sistema naučnih informacija u oružanim snagama i to je urgentan zadatak. Taj sistem mora biti tako postavljen da bude istinska podrška naučnom radu u oružanim snagama i istovremeno integralni deo informacione podrške sistema rukovođenja i komandovanja u celini.

Nauku u oružanim snagama moramo tako razvijati da ona postane istinska proizvodna snaga i generator njihove ukupne modernizacije. Ona to može postati jedino ako maksimalno racionalizujemo naučni rad, ako taj rad i naučne doprinose vrednujemo u skladu sa svetskim standardima i ako stalno poboljšavamo uslove za bavljenje naučnoistraživačkim i razvojnim radom u svim oblastima nauke.

Nagradom »22. decembar« odajemo priznanje za postignute rezultate u rukovođenju i komandovanju, naučnoistraživačkom radu, pronalazaštvu i tehničkom unapređenju. Za ovu nagradu konkurisalo je mnogo vrednih dela koja zaslužuju visoko priznanje. Da su neke nadležne starešine bile ažurnije i odgovornije u pravovreme-

nom predlaganju potencijalnih kandidata, za nagradu bi konkurisalo još više naučnih dela. To je dokaz da imamo sve više ljudi koji postižu vrlo vredne rezultate na svim poljima izgradnje oružanih snaga.

Ovo visoko priznanje dobili su najbolji, ali i ostali kandidati zaslužuju da im se oda priznanje za doprinos i rezultate koje su ostvarili.

Drugovi dobitnici nagrade, svojim stvaralačkim radom i rezultatima najkonkretnije ste doprineli daljoj izgradnji naših oružanih snaga i razvoju vojnonaučne misli i savremenih vojnotehničkih sistema. Uveren sam da će ovo priznanje biti ne samo nagrada za vaš dosadašnji rad već i podsticaj vama i drugima za postizanje još boljih rezultata ubuduće. Čestitam vam nagradu sa željom da i dalje postizete zapažene rezultate.

Obrazloženje komisije za Nagradu „22. decembar”

General-major *Andrija Silić* komanduje jedinicom koja je u 1988. godini postigla zapažene rezultate u ukupnoj borbenoj izgradnji, posebno u borbenoj gotovosti, a u okviru nje u oblasti borbene obuke i vaspitanja. U radu i rukovođenju pokazao je puni smisao za organizaciju, odgovornost visokog stepena i sposobnost motivisanja potčinjenih za samopregoran i odgovoran rad. Shvatajući značaj stalnog unapređenja organizacije i metoda rada, neprekidno je podsticao potčinjene starešine na traganje za novim praktičnim rešenjima, posebno u oblastima rukovođenja i komandovanja i borbene obuke i vaspitanja. Ličnim primerom, angažovanošću i upornošću, stvorio je takve međuljudske i radne odnose koji omogućavaju odgovorno i savesno izvršavanje svih zadataka, a baziraju se na visokoj svesti i odgovornosti svakog pojedinca za stanje u jedinici i njenu sposobnost za izvršavanje namenskih zadataka. Potrebno je istaći i stalnu brigu generala Silića za ljude i poboljšanje uslova života i rada u jedinicama i garnizonima. Navedeni i drugi postignuti rezultati u primeni koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u praksi, unapređenju rukovođenja i komandovanja i jačanju borbene gotovosti jedinica, generala Silića svrstavaju među najuspešnije komandante u 1988. godini.

Potpukovnik avijacije pilot *Blagoje Grahovac*, kao ličnost, starešina i komandant, odlikuje se izuzetnim smislom za rukovođenje i komandovanje i visokim stepenom odgovornosti u izvršavanju zadataka koji su mu povereni. Za izuzetne rezultate u radu vanredno je unapređen u čin poručnika, a prevremeno u čin kapetana I klase. Na dužnosti komandanta puka postigao je vrhunske rezultate u obuci i vaspitanju pitomaca — budućih pilota, a jedinica je bila među najboljima u Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani. U borbenoj obuci i vaspitanju nastojao je i uspeo da izbegne šablone i da neprekidno uvodi novine u metodiku njenog izvođenja, što se u celini pozitivno odrazilo na ukupni kvalitet obučavanja i osposobljavanja, a ujedno i na borbenu gotovost. Zbog svojih sposobnosti, odnosa prema zadacima i brige za kolektiv i svakog poje-

dinca, kod potčinjenih i pretpostavljenih uživa vrlo veliki ugled. Kao pilot, nosilac je zlatnog letačkog znaka — priznanja koje seodeljuje samo vrhunskim pilotima.

*

Knjiga *Razmišljanja o ratu i revoluciji* pokojnog general-pukovnika *Nikole Pejnovića* predstavlja produbljenu analizu različitih tema i problema ratovodstva i ratne veštine, a sastavljena je od tematski heterogenih članaka koji su nastali u periodu dugom dvadeset godina. Ima oko 450 stranica, a građa je podeljena u tri dela. Prvi deo sadrži teme iz opšte vojne teorije. Drugi, oglede iz narodnooslobodilčkog rata, a treći osvrte na doktrine i strategije velikih sila. Ogledima iz strategije narodnooslobodilačkog rata dato je najviše prostora. Iz toga se, s pravom, može zaključiti da je težište na teorijskom uopštavanju ratne veštine narodnooslobodilačkog rata. To knjigu čini veoma vrednom i privlačnom za sadašnje i buduće čitaoce.

*

Značaj monografije *Modeli za procenu gubitaka vitalnih elemenata strukture RV i PVO* autora pukovnika mr *Branislava Milanovića* i potpukovnika *Blagoja Milenkovskog* jeste u tome što je pomoću urađenih modela za simulaciju borbenih dejstava jedinica RV i PVO moguće, na osnovu donetih odluka za borbena dejstva »plave« i »crvene« strane (pri čemu donete odluke podrazumevaju svestranu procenu svih elemenata — činilaca situacije) sa dovoljno pouzdanosti, proceniti stepen gubitaka svih vrsta jedinica koje izvode borbena dejstva, i to za obe sukobljene strane. Simulacija borbenih dejstava jedinica RV i PVO relativno je egzaktn pristup proceni gubitaka. Međutim, za razliku od analitičkih modela koji takođe egzaktno pristupaju problemu procene gubitaka (autori su u drugom poglavlju knjige prikazali dva tipična analitička modela ove vrste), simulacioni modeli daju neuporedivo pouzdanije pokazatelje gubitaka, i to u toku dinamike odvijanja borbenih dejstava, za diskretnije vremenske intervale bilo koje veličine. Time se stvaraju povoljni uslovi za različite analize stepena gubitaka u toku hipotetičkih borbenih dejstava pod veoma različitim uslovima njihovog izvođenja.

*

Knjiga *Oposobljavanje radnih ljudi i građana SFRJ za opšte-narodnu odbranu i društvenu samozaštitu* pukovnika dr *Milana Pujića* značajan je doprinos teorijskom utemeljenju problematike oposobljavanja stanovništva za ONO i DSZ. Rad ima značajnu naučnometodološku vrednost, a u njegovom stvaranju su primenjeni pouzdani metodološki postupci i korišćeni rezultati naučnih istraživanja. U knjizi se sistematski, stručno i celovito obrađuju značajni problemi, počevši od uloge ljudskog faktora u koncepciji i doktrini ONO i DSZ kao prava i dužnosti radnih ljudi i građana, zatim istorijske dimenzije oposobljavanja za odbranu i zaštitu zemlje, do težišnog dela rada — celovitog razmatranja sistema oposobljavanja radnih ljudi i građana za ONO i DSZ u Jugoslaviji. U završnom delu, autor razmatra moguće pravce dogradnje tog sistema i predlaže konkretna usmerenja. Knjiga ima naglašenu konkretno-aplikativnu vrednost.

*

Digitalne svetlovodne telekomunikacije delo kapetana I klase dr *Milorada Cvijetića* i *Digitalna obrada signala* autora pukovnika prof. dr *Milorada Obradovića* i doc. dr *Milana Milosavljevića* predstavljaju kvalitetno napisane stručne monografije koje se oslanjaju i na već ranije objavljene stručne i naučne referate, članke i knjige autora. Oba rada su pedagoški dobro koncipirana i pisana jasnim stilom i mogu uspešno da posluže za dalje samoobrazovanje inženjera ili kao udžbenici na redovnim, odnosno poslediplomskim studijama na elektrotehničkim fakultetima ili visokim školama. Obe knjige se pojavljuju pravovremeno da popune praznine u našoj stručnoj literaturi.

Digitalna obrada signala uopšte, a naročito obrada govornog signala postaje apsolutno neophodna u svim zaštićenim sistemima veza. Razumna kriptozastita gotovo je neizvodljiva bez odgovarajuće digitalne obrade signala. Takođe, elektrooptički prenos signala (govora, slike itd.) već u bližoj budućnosti postaće okosnica svih sistema veze i komandovanja u oružanim snagama. Na osnovu toga se može zaključiti da su obe knjige izuzetno korisne za oposobljavanje stručnog kadra za potrebe JNA.

*

Idejna i konstrukciona rešenja višecevnog raketnog sistema 262 mm »Orkan«, grupe autora general-majora Obrada Vučurovića, potpukovnika dipl. inž. Sretena Nikolića i potpukovnika dipl. inž. Aleksandra Ačanskog, razvijena su bez ugleda na strana rešenja i u okvirima naših tehnoloških i tehničkih mogućnosti. U ovom trenutku predstavlja savremeno sredstvo, velikih manevarskih i vatre-nih mogućnosti koje je efikasno protiv svih vrsta zemaljskih ciljeva. Uvođenjem sistema »Orkan« u naoružanje naših oružanih snaga dobijeno je efikasno sredstvo odbrane, velike vatrene moći, vrlo precizno i na nivou klasične artiljerije, automatizovano u svim fazama dejstva i sa velikim manevarskim sposobnostima.

General-major *Obrad Vučurović*, pored doprinosa koji je dao kao rukovodilac projekta u svim fazama realizacije zadatka, nosilac je originalnih koncepcija i sistema za upravljanje vatrom sa rešenjem korekcije pomoću televizijskog korektora, tempiranja elektronskih tempirnih upaljača u lansirnim cevima oruđa, aerodinamičkih kočnica i drugih rešenja.

Potpukovnik dipl. inž. *Sreten Nikolić*, kao nosilac podsistema automatike, dao je više originalnih koncepcionih i konstrukcijskih rešenja u tom podsistemu. Posebno su značajna rešenja: hidromotora upravljano elektrohidrauličnim servorazvodnikom, elektroh-draulički i elektromagnetni razvodnici, specijalni ventili, prigušnice, pritisni prekidači itd. Značajna su i originalna rešenja automatike u uređaju za punjenje, stope za oslanjanje vozila i komandnog pulta.

Potpukovnik dipl. inž. *Aleksandar Ačanski*, značajnim, originalnim koncepcionim i konstrukcijskim rešenjima rakete, dao je veliki doprinos u realizaciji ovog sistema. Da bi se postigao zahtevani domet, preciznost i koristile postojeće tehnološke mogućnosti, usvojio je originalno rešenje letnog motora sa teleskopskim dvodelnim pogonskim punjenjem. Originalno je rešeno i pripaljivanje i startovanje, kasetna bojna glava sa kumulativno razornim bombama i protivtenkovskim minama itd.

V. K.

Povodom 40-godišnjice »Vojnog dela«, savezni sekretar za narodnu odbranu general-pukovnik Veljko Kadijević primio je, 13. decembra 1988, delegaciju »Vojnog dela« koju je predvodio predsednik Saveta časopisa viceadmiral Stane Brovet. Prijemu je prisustvovao načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-pukovnik Stevan Mirković. U delegaciji su bili i načelnik Centra oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije »Maršal Tito« viceadmiral Ljubivoje Jokić, članovi Redakcijskog odbora »Vojnog dela« pukovnici Mensur Ibrahimpašić, Radovan Radinović i Đorđe Stanić, glavni i odgovorni urednik pukovnik Jovan Čanak i zamenik glavnog i odgovornog urednika potpukovnik Milan Radovinović.

Delegacija »Vojnog dela« u sastavu: predsednik Saveta časopisa viceadmiral Stane Brovet, zamenik predsednika Saveta general-major Miraš Stožinić i glavni i odgovorni urednik pukovnik Jovan Čanak položila je cveće na grob vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita.

U okviru obeležavanja ovog značajnog jubileja, Redakcija »Vojnog dela« izdala je svečani broj časopisa (5/88), u kojem je objavila autorske priloge najviših vojnih rukovodilaca i drugih istaknutih saradnika časopisa.

Na svečanoj sednici Saveta i Redakcijskog odbora, održanoj 13. decembra 1988. godine u Domu JNA u Beogradu, načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-pukovnik Stevan Mirković uručio je Nagradu »Vojno delo« za 1988. godinu, koja je ponovo uvedena naredbom saveznog sekretara za narodnu odbranu. Nagrada je dodeljena pukovniku prof. dr Đorđu Staniću za članak Mogućnosti i ograničenja eksperimenata u ratnoj veštini, objavljen u »Vojnom delu« br. 1/88.

U ovom broju donosimo reč saveznog sekretara za narodnu odbranu general-pukovnika Veljka Kadijevića, prilikom prijema delegacije »Vojnog dela«, pozdravnu reč predsednika Saveta časopisa viceadmirala Staneta Broveta na svečanoj sednici, reč načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-pukovnika Stevana Mirkovića, prilikom uru-

čivanja Nagrade »Vojno delo«, obrazloženje Komisije za dodeljivanje Nagrade, koje je dao član komisije pukovnik prof. dr Radovan Radinović i referat glavnog i odgovornog urednika pukovnika Jovana Čanka, podnetog na svečanoj sednici.

FORTY YEARS OF »VOJNO DELO«

On the occasion of 40th anniversary of »Vojno delo«, the Federal Secretary for National Defence, Colonel General Veljko Kadijević, received, on December 13th, 1988, a delegation of »Vojno delo« headed by the chairman of the Council of the magazine Vice Admiral Stane Brovet. The reception was assisted by the Chief of the General Staff of the Armed Forces of SFRY, Colonel General Stevan Mirković. The delegation consisted also by the director of the Centre of the Armed Forces for Strategic Researches and Studies »Marshal Tito«, Vice Admiral Ljubivoje Jokić, by members of the editorial board of »Vojno delo«, colonels, Mensur Ibrahimpašić, Radovan Radinović and Djordje Stanić, with the chief and responsible editor of »Vojno delo«, Colonel Jovan Čanak, and his deputy Lt. Colonel Milan Radovinić.

A delegation of »Vojno delo«, consisting of the chairman of the Council of the magazine, Vice Admiral Stane Brovet, his deputy, Major General Miraš Stožinić, and the chief and responsible editor of the magazine, Colonel Jovan Čanak, laid flowers on the tomb of our late Supreme Commander Josip Broz Tito.

Within the frames of marking this significant anniversary, the editorial board of »Vojno delo« published a festive issue (5/88) in which contributions written by our highest military leaders and other outstanding collaborators of the magazine were published.

At a festive meeting of the Council and Editorial Board of the magazine, held on December 13th, 1988, in the YPA Club in Belgrade, the Chief of the General Staff of the Armed Forces of SFRY, Colonel General Stevan Mirković conferred the »Vojno delo« Reward for 1988 to Colonel Prof. D. Sc. Djordje Stanić, for his article *Mogućnosti i ograničenja eksperimenta u ratnoj veštini* (Possibilities and Limitations of Experiment in the Art of War Domain) published in »Vojno delo« No. 1/1988.

This issue contains the speech of the Federal Secretary for National Defence, Colonel General Veljko Kadijević, when receiving the delegation of »Vojno delo«, the word of greeting delivered by the chairman of the Council of the magazine, Vice Admiral Stane Brovet, the speech of the Chief of the General Staff of the Armed Forces of SFRY, Colonel General Stevan Mirković, the justification of the Committee for conferring the Reward presented by the member of the Committee Prof. D. Sc. Radovan Radinović, Colonel, and the report submitted by the chief and responsible editor of the magazine, Colonel Jovan Čanak, at the festive meeting.

40 ANNEES DE »VOJNO DELO«

A l'occasion du quarantième anniversaire de »Vojno delo« le secrétaire fédéral à la défense nationale le général d'armée Veljko Kadijević a reçu, le treize décembre 1988, la délégation de »Vojno delo« avec à sa tête le vice-amiral Stane Brovet, président du Conseil de la Revue. A cette réception a été présent, également, le général d'armée Stevan Mirković, chef de l'état-major général des forces armées de la RSFY. La délégation a été composée entre autre du vice-amiral Ljubivoje Jokić, chef du Centre des forces armées »Maršal Tito« pour les recherches et les études stratégiques, des colonels Mensur Ibrahimpašić, Radovan Radinović et Đorđe Stanić, membres du Comité de rédaction de »Vojno delo«, du colonel Jovan Čanak, rédacteur en chef et responsable de la Revue ainsi que de son adjoint le lieutenant colonel Milan Radovinović.

Une délégation de »Vojno delo«, composée de: vice-amiral Stane Brovet, président du Conseil de la Revue, général de brigade Miraš Stožinić, président adjoint du Conseil et colonel Jovan Čanak, rédacteur en chef, a déposé une gerbe sur la tombe de Josip Broz Tito ancien commandant suprême des forces armées.

Pour marquer cette importante date jubilaire, la rédaction de »Vojno delo« a publié un numéro de circonstance de cette Revue (5/88) qui contient les contributions autorisées d'éminents responsables militaires et d'autres collaborateurs de la Revue.

A la réunion solennelle du Conseil et du Comité de rédaction, tenue le 13 décembre 1988, au Foyer d'APY de Belgrade, le chef de L'état-major général des forces armées général d'armée Stevan Mirković a remis le Prix »Vojno delo« pour l'année 1988, récompense à nouveau instituée par l'ordre du secrétaire fédéral à la défense nationale. Le lauréat de ce prix est le colonel professeur docteur Đorđe Stanić pour son article *Les possibilités et les limites de des expérimentations dans l'art de la guerre*, publié dans »Vojno delo« numéro 1/88.

Dans le présent numéro nous publions l'allocution du secrétaire fédéral à la défense nationale le général d'armée Veljko Kadijević prononcée à la réception donnée à la délégation de »Vojno delo«, le discours d'inauguration à la réunion solennelle prononcé par le président du Conseil de la Revue vice-amiral Stane Brovet, l'allocution du chef de L'état-major général des forces armées de la RSFY, le général d'armée Stevan Mirković, faite lors de la remise du Prix »Vojno delo«, la présentation du rapport de la commission du Prix, faite par le colonel professeur dr. Radovan Radinović, membre de la commission, ainsi que l'exposé relatif à l'activité de la Revue fait par le colonel Jovan Čanak, rédacteur en chef et responsable de la Revue.

40 ЛЕТ „ВОЕННОМУ ДЕЛУ“

По поводу сорокалетия „Военного дела“ союзных секретаря по народной обороне генерал-полковник Велько Кадиевич 13 декабря 1988 года принял делегацию „Военного дела“ во главе с председателем Совета журнала вице-адмиралом Стане Броветом. На приеме присутствовал начальник Генштаба вооруженных сил СФРЮ генерал-полковник Стеван Миркович. В составе делегации были и начальник Центра вооруженных сил по стратегическим исследованиям и изучением „Маршал Тито“ вице-адмирал Любивоје Йокич, члены Редакционной коллегии „Военного дела“ полковники Менсур Ибрахимпашич, Радован Радинович и Джордже Станич, главный и ответственный редактор полковник Йован Чанак и заместитель главного и ответственного редактора подполковник Милан Радовинович.

Делегация „Военного дела“ в составе: председатель Совета журнала вице-адмирал Стане Бровет, заместитель председателя Совета генерал-майор Мираш Стожинич и главный и ответственный редактор полковник Йован Чанак возложили цветы на могиле Верховного главнокомандующего Йосипа Броза Тито.

Отмечая этот значительный юбилей, Редакция „Военного дела“ выпустила торжественный номер журнала (5/88), в котором опубликовала таворские статьи высших военных руководителей и других выдающихся сотрудников журнала.

На торжественном заседании Совета и Редакционной коллегии, проведенном 13 декабря 1988 года в Доме ЮНА в Белграде, начальник Генштаба вооруженных сил СФРЮ генерал-полковник Стеван Миркович вручил Награду „Военное дело“ на 1988 год, которая вновь введена по приказу союзного секретаря по народной обороне. Награда присвоена полковнику проф. д-р Джорджу Станичу за статью *Возможности и ограничения эксперимента в военном искусстве*, опубликованную в „Военном деле“ № 1/88.

В предлагаемом номере публикуем речь союзного секретаря по народной обороне Велько Кадиевича, произнесенную при приеме делегации „Военного дела“, приветственное слово председателя Совета Журнала вице-адмирала Стане Бровета на торжественном заседании, слово начальника Генштаба вооруженных сил СФРЮ генерал-полковника Стевана Мирковича при вручении награды „Военное дело“, обоснование Комиссии в связи с присвоением награды, которое дал член Комиссии полковник проф. д-р Радован Радинович и доклад главного и ответственного редактора полковника Йована Чанака, прочитанный на торжественном заседании.

„Vojno delo” mora još više da doprinosi potpunijem rasvjetljavanju pitanja daljeg razvoja vojne teorije

General-pukovnik *VELJKO KADIJEVIĆ*

Savjetu, Redakcijskom odboru i Redakciji »Vojnog dela«, kao i svim njegovim saradnicima čestitam značajan jubilej — 40-godišnjicu časopisa. Ako bismo davali ocjenu ukupnog djelovanja »Vojnog dela« u ovom periodu, s pravom bismo mogli reći da je ona u cjelini pozitivna i da časopis u svojoj istoriji nije imao uređivačkih promašaja koji bi doveli u pitanje njegovu ulogu koju mu je svojom naredbom o osnivanju definisao maršal Tito.

Časopis je u cijelom periodu izlaženja imao veoma značajnu ulogu u razvoju naše vojne misli i prakse, a i u narednom periodu imaće veoma krupne obaveze. Da bismo te zadatke »Vojnog dela« valjano definisali, neophodno je da se prethodno utvrdi gdje se mi danas nalazimo u sferi vojne misli i u kojem pravcu treba usmjeriti njen razvoj. Osnovni kriterijum prema kome treba upoređivati dostignuća i slabosti u dosadašnjem razvoju vojne misli jeste praksa, odnosno empirijska evidencija o tome šta je do danas u našim oružanim snagama učinjeno konkretno, koja su glavna dostignuća i eventualni promašaji, gdje se danas nalazi koncepcija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i ratna vještina, i kojim putevima krenuti u njihovo osavremenjivanje i dogradnju.

Polazeći od ovih kriterijuma, mogle bi se dati dvije ocjene: (1) koncepcija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite spada u najkrupnija ostvarenja ukupnog društvenog razvoja SFRJ i u toj sferi je bilo najmanje lutanja, upravo zato što se Tito na tom planu mnogo lično angažovao i što nije dozvoljavao da se u tu oblast upliću nekompetentni, i (2) bilo je pokušaja osporavanja i revizije konceptijskih sadržaja i opredjeljenja koje je Tito postavio još u narodno-oslobodilačkom ratu, a koja su u praksi revolucionarne i oslobodilačke borbe empirijski provjerena i potvrđena.

Prvi takav pokušaj uslijedio je poslije rata, kada se pod stranim uticajem nastojalo da se u našem odbrambenom konceptu oma-

lovaži ili sasvim potisne partizanska komponenta, čime bi izgubio narodnorevolucionarni karakter koji ga je činio autentičnim. Konačan raskid sa takvim nastojanjima, uslijedio je krajem 50-tih godina.

Drugi pokušaj, krajem 60-ih godina, bio je sa suprotnih ideoloških pozicija i opredjeljenja. Taj se napad može okvalifikovati kao liberalistički. Njegova suština se ogledala u negiranju uloge JNA kao operativne komponente i udarnog dijela oružanih snaga, a u tom kontekstu negiranje i principa jednostarješinstva kao temeljnog principa vojne organizacije i uloge druga Tita kao vrhovnog komandanta oružanih snaga. Sve je to Tito energično odbio svojim poznatim pismom saveznom sekretaru za narodnu odbranu iz 1970. godine, u kojem je jasno istakao šta je Jugoslavenska narodna armija, kakva je njena doktrinarna i politička uloga i zašto je ona kao operativna komponenta udarni dio oružanih snaga.

Veoma je značajno pitanje kako dalje razvijati našu vojno-teorijsku misao uopšte, a samim tim i koja su težišta u angažovanju »Vojnog dela«. S tim u vezi, mislim da je programska orijentacija časopisa dobra. Posebno je važno da se pri izboru prioriteta i težišta intelektualnog angažovanja i promišljanja problema razvoja naše vojne teorije i prakse moraju uporedo uzimati u obzir dva veoma složena kriterijuma: (1) kriterijum najtežih uslova u kojima bi se zemlja mogla naći, pa prema tome treba usmjeriti naše razvojne planove i ukupno jačanje odbrambeno-samozaštitne moći; (2) kriterijum najvjerovatnijeg oblika ugrožavanja naše bezbjednosti i nezavisnosti, a to su svakako neki od oblika vojnog intervencionizma po tipu sukoba niskog intenziteta, uz nastajanje vanrednih prilika izazvanih unutrašnjom društvenom krizom i djelovanjem unutrašnjeg neprijatelja.

Drugim kriterijumom se ne dovodi u pitanje modelovanje naše doktrine, teorije ratne vještine i oružanih snaga na osnovu prvog kriterijuma, već on nalaže potrebu da se u njihovu strukturu ugrade tako fleksibilna rješenja koja će moći da odgovore na izazove po oba navedna kriterijuma.

Danas, naša vojna nauka težišno treba da bude angažovana na iznalaženju valjanih teorijskih odgovora na nove izazove koje pred odbranu zemlje postavlja ukupni svjetski razvoj, posebno stanje i tendencije u razvoju vojnog faktora. A ti izazovi koje nameće vojni faktor po vremenu su sve učestaliji, a po dubini promjena sve veći i složeniji. Treba očekivati da će ti izazovi biti stalni u smislu njihovog javljanja, ali će intenziviranje opasnosti varirati zavisno od stanja odnosa u širem i užem okruženju i stanja unutrašnjih druš-

tvenih odnosa. To, praktički, znači da u procesu ugrožavanja naše bezbjednosti i nezavisnosti neće biti dužih prekida, pa neće biti ni dovoljno vremena da se to sve mirno prati i teorijski uopštava na način koji praktikuje razvijeni naučnoistraživački i teorijski postupak. Odgovor na te nove izazove moramo davati po metodi *sinteze* opštih teorijskih pogleda u okviru koncepcije opštenarodne odbrane i vrlo konkretnih opredjeljenja na planu teorije, doktrine i sistemskih rješenja, kao optimalne odgovore na konkretne uticaje tehničko-tehnološkog razvoja.

Jedno od bitnih aktuelnih pitanja daljnjeg razvoja naše vojne doktrine i ratne vještine jeste da li danas imamo odgovore na izazove koje postavlja doktrina »vazdušno-kopnene bitke« i slične konvencionalne doktrine koje su u upotrebi u savremenom vojnom faktoru. Kada je riječ o opštim opredjeljenjima, te odgovore imamo, ali u konkretnom smislu moramo mnogo toga dalje razvijati i inovirati. Recimo, kombinovana operacija u kombinovanom obliku oružane borbe dovoljan je okvir i u strategijskom i u operativnom, pa čak i u taktičkom smislu — za nova konkretna promišljanja svih problema koje našoj doktrini i teoriji nameće razvoj vojnog faktora, prije svega u oblasti tehnike i tehnologije. To traži kontinuitet u razvoju vojnoteorijske misli kako nas praksa i njene potrebe, koje se vrlo brzo nameću, ne bi zaskočile. Upravo na planu kontinuiteta u razvoju vojne teorije mi ne postizemo rezultate koji se od nas traže. Kada se taj problem analizira, uočavaju se dvije opasnosti koje nam realno prijete. *Prva* se sastoji u tome da, povučeni novim izazovima koje nam nameće vojni faktor, zapostavimo fundamentalno što već sadrži naša koncepcija opštenarodne odbrane i na njoj zasnovana vojna doktrina i teorija i sve aplikacije koje smo, na tim osnovama, ostvarili u razvoju našeg odbrambenog i vojnog sistema. *Druga* opasnost je suprotna od prve, a sastoji se u tome da se zadovoljimo fundamentalnim opredjeljenjima sadržanim u koncepciji i apliciranih na doktrinu i odbrambenu organizaciju, a da zapostavimo i potpuno zanemarimo potrebu da na stručan način stalno odgovaramo, kako na ranije postavljena pitanja i probleme tako i na nova koja se javljaju na osnovu razvoja relevantnih činilaca koji uslovljavaju naše odgovore i naša rješenja. Na dnevni red moramo postaviti pitanja kako postojeća fundamentalna opredjeljenja, sadržana u našoj koncepciji, ratnoj vještini i vojnoj doktrini, dalje dopunjavati i u teorijskom i u praktičnom smislu, jer njihovo nerješavanje može biti jedna od glavnih kočnica našeg daljnjeg razvoja.

Kontinuirani razvoj naše vojne teorije i njena optimalna aplikacija na konkretna rješenja najšire odbrambene i vojne prakse umnogome zavise od kadra kojim raspolazemo i koji ćemo ubuduće osposobljavati, ali i od organizacije rada u toj oblasti. Jedan od uspješnih modela organizovanja naučnog rada i njegovog spoja sa praksom mogao bi biti slijedeći: (1) da se odgovarajuća uprava Generalštaba kadrovski osposobi za sintezu teorije i prakse, tj. da svoje praktično djelovanje na planiranju razvoja i upotrebe oružanih snaga mnogo snažnije i sa više umijeća, nego što je to do sada činila, zasniva na rezultatima naučnoteorijskog i naučnoistraživačkog rada; (2) da se u Centru oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije »Maršal Tito«, pored manjeg broja istraživačkih zadataka koji imaju fundamentalno značenje za razvoj vojne teorije, planiraju i realizuju tzv. primjenjena istraživanja i studije onih strategijskih problema naše odbrane koji su u datom vremenu naročito aktuelni. Na taj način bismo obezbijedili spoj teorije i prakse, i to na dva nivoa. Prvo, u istraživačko-studijskom radu Centra i, drugo, u djelovanju uprave Generalštaba, gdje bi se postigla potpuna aplikacija rezultata istraživanja i studija.

U sistemu takvog naučnoistraživačkog i studijskog rada, »Vojno delo« ima dvostruku ulogu: *prvo*, da podstiče, animira i okuplja stvaraoce na polju vojne teorije i ratne vještine na tematske rasprave, »okrugle stolove« i diskusije na kojima će se razmjenjivati mišljenja i iskustva, i da tako doprinosi da se pojedina pitanja potpunije, dublje i svestranije rasvjetljavaju i, *drugo*, da bude i transmisija od stvaralaca do čitalaca i korisnika rezultata naučnih istraživanja i teorijskih promišljanja problema i pitanja opštenarodne odbrane i ratne vještine. U kontekstu doprinosa »Vojnog dela« potpunijem rasvjetljavanju pitanja i problema daljeg razvoja vojne teorije, mogućna su, dozvoljena, pa i poželjna nova nestereotipna promišljanja, makar i odudarala od univerzalnog načina i sistema mišljenja, uključujući i lutanja i teorijske promašaje koji bi izazivali stvaralačke polemike. Takva promišljanja ne mogu imati negativne političke implikacije niti konotacije.

Naša vojna nauka, pa time i »Vojno delo«, ima veoma važan zadatak da raspravi problem odnosa marksizma i savremene vojne misli, jer sve što smo na tom planu dali, sa časnim izuzecima, uglavnom nije dostojno marksističke misaone tradicije, a još manje marksističke dijalektičke metode. Glavna lutanja, zablude, manipulacije i teorijske greške posljedica su shvatanja da se u izričitosti iskaza klasične marksističke teorije (Marks, Engels, Lenjin) mogu naći

stavovi koji su primjenjivi i koji se mogu aplicirati na savremene vojne sisteme. Brojne su i nesagledive štetne implikacije takvog opredjeljenja, kako na savremenu vojnu misao tako i na praksu odbrambenog i, uže, vojnog organizovanja i djelovanja. Marksov pogled na svijet, odnosno njegov metod, ima svoje nezaobilazno mjesto i u savremenoj vojnoj sferi. Ali, u Marksovoj teoriji nema konkretnih odgovora na pitanja vojnog sistema i, stoga, treba ga promišljati, odnosno vojni sistem u njegovoj optimalnoj varijanti treba sagledavati uvijek na temelju svestrane analize konkretne društvene stvarnosti. Tito je uzor kako se na jedino pravi stvaralački način primjenjuje duh tog marksističkog pogleda na svijet i marksističkog dijalektičkog metoda na vojni sistem u ratu i u miru. Naša razmišljanja i priprema za narednu tematsku raspravu moraju biti usmjereni upravo tako kako nas je učio Tito i njegovo djelo.

„Vojno delo” je neprekidno bilo na tragu Titove vojnorevolucionarne misli i dela

Viceadmiral STANE BROVET

Četrdeset godina razvoja i delovanja časopisa »Vojno delo« uistinu je veoma dug period, gotovo koliko i razvoj slobodne socijalističke Jugoslavije. To je period u kojem je, posle izvojevanje slobode, izvršena obnova i izgradnja porušene zemlje; to je vreme uvođenja i razvoja samoupravljanja; razdoblje burnog materijalnog, kulturnog, političkog i svestranog razvoja svih naših naroda i narodnosti i Jugoslavije kao njihove zajedničke domovine; vreme snažne međunarodne afirmacije Jugoslavije i njene politike nesvrstavanja koja je nadrasla granice naše zemlje i konstituisala se kao autentični politički pokret svetskih razmera; to je vreme u kojem smo na osnovama iskustava iz narodnooslobodilačkog rata pod vođstvom druga Tita izgradili i u praksi realizovali celovitu koncepciju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite sa oružanim snagama kao njenom okosnicom. Takav odbrambeno-samozaštitni sistem osigurao nam je najduži period mira u novijoj istoriji naših naroda.

U tom burnom vremenu najdubljih društvenih i civilizacijskih preobražaja našeg društva, te izgradnje tom društvu primerene koncepcije i sistema opštenarodne odbrane, »Vojno delo« je bilo ne samo nepristrasna hronika bitnih zbivanja u nas i u svetu od značaja za odbranu i razvoj oružanih snaga već i podstrekač starešinskog kadra naše armije na teorijsko osvetljavanje svih fenomena primene sile u međunarodnim odnosima i traženje praktičnih rešenja za uspešno suprotstavljanje kako klasičnoj oružanoj agresiji tako i svim drugim vidovima otvorene ili prikrivene agresije. S tim u vezi može se bez dvoumljenja reći da je »Vojno delo« tokom 40 godina svoje istorije dalo dragocen doprinos na polju izgradnje vojne nauke, utemeljenja i razvoja naše autentične vojne misli i izgradnje naše osobene vojne doktrine.

Posebno želim da istaknem činjenicu da je »Vojno delo«, od osnivanja do danas, bilo neprekidno na tragu Titove vojne i ukupne revolucionarne misli i dela. Kao posebna ostvarenja »Vojnog dela« mogu se smatrati objavljivanje brojnih izvornih dela Josipa Broza

Tita, kao i tekstova domaćih i stranih autora o Titu i njegovom delu. Tome, svakako, treba dodati i činjenicu da je »Vojno delo« jedino vojno glasilo, a izgleda i jedini časopis u zemlji koji je imao čast da dobije intervju od Tita i da sa samog izvora dobije poticaje i usmerenja za svoje delovanje.

U ovom svečanom trenutku treba istaći i to da »Vojno delo« u svojim 40 godina izlaženja nikada nije doživelo ozbiljnije izdavačke promašaje koji bi doveli u pitanje njegov naučnoteorijski dignitet ili programsku i idejnu usmerenost. Bez sumnje, to služi na čast i svim redakcijskim kolegijumima koji su ga uređivali, ali i mnogobrojnim autorima kojima je »Vojno delo« ustupalo svoje stranice. Među njima su bili najjementniji kreatori naše posleratne vojne misli, proslavljeni ratni komandanti i najviši vojni rukovodioci naših oružanih snaga. »Vojnom delu« čini izuzetnu čast što je misli i ideje, poruke i iskaze tih ljudi preko svojih stranica posredovalo do naše naučno-stručne javnosti i starešinskog kadra naše armije. Mnogi od tih istaknutih autora i danas su sa nama, pa im se u ime Saveta časopisa srdačno zahvaljujem, sa željom da i dalje nastave saradnju sa »Vojnim delom«.

Na kraju, bez namere da sintetizujem ukupni doprinos »Vojnog dela« u njegovoj 40 godina dugoj istoriji želim da konstatujem činjenicu da je časopis sve vreme bio u središtu naše vojnoteorijske misli, da je svojim ukupnim delovanjem stalno inicirao aktivnosti koje su bile neposredno u funkciji daljnjeg jačanja naše odbrambene moći, a širenjem tematskog polja na sve oblasti društvenog života postao je opštejugoslovensko glasilo za pitanja odbrane i zaštite. To je i dugoročna orijentacija časopisa, a buduća zbivanja u međunarodnim odnosima, tehničko-tehnološki razvoj, promene u strategijama i doktrinama oružanih snaga, te daljnji razvoj našeg društva i koncepcije opštenarodne odbrane biće novi izazovi za našu vojno-naučnu misao i »Vojno delo«. Svakako da će sadašnji i budući kolegijalni organi i redakcija časopisa istrajavati na takvoj orijentaciji, ali im je pri tome neophodna svesrdna pomoć saradnika, pa se nadam da ona i ubuduće, kao i do sada, neće izostati. Samo na taj način »Vojno delo« će moći da ostvari nove teorijske prodore u izgradnji naše vojne misli.

Znanjem moramo pokrenuti i ubrzati naš razvoj

General-pukovnik STEVAN MIRKOVIĆ

Pridružujem se brojnim čestitkama »Vojnom delu« povodom 40-godišnjice njegovog pokretanja. To je period u kojem se zgusnulo veoma bogato iskustvo u dinamičnom razvoju u svim oblastima našeg društvenog života. Časopis »Vojno delo« intenzivno je živio sa tim društvenim menama, beležio ih i u njima aktivno učestvovao, dajući zapažen doprinos utemeljenju i razvoju naše vojne nauke i prakse.

I ovaj današnji čin dodele Nagrade »Vojno delo« za najbolji publicistički rad, koji je u protekloj godini objavljen na stranicama ovog časopisa svedoči o tome da se »Vojno delo« istinski nalazi u samom središtu naše vojnoteorijske misli. Ako bismo ukupnu produkciju »Vojnog dela« u protekloj godini i autorske radove koji su bili u konkurenciji za ovogodišnju Nagradu »Vojno delo« shvatili kao neku vrstu reprezentativnog uzorka naslova i tema kojima se časopis bavi, uočili bismo dve bitne karakteristike tematske orijentacije časopisa. *Prva*, vojna nauka i teorija ratne veštine, te teorija odlučivanja bili su težišni sadržaji na stranicama ovog časopisa, i *druga*, praktično-doktrinarna pitanja svestrane borbene izgradnje oružanih snaga i drugih elemenata sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite bila su slabije zastupljena, manje nego što su to zahtevale aktuelne potrebe modernizacije oružanih snaga. Smatram da bi Redakcija u tom pravcu morala ispoljiti jači uticaj. A mogućnosti za to nisu male. Spomenuću samo neke: (1) putem ispitivanja javnog mnjenja čitalaca treba ustanoviti njihovo interesovanje, tematske prioritete, ukupnu čitanost »Vojnog dela« i njihov uticaj na našu ukupnu odbrambeno-samozaštitnu i vojnu izgradnju; (2) idući u susret potencijalnim saradnicima, redakcijski kolegijum — neposredno ili pomoću svojih unapred pripremljenih saradnika, treba da organizuje obilaske komandi i štabova oružanih snaga, visokih vojnih škola i školskih centara, da putem razgovora animira te saradnike za sve oblike saradnje, od autorske koja je najvažnija ali i recenzentsko-redaktorske i uopšte vođenja uređivačke

politike, i (3) treba razmotriti i osmisлити celoviti program »pridobijanja« za saradnju što većeg broja mlađih saradnika, i to po mogućnosti što više iz trupe i iz prakse. Pri tome ne mislim da saradnici »Vojnog dela« treba da budu pretežno iz trupe, to ne bi bilo ni prirodno, jer je bavljenje vojnom teorijom pitanje talenta, interesovanja i opšte osposobljenosti i iskustva za tu vrstu posla, ali isto tako treba biti svestan činjenice da nije dobro da se »Vojno delo« isključivo oslanja na saradnju tzv. teoretičara od zanata već treba nastojati da se postigne ravnoteža teorijskog i praktičnog i njihovo međusobno dijalektičko prožimanje.

Veoma mi je drago što smo ponovo od ove godine ustanovili Nagradu »Vojno delo«. Ovogodišnjem laureatu ovog visokog priznanja, pukovniku profesoru dr Đorđu Staniću, srdačno čestitam sa željom da i njemu i drugim saradnicima »Vojnog dela«, naročito mlađima, ova nagrada bude podstrek za nova pregalaštva i nove teorijske prodore. S tim u vezi želim da istaknem i to da se već nekoliko godina oseća izvesna kriza u pogledu novih i originalnih teorijskih promišljanja problema ratovodstva i ratne veštine kao centralnog teorijskog područja vojne nauke. To stanje bez sumnje ilustruje i nedodeljivanje Nagrade »22. decembar« za oblast ratne veštine za prošlu godinu. Mislim da nedostaje radova iz oblasti ratne veštine u užem smislu tih reči, a i kada ih ima svojim kvalitetom teško mogu podneti teret koji bi im nametnula ta ugledna nagrada. Zato smo prinuđeni da to priznanje dodeljujemo ili delima koja su na granici ratne veštine i drugih nauka ili, pak, da ga ne dodeljujemo. »Vojno delo« i u tom pogledu može i treba da ima pokretačku ulogu i to tako što će biti tribina na kojoj će budući laureati Nagrade »22. decembar«, pre svega mlađe starešine, sondirati i proveravati svoje osnovne ideje koje bi im kasnije služile kao okviri za ozbiljnije i kompleksnije tematske studije iz ratne veštine. Iskreno se tome nadam i u tom smislu časopisu želim puno uspeha.

Još nešto moramo imati u vidu kada je u pitanju vojnoteorijski rad. Na ovakvim svečanostima obično ističemo da ćemo nauci i teoriji posvećivati ubuduće više pažnje, da ćemo je vrednovati adekvatno ulozi koju nauka i naučni rad treba da imaju u razvoju našeg društva, njegove odbrane i oružanih snaga. Na žalost, gotovo da se redovno ostaje samo na deklaracijama, pri čemu nam nauka služi kao dekor ili kao alibi za neke promašaje. Mora nam biti jasno da je u celom razvijenom svetu nauka odavno postala prvorazredna proizvodna snaga. Mi znanjem moramo pokrenuti i ubrzati naš razvoj, inače će nas pregaziti vreme. Bili smo svetska avangarda po

mnogim zamislima i rešenjima, a da bismo održali taj korak sa svetom i vremenom u kojem živimo, znanju i kreativnim i sposobnim ljudima moramo posvećivati više pažnje u svakom pogledu. Ne mislim samo na materijalno davanje, mada i o tome treba voditi računa, jer ako bismo sudili prema materijalnim efektima ovih nagrada — i Nagrade »Vojno delo« i Nagrade »22. decembar« — videli bismo da o toj strani ovog problema uopšte ne vodimo računa. Mislim, zapravo, na kompleksno vrednovanje teorijskog i naučnog rada, počev od osmišljenog okupljanja mladih talenata, njihovog pravovremenog osposobljavanja za tu vrstu delatnosti, povremenog okupljanja na tematske rasprave na kojima bi oni prezentovali vlastita dostignuća ili izlagali vlastite teorijske preokupacije, sve do njihovog funkcionalnog (ne samo organizacijskog) okupljanja i angažovanja na obradi i oblikovanju pojedinih teorijskih, doktrinar-nih i sistemskih rešenja iz domena raznih oblasti ukupne borbene izgradnje naših oružanih snaga. Uveren sam da nam kompletan sistem angažovanja nauke i naučnog rada na poslovima izgradnje oružanih snaga nije dobar, da smo inače njegove oskudne kapacitete rascepkali i da to moramo uvezati, ukрупniti, sa jasno utvrđenim prioritetima i jačim povezivanjem naučnoteorijskog rada sa operativnim potrebama Generalštaba i Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu. Ne mislim, pri tome, da nauka i teorija moraju da služe praksi, već da joj prednjače i da joj osvetljavaju puteve, kako to inače čini teorija u najboljem smislu tih reči.

Smatram da je »Vojno delo« i do sada uspešno ispunjavalo tu svoju plemenitu ulogu i želim da ubuduće to čini još uspešnije na dobrobit časopisa i njegovog ugleda u našoj i svetskoj javnosti i na dobrobit naših oružanih snaga i naše vojne teorije.

Još jednom vas sve skupa najsrdačnije pozdravljam. Savetu i Redakcijskom odboru i saradnicima »Vojnog dela« čestitam ovaj značajan jubilej, a pukovniku dr Đorđu Staniću ovo veliko priznanje koje mu je odati dodeljivanjem Nagrade »Vojno delo«, sa željom da iduće godine konkurencija za Nagradu bude mnogo veća.

Nagrađeni rad — značajan doprinos izgradnji metodologije ratne veštine

Pukovnik prof. dr RADOVAN RADINOVIĆ

Komisija u sastavu: general-major Miraš Stožinić, predsednik, general-major Angel Ončevski, pukovnik Radovan Radinović, kapetan bojnog broda Vlastimir Tasić i potpukovnik Milan Radovinović, imenovana radi pripreme predloga za ovogodišnju Nagradu »Vojno delo«, pregledala je i proučila sve članke koji su objavljeni u »Vojnom delu« br. 5 i 6/87. i br. 1, 2, 3 i 4/1988. godine, kao i predloge koje su predlagači za Nagradu »Vojno delo« poslali Redakciji časopisa. Temeljito su razmotreni svi predlozi, recenzije članaka koje su pripremane prilikom njihovog objavljivanja u »Vojnom delu«, kao i mišljenja članova komisije o svim predloženim člancima.

Vrednovanje članaka za Nagradu »Vojno delo« komisija je obavila imajući u vidu nekoliko kriterijuma. *Prvo*, korespondentnost tematike i sadržaja članaka sa problematikom kojom se težišno bavi ovaj opštevojni teorijski časopis. *Drugo*, broj čitalaca i njihova struktura koji se potencijalno mogu pojaviti kao korisnici predloženih tekstova, a to praktički znači nivo teorijske i praktične aktuelnosti članka. I, *treće*, dubina promišljanja i naučna zasnovanost, te naučnoteorijski doprinos svakog od predloženih članaka razvoju vojne nauke i prakse. Svakako, to je bio i najvažniji kriterijum vrednovanja svih prispelih predloga. Polazeći od ovih kriterijuma, a na osnovu sadržaja obrazloženja predloga od ustanova predlagača, vrлина i nedostataka istaknutih u recenzijama, pripremljenim prilikom objavljivanja članaka u »Vojnom delu« i usmeno izraženih mišljenja svakog od članova komisije, komisija je načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ predložila jednoglasno da Nagradu »Vojno delo« za 1988. godinu dodeli pukovniku prof. dr Đorđu Staniću za članak *Mogućnosti i ograničenja eksperimenta u ratnoj veštini*. Pri tome se rukovodila sledećim elementima:

— *prvo*, sadržaj članka se u celini odnosi na ratnu veštinu kao jezgro vojne nauke koja predstavlja centralno tematsko područje kojim treba da se bavi »Vojno delo« kao opštevojni i teorijski časopis;

— *drugo*, autor je na originalan i produbljen teorijski način izložio vlastito poimanje svih nesporazuma i dilema vezanih za pitanja mogućnosti primene eksperimenta u istraživanjima u ratnoj veštini i učinio je to uvažavajući maksimalno sve dosadašnje naučne doprinose što je doprinelo da njegov tekst bude u potpunosti zasnovan na relevantnim naučnim saznanjima. Komisija je posebno visoko vrednovala autorova upozorenja na sva ograničenja i domašaje eksperimenta kao egzaktnih metode istraživanja u specifičnom determinističkom sklopu kakav vlada u oružanoj borbi kao predmetu istraživanja ratne veštine, o čemu inače dovoljno ne vode računa neka dosadašnja zalaganja za širu primenu egzaktnih metodologije u istraživanju pojava oružane borbe;

— *treće*, ovim svojim radom autor je dao značajan doprinos izgradnji metodologije ratne veštine kao već tradicionalno deficitarne spoznajno-teorijske discipline u okviru naše vojne nauke u najširem značenju tih riječi.

Komisija je izrazila žaljenje što se dodjeljuje samo jedna nagrada, jer je u postupku pripreme ovoga predloga visoko vrednovala i ostalih sedam prispelih predloga, a posebno članke pukovnika prof. dr Milovana Stojiljkovića i potpukovnika mr Siniše Borovića *Primena Bajesovog odlučivanja pri analizi borbenih situacija i izboru odluka*, pukovnika prof. dr Mensura Ibrahimpašića *Ideja kao društvena pojava i naoružani narod*, pukovnika mr Dušana Višnjića *Opservacija nekih značajnijih teorijsko-metodoloških problema ratne veštine* i pukovnika mr Momira Madžića *Primena novih tehnologija u doktrini vazdušno-kopnene bitke*. Pored navedenih bili su predloženi još i tekstovi *Vazdušni desant u vazdušno-kopnenoj bici* autora pukovnika Stojana Jovića, *Obaveštajna delatnost u funkciji obezbeđenja od iznenađenja* autora pukovnika Seada Hadžovića i *Distanciona dejstva — realnost ili (i) fikcija* autora pukovnika mr Dušana Višnjića. Očito je da je komisija imala zadovoljstvo, a i delikatnu obavezu da između više veoma uspehlih članaka odabere, prema utvrđenim kriterijumima, članak koji je najvredniji i da ga načelniku Generalštaba predloži za nagradu. Nadamo se da će Nagrada pukovniku Staniću i njegovom članku biti podsticaj drugima, pre svega mlađim autorima, da svojim priložima nastave da izgrađuju metodologiju naše ratne veštine.

Četiri decenije u osnovnim tokovima naše vojne nauke

Pukovnik JOVAN ČANAK

Na današnji dan navršava se četrdeset godina redovnog izlaženja i delovanja časopisa »Vojno delo«, što je dugo vremensko razdoblje, dugo koliko i jedan ljudski radni vek. Pokrenuo ga je vrhovni komandant oružanih snaga i ministar narodne odbrane, maršal Jugoslavije Josip Broz Tito, u godini istorijskoj i sudbonosnoj za našu slobodu i dalji sopstveni put razvoja našeg društva. Osnivanje časopisa »Vojno delo« označava, u stvari, početak ostvarivanja Titove ideje o razvijanju sopstvene vojnorevolucionarne misli mladog socijalističkog društva. Ideja je operacionalizovana u Naredbi o osnivanju časopisa, u kojoj je Vrhovni komandant jasno definisao ulogu i zadatke časopisa, odnosno odredio fizionomiju i osnovni pravac njegovog razvoja i delovanja. Prvi čovek naše revolucije, Vrhovni komandant oružanih snaga u ratu i u miru, inspirator i kreator strategije narodnooslobodilačkog rata i njemu primerene ratne veštine, odredio je »Vojnom delu« ulogu opštevojnog teorijskog časopisa koji će unapređivati našu vojnonaučnu misao, doprinositi usavršavanju vojnih znanja i podizanju nivoa idejne svesti starešina naše armije. Posebno je značajan Titov izričiti zahtev časopisu da deluje na unapređenju naše vojnonaučne misli, što znači autentične i autonomne vojne nauke i ratne veštine, zasnovane na iskustvima iz narodnooslobodilačkog rata, odnosno odbacivanje svih stranih doktrinarnih i teorijskih modela koji su nam se u to vreme nudili. U kontekstu ukupnih zbivanja s kraja četrdesetih godina to je, u suštini, značilo proširenje antidogmatskog stanovišta i na vojnu sferu.

Na osnovu kratke teorijske elaboracije Titove zamisli o pokretanju opštevojnog teorijskog časopisa, može se reći da je »Vojno delo« nastalo kao izraz potrebe našeg samostalnog puta u izgradnji socijalističkog društva i da je njegovo pojavljivanje bilo jasan pokazatelj čvrstog opredeljenja za samostalan put u razvoju naše vojne nauke i odbrambene prakse.

Makar i letimična analiza članaka prvih brojeva »Vojnog dela« otkriva nam sa kakvim su entuzijazmom, razumevanjem i odluč-

nošću dojučerašnji ratnici prionuli na ostvarivanje ideje svog vrhovnog komandanta. Već u prvim godinama izlaženja, »Vojno delo« je počelo da donosi originalne poglede na probleme unapređivanja vojne teorije i prakse, otvarajući se za sve stvaralačke uticaje i izrastajući u sve uticajniiji činilac našeg odbrambenog organizovanja. Tako je na stranicama časopisa počela da se rađa nova, samosvojna revolucionarna vojna misao. Pokazalo se da su Titovi ratnici spremni i sposobni ne samo da jurišaju i brane krvlju stečenu slobodu i nezavisnost već i da tumače, uopštavaju i obrazlažu doživljenu ratnu praksu i anticipiraju ratovodstvo i ratnu veštinu, do tada nezabeležene u istoriji vojne nauke. Tako su naznačili i izgradili marksistički utemeljen i našim uslovima i potrebama primeren teorijsko-metodološki pristup razvoju naše vojne nauke u celini, posebno ratne veštine. Time je izgrađena i fizionomija časopisa, kao glasila kritičke vojnorevolucionarne misli. S obzirom na te činjenice, može se opravdano ustvrditi da je »Vojno delo« od početka ostvarivalo namenjenu ulogu, i to višestruko: *prvo*, postalo je tribina oko koje su se okupljale najkreativnije snage i radoznalci na polju vojnog stvaralaštva i, preko njega, uticali na osnovne tokove i procese u razvoju naše vojne nauke i doktrine odbrane, dajući svemu tome osoben pečat i doprinos; *drugo*, posredstvom »Vojnog dela« negovana je ta nova revolucionarna vojna misao, a time je postajala dostupna i svim njenim poklonicima. Ona je ubrzo postala preovlađujući način mišljenja i delovanja mladog starešinskog kadra, a »Vojno delo« svojevrsna škola tog novog mišljenja; *treće*, časopis je izrastao u veoma aktivnog posrednika i tumača najvrednijih dostignuća u oblasti ratne veštine i ratne tehnike u svetu. Tako je našu vojnonaučnu misao i vojnu praksu podveo pod stroge svetske kriterijume, doprinoseći podizanju vrednosnih sudova naših dostignuća na viši nivo.

Izlazeći pune četiri decenije i sledeći Titovu osnovnu strategijsku ideju, »Vojno delo« je imalo relativno stabilnu strukturu, koja je sinteza kriterijuma i neophodnih zahteva, vodeći neprekidno računa o potrebi vremena u kojem izlazi i uslovima u kojima deluje.

Na stranicama »Vojnog dela« ukupno je objavljeno oko 5.000 članaka i drugih priloga, obima većeg od 100.000 stranica, odnosno oko 6.500 autorskih tabaka, iz čega proizlazi da je časopis u 40-godišnjem periodu »proizveo« više od 150 tomova, sa oko 77.000 štampanih stranica. Ako se ima u vidu da se radi o svojevrsnoj tematskoj biblioteci, na čijim su stranicama zabeležene ideje i stavovi

najkreativnijih snaga i najjemenitnijih ličnosti iz Armije i društva, koje su značajno usmeravale i određivale naš vojnoodbrambeni praktični, teorijski i doktrinarni razvoj, dobija se celovitija slika o ukupnoj produkciji »Vojnog dela« u minulom periodu. Nju su dosadašnje redakcije sabrale u 40 veoma obimnih tomova prema godinama objavljivanja, tako da predstavlja svojevrstu teoriju koja ima i svoju tematsku određenost i sadržajnu pripadnost, ali i unutrašnju logičku i teorijsku koherentnost.

»Vojno delo« je svoje stranice ustupalo najjemenitnijim predstavnicima naše i svetske vojne misli i prakse, kao i autorima iz drugih naučnih oblasti čije je stvaralaštvo značajno za ukupnu odbrambenu teoriju i praksu. Bez namere da se detaljnije analizira struktura autora, značajan je podatak da su se kao autori u »Vojnom delu« u minulom periodu pojavljivali: 48 komandanata armija ili starešina toga ranga, svi posleratni načelnici Generalštaba i svi dosadašnji savezni sekretari za narodnu odbranu i 228 generala, odnosno admirala, što od ukupnog broja autora čini oko 10 odsto. U njihovim radovima uglavnom su problematizovana aktuelna pitanja teorije i prakse našeg odbrambenog organizovanja i razrađivani i tumaćeni bitni teorijski i doktrinarni stavovi. Time je potencirana i njihova vrednost i teorijska i praktična aktuelnost. Ako bi se podaci o autorima sagledavali u okviru njihove naučno-disciplinarne i organizacijsko-funkcionalne pripadnosti, uvidelo bi se da su u časopisu sarađivali eminentni predstavnici svih struka, ugledni profesori univerziteta, akademici, visoki rukovodioci odgovarajućih resornih organa federacije, predsednici Predsedništva SFRJ i Predsedništva CK SKJ, te da je »Vojno delo« dobijalo ekskluzivne intervjue od uvaženih i uglednih inostranih predstavnika — vojnih i civilnih — koji su po raznim osnovama boravili u našoj zemlji. Dalja analiza strukture saradnika ukazuje na to da su u proteklih 40 godina interesovanja časopisa bila raznovrsna i raznorodna, što potvrđuje njegovo opredeljenje da u izboru pitanja i problema svoje tematske orijentacije ne ispusti ništa od onoga što je bilo relevantno za izgradnju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, naše ratne veštine i oružanih snaga. Na taj način, časopis je stalno osiguravao i visoki teorijski nivo priloga i autora i, što je osobito bitno, odgovarajući stepen društvene i vojne aktuelnosti, tako da su prilozi koji su objavljivani na njegovim stranicama gotovo uvek bili u samom središtu stručno-teorijskih, doktrinarnih i sistemskih interesovanja.

Posebnu čast »Vojnom delu« i svim njegovim dosadašnjim redakcijama čini objavljivanje 38 autorskih radova Josipa Broza Tita i oko 115 priloga naših i stranih autora o Titovom revolucionarnom stvaralaštvu. Povodom Titove smrti štampano je i posebno, vanredno izdanje »Vojnog dela«, u kojem je, u prilogima najuglednijih vojnih i drugih stvaralaca, sagledavan i prezentiran Titov doprinos utemeljenju i izgradnji naše vojne nauke i odbrambeno-samozaštitne prakse i marksističke vojne misli uopšte.

Osim toga što je na svojim stranicama objavljivao studije, eseje, naučne, stručne i druge priloge, časopis »Vojno delo« je bio i neposredni pokretač brojnih tematskih rasprava i organizator »okruglih stolova«, na kojima su začete ili razrađivane mnoge ideje i opredeljenja koja će kasnije postati sastavni i nezaobilazni deo naše vojne teorije, doktrine i prakse. S obzirom na to da je takvih naučnih tribina bilo više od 20, pomenućemo samo neke, koje za našu vojnu nauku i doktrinu imaju izuzetan značaj.

Početkom 60-ih godina časopis je inicirao raspravu o vojno-naučnom radu, s posebnim osvrtnom na njegovu organizaciju, metodologiju i praktičnu realizaciju u našim oružanim snagama. Ta rasprava se, bez sumnje, pozitivno odrazila na ukupno stanje te izuzetno značajne delatnosti u nas, što se pokazalo krajem 60-ih i početkom 70-ih godina, kada je na rezultatima i idejama pokrenutim u toj raspravi održan naučni simpozijum o vojnoj nauci, koji je dao snažan impuls razvoju naše vojne nauke i vojnonaučnog rada.

Krajem 70-ih godina »Vojno delo« je organizovalo dvodnevnu tematsku raspravu o nekim problemima vezanim za inoviranje *Strategije oružane borbe*, što je bilo nametnuto sve učestalijim promenama u tehničko-tehnološkom i drugim relevantnim faktorima koji utiču na oblikovanje vojnostrateške koncepcije. Jedno od osnovnih pitanja koje se postavilo bilo je pitanje kategorijalnog sistema naše vojne doktrine, pomoću kojeg je trebalo uopštiti, objasniti, pa i anticipirati sve nove pojave i promene u okviru tzv. vojnog faktora savremenog sveta. Pokretanjem te rasprave časopis je potvrdio da neprekidno vodi računa o potrebama vremena, a rezultati rasprave su, nesumnjivo, doprineli razjašnjavanju nekih spornih pitanja i problema teorijskog zasnivanja naših doktrinarnih opredeljenja.

»Vojno delo« je organizovalo još dve izuzetno značajne tematske rasprave: *Specijalni rat kao supstitucija oružane agresije* i *Tehničko-tehnološki razvoj i odbrambene pripreme društva*. One su za

ukupno delovanje časopisa na izgradnju naše vojnoteorijske misli ne samo značajne već i veoma ilustrativne. Naime, »Vojno delo« je nastojalo da raspravom o navedenim problemima odslika fenomenologiju savremenih svetskih političkih procesa i rata i ukaže na sve oblike ispoljavanja sile u međunarodnim odnosima. Tim pitanjima »Vojno delo« je i ranije posvećivalo pažnju, ali sve istaknutije mesto specijalnog rata i tehničko-tehnološkog faktora u okviru savremenih strategija dominacije zahtevalo je njihovu dalju i produbljeniju analizu i razradu. Time je časopis bitno uticao na formiranje svesti i teorijskog i stručnog znanja svojih čitalaca o tim fenomenima.

Međutim, na osnovu letimičnog uvida može se zaključiti da je »Vojno delo« neprestano širilo svoje tematsko područje i da je tematika časopisa sve raznovrsnija i sveobuhvatnija. Na to su uticali, pored ostalog, razvoj koncepcije i sistema odbrane i zaštite i saznanja i uverenja da se naša strategija mora tretirati kao kompleksni sistem koji sačinjavaju svi elementi društvene moći. Stoga su u časopisu sve više, s pravom, dobijali mesto i teorijski sadržaji koji rasvetljavaju razne društvene, tehničko-tehnološke i druge strane strategije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Proces podruštvljavanja odbrambeno-zaštitnih poslova, koji u celini karakteriše naš odbrambeni razvoj tokom 70-ih i početkom 80-ih godina, uticao je na to da je poslednjih godina tematika iz oblasti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite bila široko zastupljena na stranicama časopisa. Zbog toga se moglo učiniti da »Vojno delo« preferira opšta pitanja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, a da zapostavlja problematiku ratne veštine kao težišne oblasti kojom treba da se bavi. Međutim, objektivne analize pokazuju da je tematika »Vojnog dela«, i sadržajno i metodološki, pretežno u okvirima težišnih pitanja i problema pripremanja i vođenja oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu, što je osnovno predmetno područje ratne veštine, pa i časopisa. Savet, Redakcijski odbor i Redakcija časopisa »Vojno delo«, pri kreiranju programske orijentacije i uređivačke politike, i ubuduće će se držati tih orijentira, vodeći računa o tome da se ne ode u drugu krajnost — da časopis ne ostane u okvirima uže vojnostručne problematike, čime bi bila zanemarena društvena suština naše vojne teorije i doktrine, odnosno njihova društvena uslovljenost.

»Vojno delo« je uvek nastojalo da na svojim stranicama razvija kritičku misao i polemiku, polazeći od toga da se borbom mišljenja i argumentovanim sučeljavanjem stavova mogu ostvariti dublji teo-

rijski prodori, odnosno da se može doći do boljih praktičnih rešenja. To potvrđuje i podatak da je na stranicama časopisa objavljeno oko 170 kritičkih i polemičkih priloga, koji se, prema aktuelnosti problema, metodološkoj i teorijskoj zasnovanosti stavova, mogu svrstati među njegova značajnija ostvarenja. Trudićemo se i ubuduće da okupljamo intelektualne radoznalce, stvaralački nezadovoljne postignutim, spremne i odvažne da se bore za istinito sagledavanje problema vojne nauke i prakse, ne ustručavajući se da na argumentovan način iskažu i vlastiti kritički sud sa konstruktivnim namerama — unapređenje teorije i prakse.

Kada je reč o saradnicima — autorima, sada smo u periodu smene generacija. Naime, iz Armije odlaze ratne generacije koje su u protekle četiri decenije imale glavnu reč u razvijanju naše vojne misli i izgradnji sistema odbrane. Po njihovom odlasku iz Armije kao da je nastala izvesna praznina, jer se »Vojno delo« poslednjih godina suočava sa problemom stagniranja i oskudice priloga upravo iz generacije mlađih saradnika. To se, pre svega, odnosi na saradnike iz trupe, od taktičkog do operativno-strategijskog nivoa. Stoga naponi Redakcije u narednom periodu moraju biti usmereni i na poboljšanje neposredne komunikacije sa čitalaštvom, na animiranje potencijalnih saradnika u jedinicama i komandama, na pobuđivanje njihovih interesovanja za pojedine teme i tematske oblasti iz okvira programske orijentacije časopisa i na pomoć mlađim saradnicima i saradnicima iz trupe u obradi i verifikaciji priloga, i drugo. Svakako, i dalje će najviše autora biti iz visokoškolskih i naučnih ustanova, te iz organizacijskih jedinica Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i Generalštaba oružanih snaga SFRJ, jer ta saradnja proizlazi iz prirode njihovih poslova. Međutim, »Vojno delo« će nastojati da u narednom periodu objavljuje, više nego do sada, priloge u kojima se uopštavaju bogata iskustva iz rada komandi, štabova i jedinica oružanih snaga, jer jedino je ispravan put do istine ako se u saznavni proces uključi i praktično iskustvo, i to kao saznavna građa i kao kriterijum prema kojem se upoređuje istinitost ostvarenih teorijskih saznanja.

U ovoj prilici nije moguće celovitije elaborirati sve naredne zadatke i osnovna tematska usmerenja časopisa. Ali, što je najbitnije, postoji jasna dugoročna orijentacija, koja se zasniva, pre svega, na našim osnovnim konceptijskim i doktrinarnim stavovima i opredeljenjima za odbranu i zadacima koje je »Vojnom delu« i vojnoj nauci i publicistici postavio drug Tito. To implicira zahtev da »Vojno delo« u tretiranju svih pitanja razvoja naše vojne misli mora

polaziti od savremenih uslova u međunarodnim odnosima i tendencija njihovog razvoja, kao i osnovnih obeležja našeg unutrašnjeg razvoja. U vezi s tim, časopis će nastaviti s praksom sveobuhvatnog izučavanja problema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, s težištem na razvoju naše ratne veštine.

O ukupnim dostignućima »Vojnog dela« i njegovom doprinosu razvoju naše vojne misli i prakse svakako je najmerodavniji sud njegovih čitalaca. Časopis je za svoj rad dobio značajna priznanja, koja mu je dodelio vrhovni komandant oružanih snaga i osnivač časopisa Josip Broz Tito. To su: *Orden za vojne zasluge sa velikom zvezdom* — 1968. godine, povodom 20-godišnjice, i *Orden Narodne armije sa lovorovim vencem* — 1978. godine, povodom 30-godišnjice izlaženja. Brojna su i druga priznanja, među kojima *Velika plaketa Jugoslovenske narodne armije*, koju je časopisu dodelio savezni sekretar za narodnu odbranu, povodom 25-godišnjice izlaženja. Bez sumnje, i to su svedočanstva o ulozi i doprinosu »Vojnog dela« razvoju naše vojnonaučne misli i prakse odbrambenog organizovanja.

Za časopis »Vojno delo« značajna je i činjenica da se razmenjuje sa 12 najpoznatijih svetskih vojnih časopisa iz sedam zemalja koje imaju razvijenu i priznatu vojnu misao. A to znači da »Vojno delo« ima i međunarodni renome. I u pogledu štampe, likovne i tehničke obrade, te načina uobličavanja rukopisa i publikacije u celini časopis odgovara svetskim standardima. U vezi s tim, od 1986. godine u časopisu se objavljuju rezimea i sadržaj na engleskom, francuskom i ruskom jeziku, čime je inostranom čitaocu omogućeno praćenje objavljenih radova.

Rezultatima koje je »Vojno delo« postiglo značajno je doprinosila svestrana podrška i pomoć najviših vojnih rukovodilaca, koji su saradnjom i rešavanjem aktuelnih problema uticali na njegov ukupni razvoj i afirmaciju. U tome su značajnu ulogu imali i saveti časopisa, čiji su dosadašnji predsednici bili visoki vojni rukovodioci i poslenici pisane reči: Nikola Pejnović, Ilija Radaković, Rade Suša, Georgije Jovičić i Stane Brovet.

Sadašnja generacija urednika »Vojnog dela« zadivljena je delom prethodnih generacija urednika i saradnika koji su stvorili pouzdan oslonac za dalja pregnuća i dostignuća. Stoga, s posebnim uvažavanjem, navodimo imena dosadašnjih glavnih i odgovornih urednika: Đoko Jovanić, Dušan Kveder, Milutin Šušović, Veljko Kadijević, Milisav Nikić, Mihajlo Brajović, Teodosije Parezanović, Mihajlo Vučinić i Miraš Stožinić. Njima, koji su svojevrsta živa

istorija časopisa, dugujemo posebnu zahvalnost što su deo sebe ugradili u ugled i autoritet časopisa. Na žalost, među živima više nisu Dušan Kveder i Teodosije Parezanović, kao ni prvi predsednik Saveta časopisa Nikola Pejnović, pa se njih s posebnim pijetetom sećamo i odajemo zahvalnost za sve ono što su učinili za razvoj »Vojnog dela«. Zahvalnost dugujemo i pojedincima i institucijama, koji su u dugoj istoriji časopisa »Vojno delo« na bilo koji način bili njegovi saradnici i time doprineli njegovoj afirmaciji.

Grupa autora: „TAKTIKA”

Autori ovog vojnoteorijskog rada,¹ koji je u redakciji general-potpukovnika V. G. Rezničenka izašao iz štampe 1984. godine, razmatraju predmet taktike, njeno mesto i uloga u ratnoj veštini, materijalnu osnovu savremenog združenog boja, karakteristike i najvažnije principe njegovog vođenja. Rad je pored uvodnih i završnih razmatranja, podeljen na pet glava: (1) osnovni principi savremenog združenog boja; (2) napadni boj; (3) susretni boj; (4) odbrambeni boj i (5) kretanje. Ima 269 stranica sa odgovarajućim brojem crteža i znatno je kraći i koncizniji od prethodnog, koji je imao 10 glava i 386 stranica.

Cilj autora je da čitaocu prikaže novine u materijalnoj osnovi i sadržaju združenog boja, pripremi i principima vođenja združenog boja i kretanju jedinica.

Autori ukazuju na činjenicu da je savremena teorija taktike izlo-

žena u taktičkim pravilima, koja su uopštila bogato iskustvo jedinica, praksu komandno-štabnih ratnih vežbi i rezultate teorijskih istraživanja. Međutim, oni, istovremeno, ukazuju na neophodnost da se odredbe tih pravila ilustruju primerima, dokazima i proračunima, tako da se stvore pretpostavke i odrede zakonomernosti razvoja načela vođenja borbenih dejstava. Namera im je da pomognu oficirima da putem samostalnog rada steknu potrebna znanja iz taktike.

Autori razmatraju taktiku kao teoriju i praksu pripremanja jedinica različitih vidova i rodova oružanih snaga i specijalnih jedinica, pa u tom smislu izlažu njenu klasifikaciju (opšta taktika, taktika vidova, taktika rodova i taktika specijalnih jedinica). Prema njihovom mišljenju teorija taktike istražuje sadržaj i karakter savremenog boja, zakonitosti i principe vođenja združenog boja, izučava borbene mogućnosti taktičkih sastava itd. Praksa taktike obuhvata delatnost komandira, komandanata, štabova i jedinica na pripremi i vođenju boja. Ona obuhvata: prikupljanje i proučavanje podataka o situaciji, do-

¹ V. G. Rezničenko, gen-lejt, dr voen. nauk, prof. Zasl. dejatel nauki RSFR, I. N. Vorobjov, gen-major, dr voen. nauk, prof., N. F. Mirošničenko, polk. kand. voen. nauk, st. nauč. sotrud., JU. S. Nadirov, polk. kand. voen. nauk, st. nauč. sotrud., A. A. Sidorenko, gen-major, dr voen. nauk, prof. »Voen izdatk«, Moskva, 1984.

nošenje odluke, dodelu zadataka potčinjenima, planiranje, pripremu jedinica na zemljištu, vođenje borbenih dejstava, rukovođenje i komandovanje jedinicama i obezbeđenje borbenih dejstava.

Zatim, autori ukazuju na taktiku kao najdinamičniju oblast ratne veštine, na njenu dijalektičku vezu sa drugim granama ratne veštine, uticaj stavova Lenjina, Frunzea, Tuhačevskog i iskustva iz građanskog rata u celini na razvoj taktike. Posebno mesto i značaj u razvoju taktike pridaje se teoriji dubokog napadnog boja, pri čemu se definiše njena suština i sadržaj.² Dalje slede razmatranja o uticaju iskustava iz drugog svetskog rata i posleratnog razvoja materijalne osnove na razvoj principa savremene taktike. Na osnovu navedenog izvode zaključak o savremenoj taktici kao teoriji i praksi pripreme i vođenja boja uz primenu svih, posebno najnovijih sredstava oružane borbe i postavljaju zahtev njenom razvoju u skladu sa potrebama strategije, operatike i promenama u materijalno-tehničkoj osnovi boja, a starišinama da sistematski rade na povećanju nivoa svoje taktičke sposobnosti.

U svojim razmatranjima o tom problemu autori polaze od stavova F. Engelsa i V. I. Lenjina (o direktnoj zavisnosti taktike od stepena

razvoja ratne tehnike), izlažu dostignuti stepen i pravce daljeg razvoja nuklearnog i konvencionalnog naoružanja, njihovom uticaju na verovatnoću značajnog povećanja gubitaka u ratu i neophodnost preduzimanja različitih taktičkih i tehničkih mera i postupaka da se oni umanje.

Analize tih uticaja autori ilustruju pretežno izvorima u kojima su prikazane osnovne karakteristike i tendencije daljeg razvoja borbenih sredstava u armijama kapitalističkih zemalja (nuklearno, hemijsko i biološko oružje, avioni i helikopteri, artiljerija, oklopna i protivoklopna sredstva, sredstva protivvazdušne borbe, streljačko naoružanje, sredstva za vođenje radio-elektronske borbe). Na osnovu tih analiza izvode se osnovni zaključci o novom kvalitetu (razornoj moći) ovih sredstava koja imaju ili će uskoro imati primenu u boju, a bitno povećavaju udarnu snagu i manevarske mogućnosti jedinica što utiče na promenu sadržaja i karaktera savremenog boja. To izaziva neophodnost usavršavanja postojećih i istraživanje novih metoda pripreme i vođenja borbe i boja.

Razmatranja autora o materijalno-tehničkom faktoru savremenog združenog boja znatno su naglašena i predstavljaju jedno od težišta ovoga rada. Dok je u prethodnom izdanju data samo kratka naznaka o mogućnostima pojave nuklearnog oružja male snage (isključivo pozi-

² U prethodnom izdanju pokazana je principijelna šema duboke operacije (str. 240).

vom na inostrane izvore), u ovom radu znatno potpunije se izlažu karakteristike i upotreba neutronske oružja, mere zaštite i neki praktični zaključci. Potpunije su takođe razrađeni: sredstva za lansiranje nuklearnog oružja, upotreba borbenih helikoptera, uticaj transportne avijacije i helikoptera na dubinu borbenih dejstava kao i tendencije razvoja artiljerijskih oruđa i municije (posebno municije »obimnog dejstva«).³ Interesantna su razmatranja autora o pravcima daljeg razvoja streljačkog oružja, snaga i sredstava za radio-elektronsku borbu.

Boj se razmatra kao organizovan oružani sudar taktičkih jedinica različitog nivoa, usklađen po ciljevima, mestu i vremenu (udar, vatra i manevar) radi uništenja (razbijanja) ili zarobljavanja neprijatelja i ovladavanja (držanja) važnih rejonu (linija, objekata). Dalja razmatranja o tom problemu odnose se na realizaciju ciljeva boja, ulogu, mesto i sadržaj vatre, udara, manevra i radio-elektronskog neutralisanja.

Združeni boj autori razmatraju kao sastavni deo operacije, ali ne isključuju njegovo izvođenje van okvira operacije (za postizanje određenog delimičnog cilja), kao jedno

od najvažnijih sredstava i puteva za dostizanje operativnih strategijskih planova, izlažu kriterijume za klasifikaciju različitih vidova boja (cilj, metode i karakter dejstava jedinica suprotstavljenih strana posmatranih u dijalektičkom jedinstvu). Na osnovu toga autori u taktici razlikuju dva vida boja — napad i odbranu.

Napad se razmatra kao osnovni vid boja koji ima odlučujući značaj i ulogu u postizanju pobeđe nad neprijateljem. Cilj napada se definiše kao potpuno razbijanje neprijatelja u najkraćem vremenu i ovladavanje najvažnijim rejonima (linijama, objektima) zemljišta. Realizacija ovog cilja postiže se uništavanjem nuklearnih borbenih sredstava neprijatelja, njegovih osnovnih grupacija udarima raketnih jedinica, avijacije, vatrom artiljerije i odlučnim prodorom oklopnih i motostreljačkih jedinica na veliku dubinu u sadejstvu sa avijacijom i vazдушnim desantima, njihovim smelim izbijanjem na bokove i u pozadinu neprijatelja, okruženjem, rasecanjem i njegovim razbijanjem po delovima. Zavisno od situacije i karaktera zadataka napad može da se izvodi na neprijatelja koji se brani, napada ili odstupa.

Napad na neprijatelja koji se brani osnovni je vid napadnog boja, a njegov sadržaj čine: nuklearno i vatreno neutralisanje neprijatelja, upotreba vazдушnih desanata, prelaz u napad iz neposrednog dodira sa neprijateljem ili dovođenjem

³ Autori posebno ističu tendenciju razvoja artiljerijskih oruđa koja se ogleda u istovremenoj razornosti i tačnosti. S tim u vezi je i figurativna misao autora: »Takva granata pretvara haubicu u snajpersku pušku, koja upotrebljava kumulativna zrna«.

snaga iz dubine, proboj odbrambenih položaja, razvoj uspeha u dubinu ili u pravcu bokova, okružnje neprijatelja, rasecanje njegovog borbenog rasporeda i uništenje neprijatelja po delovima.

Napad na neprijatelja koji napada izvodi se susretnim bojem, a do njega dolazi kada obe strane svoje zadatke teže da reše napadom. Napad na neprijatelja koji odstupa izvodi se uglavnom gonjenjem, u kombinaciji sa razbijanjem dela njegovih snaga koje štite njegovo odstupanje.

Na sličan način, ali u nešto kraćem obimu, izloženi su i problemi odbrane i kretanja.

Dosta detaljno su objašnjene karakteristike savremenog združenog boja (odlučnost, visoka pokretljivost, naprezanje, dinamičnost, nagle i brze promene situacije, raznovrsnost primene metoda vođenja, razvoj borbenih dejstava na kopnu i u vazдушnom prostoru, na širokom frontu, velikoj dubini, i u visokom tempu). Principi združenog boja, takođe, dobijaju potpunije i novije objašnjenje.

Činjenica da je ovaj rad znatno kraći od prethodnog (za oko 120 stranica, odnosno za preko 30 odsto) zahteva objašnjenje. Skraćivanje teksta autori su postigli na sledeći način:

— izostavljanjem nekih celina teksta. Izostavljene su neke glave iz prethodnog izdanja (rukovođenje i komandovanje, obezbeđenje

borbenih dejstava, odstupanje,⁴ razmeštaj jedinica na mestu i njihovo obezbeđenje i zaključna razmatranja);

— skraćivanjem određenih sadržaja (svođenjem opštih razmatranja na najnužniju meru, skraćivanjem dela teksta koji se odnosi na odbrambeni i susretni boj);

— integracijom nekih celina u odgovarajuće delove teksta (glave-predmet taktike i osnovi združenog boja sintetizovane su u glavu — osnovi savremenog združenog boja);

— izostavljanjem nekih principijelnih šema (šeme koje ilustruju karakteristike savremenog boja, neke njegove principe, zahteve koji se postavljaju organima rukovođenja i komandovanja, organizaciju sistema veze, izvore podataka o situaciji, procenu situacije, uslove nastanka susretnog boja, duboku napadnu operaciju itd.);

— pretvaranjem nekih delova teksta u principe. Glava — rukovođenje i komandovanje izostavljena je ali su njene odredbe preformulisane u princip — čvrsto i neprekidno komandovanje jedinica, upornost u postizanju ciljeva, realizaciji donetih odluka i postavljenih zadataka;

⁴ U glavi IX *Taktike*, izdanje 1966, str. 369, odstupanje je razmatrano kao vid borbenih dejstava. U ovom izdanju odstupanje se razmatra u okviru principa združenog boja (Manevar nuklearnim udarima, snagama, sredstvima i vatrom) samo kao oblik manevra. Ono ovde dobija isti tretman kao i obuhvat i obilazak.

Prilog 1

OSNOVNI PRINCIPI SAVREMENOG ZDRUŽENOG BOJA U RADOVIMA — TAKTIKA

IZDANJE 1966. godine

IZDANJE 1984. godine

Redosled izlaganja		Redosled izlaganja	
1.	Koncentracija	1.	Stalna visoka borbena gotovost jedinica
2.	Dekoncentracija	2.	Visoka aktivnost, odlučnost i neprekidnost vođenja boja
3.	Sadejstvo	3.	Iznenadnost dejstava
4.	Iznenaćenje	4.	Usklađena zajednička upotreba rodova vojske i specijalnih jedinica u boju i održavanje neprekidnog sadejstva
5.	Aktivnost dejstava i upornost u realizaciji postavljenog cilja	5.	Odlučna koncentracija osnovnih napora jedinica na glavnom pravcu i u nužno vreme
6.	Neprekidnost	6.	Manevar nuklearnim udarima, snagama, sredstvima i vatrom
7.	Svestrano obezbeđenje boja	7.	Uzimanje u obzir i korišćenje moralno-političkog i psihološkog faktora u interesu izvršenja dobijenog zadatka
		8.	Svestrano obezbeđenje boja
		9.	Održavanje i pravovremeno uspostavljanje borbene sposobnosti jedinica
		10.	Čvrsto i neprekidno komandovanje jedinicama, upornost u dostizanju ciljeva, realizaciji donetih odluka i postavljenih zadataka

— skraćivanjem obima istorijskih razmatranja i funkcionalnije uključivanje istorijskih primera u objašnjenja savremenosti itd.

Osnovne principe savremenog združenog boja autor je naglašeno razmatrao. Radi uporedne analize sadržaja razmatranja autora o ovom problemu dajemo prikaz osnovnih principa savremenog združenog boja definisanih u oba rada (prilog 1).⁵

U oba rada sadržana su uvodna razmatranja o faktorima pobede i principima ratne veštine kao rukovodećim načelima u organizaciji i vođenju boja. Međutim, u novom radu ta su izlaganja znatno smanjenog obima sa kraćim pozivom na izvore, bez principijelnih šematskih ilustracija i ograničavaju se samo na oblast združenog boja.

Držeći se razvojnog i istorijskog karaktera (što je istaknuto u *Taktici* — izdanje 1966) autori u novom izdanju razmatraju veći broj principa, izmenjenim redosledom u odnosu na prethodno izdanje (što svakako označava i promenu njihove važnosti). Potrebe za rešavanjem novonastalih problema pokrenula je najprogresivnija trupna praksa.

Zbog toga je teorija taktike morala pokloniti veću pažnju stalnoj i visokoj borbenoj gotovosti jedinica, održavanju i pravovremenom uspostavljanju njihove borbene sposobnosti i moralno-političkom i psihološkom faktoru (bolje rečeno ljudskom faktoru) i ta razmatranja izdići na nivo principa.

Uporednom analizom prikaza principa (prilog 1) zapažamo i to da su neki principi potpunije operacionalizovani, a neki su nastali preformulacijom sadržaja, koji su u prethodnom izdanju činili posebne glave.

*

Autori ističu dva aspekta taktike — teorijski i praktični. Praktični deo obuhvata delatnost komandira, komandanta, štabova i jedinica na pripremi i vođenju boja, i sadrži prikupljanje i izučavanje podataka o situaciji, donošenje odluke i njeno prenošenje na potčinjene, planiranje, pripremu jedinica i zemljišta za borbu, vođenje borbenih dejstava, komandovanje jedinicama i svestrano obezbeđenje borbenih dejstava.

Ipak, autori nisu izdvojeno i kompleksno obradili proces rada komandi na donošenju i realizovanju odluke.⁶ Elementi ovog procesa

⁵ Na značaj razmatranja ovog problema ukazuje i obim prostora koji se njegovim sadržajima dodeljuje. Pri ukupnom smanjenju broja stranica knjige *Taktika* (izdanje 1984) prostor koji se dodeljuje razmatranju principa savremenog združenog boja (u odnosu na obim prostora koje se dodeljuje razmatranju ovog problema u *Taktici*, izdanje 1966), povećava se za oko 50 odsto.

⁶ To je učinjeno u drugim radovima, posebno u radu *Osnovy teorii upravlenija vojskami*, »Voen izdat«, Moskva, 1984.

integrirani su i izloženi sintetizovano u svim delovima teksta ovog rada.

Sintetički zaključci autora bazi-
raju na sovjetskim istorijskim
primerima, rezultatima vežbovne
prakse jedinica i komandi, tekovi-
nama naučnih istraživanja i na iz-
vorima u kojima su prikazane pre-
težno osnovne karakteristike i
tendencije razvoja borbenih sred-
stava u armijama razvijenih kapi-
talističkih zemalja.

U radu je izložen noviji pristup
u klasifikaciji napadnih dejstava,
ali u izvesnom smislu, izgleda da
nedostaje njegova potpunija raz-
rada.

U razmatranjima autora pojav-
ljuju se i novi principi savremenog

združenog boja. U skladu s trup-
nom praksom teorija taktike mora-
la je pokloniti više pažnje njiho-
vom uopštavanju i rešavanju. Re-
šavanje nekih od njih uzdignuto je
na nivo principa.

U celini, po svojoj kompoziciji
i sadržaju, kao i metodološkom pri-
lazu u razmatranju različitih pro-
blema taktike, rad predstavlja so-
lidno osmišljeno delo. Uz kritički
odnos prema iznetim razmatranji-
ma, rad može biti korisno štivo ve-
likom broju naših čitalaca, kako
praktičarima, tako i onima koji se
bave izučavanjem i teorijskim
uopštavanjem različitih problema
taktike.

Pukovnik

DRAGUTIN ČAČIĆ, vanr. prof.

Časopis »Vojno delo« objavljuje naučne, stručne i druge radove u kojima se izlažu ideje i stavovi, pre svega sa teorijskog stanovišta, o bitnim pitanjima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u celini, a posebno u oblasti ratne veštine. Svi radovi podležu stručnoj recenziji, a objavljuju se prema redosledu koji utvrđuje Redakcijski odbor časopisa. Za objavljene radova Redakcija »Vojnog dela« zadržava autorsko pravo. Neobjavljeni radovi se vraćaju autoru. Objavljeni radovi i stručne recenzije se honorišu prema važećim propisima u Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

Rukopise sa rezimeima, u kojima treba kratko istaći suštinu osnovnih ideja i stavova o pitanjima koja se razmatraju u članku, dostavljati Redakciji u *dva primerka, kucana mašinom sa dvostrukim proredom*, na papiru formata A4. Otkucani tekst na jednoj stranici treba da ima 30 redova i da zauzima središnju poziciju na papiru tako da su margine sa strane vidljive. Svaki red treba da ima 62—63 slova znaka. Obim rezimea (koji se štampa na engleskom, francuskom i ruskom jeziku) ne treba da bude veći od jedne stranice kucanog teksta. Slike, šeme, grafikoni i drugi prilozi treba da budu tehnički pripremljeni za štampu. Dokumentaciona podloga — naučna aparatura (citati, napomene, bibliografija) treba da sadrži ime i prezime autora, naziv dela, naziv izdavača, mesto, godinu izdavanja i, po potrebi, stranicu.

Uz rukopis autor treba da dostavi sledeće podatke: ime i prezime, tačnu adresu, opštinu stanovanja, telefon (u stanu — na radnom mestu) i broj žiro-računa.

Rukopise slati na adresu: Redakcija »Vojnog dela«, 11002 Beograd (VE), *Svetozara Markovića 70*.

Tehnički urednik
Nikola Savić

Jezički redaktor
Slavica Đerić-Magazinović, profesor

Prevodioci
na engleski
Dušan Isaković

na francuski
Svetomir Jakovljević
Radoslav Đerić, profesor

na ruski
Zoran Stevanović, profesor

Korektori
Olivera Obradović
Ivica Marković